

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE
HUNGARIAN FINANCIAL
SUPERVISORY AUTHORITY

A felügyeleti felülvizsgálati folyamat (SRP)

Módszertani útmutató

Felülvizsgálatra került: 2012. május

Tartalom

BEVEZETÉS	4
I. A FELÜGYELETI FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT HATÁLYA	7
II. A FELÜGYELETI FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT STRUKTÚRÁJA ÉS ALAPELVEI	9
II.1. A FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT NÉGY FŐ ALKOTÓELEME	10
II.1.1. <i>Belső irányítás</i>	11
II.1.2. <i>Tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)</i>	11
II.1.3. <i>Kockázatértékelési rendszer</i>	12
II.1.4. <i>A tőke megfelelés belső értékelési folyamatának felülvizsgálata (SREP)</i>	12
II.2. A FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT FŐBB ALAPELVEI	13
III. A FELÜLVIZSGÁLAT FOKOZATAI ÉS A FELÜGYELT INTÉZMÉNYEK CSOPORTOSÍTÁSA	17
IV. A SREP FOLYAMATA	20
IV.1. A SREP ELŐKÉSZÍTÉSE	21
IV.2. AZ ICAAP-DOKUMENTÁCIÓ BEKÉRÉSE	21
IV.3. A BELSŐ TŐKEMEGFELELÉS FELÜGYELETI ÉRTÉKELÉSE – AZ ICAAP-SREP PÁRBESZÉD	22
IV.4. A KOCKÁZATCSÖKKENTŐ INTÉZKEDÉSEK ÉS A GAZDASÁGI TŐKESZÜKSÉGLET MEGHATÁROZÁSA	22
IV.5. A SREP LEZÁRÁSA	24
V. AZ ICAAP FELÜLVIZSGÁLATA	31
V.1. A BELSŐ TŐKESZÁMÍTÁS ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI	32
V.2. MATERIÁLIS KOCKÁZATOK ÉRTÉKELÉSE	35
V.2.1. <i>Hitelkockázat</i>	35
V.2.2. <i>Működési kockázat</i>	42
V.2.3. <i>Piaci kockázat</i>	43
V.2.4. <i>Első pillérben nem teljesen fedezett kockázatok</i>	44
V.2.5. <i>Második pillérben fedezett kockázatok</i>	45
V.3. KÜLSŐ TÉNYEZŐK FIGYELEMBEVÉTELE	50
V.4. RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ SZAVATOLÓ TŐKE	52
V.5. A GAZDASÁGI TŐKESZÜKSÉGLET MEGHATÁROZÁSA	55
V.6. EGYÉB MEGFONTOLÁSOK	56
VI. A SZABÁLYOZÓI MINIMUMKÖVETELMÉNYEKNEK VALÓ MEGFELELÉS ELLENŐRZÉSE	58
VII. EGYÉB FELÜGYELETI ELŐÍRÁSOK ELLENŐRZÉSE A 2. PILLÉRBEN	60
VIII. KIS INTÉZMÉNYEKRE (HITELINTÉZETEKRE) ALKALMAZOTT FELÜGYELETI FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT	64
IX. BEFEKTETÉSI VÁLLALKOZÁSOKRA ALKALMAZOTT FELÜGYELETI FELÜLVIZSGÁLATI FOLYAMAT	74
MELLÉKLETEK	84
HIVATKOZÁSOK	85

Rövidítések

AIRB	Advanced Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer fejlett változata (PD, LGD, CCF becslés)
AMA	Advanced Measurement Approach	fejlett mérési módszer (működési kockázat)
ALCO	Asset Liability Committee	Eszköz-Forrás Bizottság a likviditási kockázat menedzselésére
ASA	Alternative Standardised Approach	alternatív sztenderdizált módszer (működési kockázat)
BCM	Business Continuity Management	üzletmenet-folytonosság menedzsment
BIA	Basic Indicator Approach	alapmutató módszer
CEBS	Committee of European Banking Supervisors	Európai Bankfelügyeleti Bizottság
CCP	Central Counterparty	központi szerződő fél - elszámolóház
CRCU	Credit Risk Control Unit	hitelkockázati kontrol egység
CRD	Capital Requirements Directive	2006/48/EK (módosított 2000/12) és 2006/49/EK (módosított 93/6) irányelvek
DVP	Delivery versus Payment	szállítás fizetés ellenében
EAD	Exposure at default	nemteljesítéskori kitettség
EBA	European Banking Authority	Európai Bankfelügyeleti Hatóság
EH		erős hatás
FIRB	Foundation Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer alap változata (PD becslés)
GYH		gyenge hatás
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assessment Process	a tőkemegfelelés belső értékelési folyamata
IRB	Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer
KAH		közepesenél alacsonyabb hatás
KEH		közepesenél erősebb hatás
LGD	Loss given default	nemteljesítéskori veszteségráta
PD	Probability of default	nemteljesítési valószínűség
SD	Settlement day	teljesítési határidő
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process	Felügyeleti felülvizsgálati és értékelési folyamat
RVP	Receive versus Payment	kézhez vétel fizetés ellenében
TSA	The Standardised Approach	sztenderdizált módszer (működési kockázat)
VAR	Value at Risk	kockázatosított érték

Bevezetés

A tágan értelmezett felülvizsgálati folyamat a nemzetközi és hazai szabályozás értelmében a hitelintézetek üzleti folyamatainak, kockázati profiljának és tőkehelyzetének felügyeleti hatóság részéről megvalósuló ellenőrzését és értékelését jelenti a 2. pillér alatt. A felülvizsgálat gyakorlatát és módszertanát a nemzeti felügyeleti hatóságok – az európai felügyeleti közösség érvényes szabályainak, uralkodó normáinak és iránymutatásának követése mellett is – viszonylag tág jogszabályi keretek között, önállóan határozzák meg. Mivel a felülvizsgálat a felügyelt intézmények működésének egészére és összes kockázatára kiterjed, az – összhangban a pénzügyi intézmények tevékenységének komplexitásával – meglehetősen sokrétű és összetett folyamat.

Ez az oka annak, hogy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (Felügyelet) szükségesnek tartja tájékoztatni a felügyelt intézményeket a felülvizsgálat sajátosságairól, lehetséges következményeiről, módszertani elvárásairól. Ezen módszertani útmutató tehát azáltal kíván az intézmények segítségére lenni, hogy tervezhetővé és kiszámíthatóvá teszi a felülvizsgálati folyamatot, ami jelentősen megkönnyítheti a prudens működés feltételeinek megteremtését és a szabályozói elvárásoknak való megfelelést.

A 2. pilléres felülvizsgálat korábban érvényes módszertani útmutatója jelentős átdolgozáson esett át, amit három fő tényező indokolt. Egyrészt az elmúlt időszakban olyan komoly változások következtek be a hazai és nemzetközi gazdasági és szabályozói környezet, kockázatkezelési gyakorlat és felügyeleti tevékenység területén, ami miatt az előző útmutatóban foglaltak számottevő része felülvizsgálatra szorult. A pénzügyi válság kialakulása, a fejlett kockázatkezelési módszerek hazai elterjedése, a felügyeleti szabályozórendszer változásai, a nemzetközi felügyeleti kollégiumok felállítása egyaránt minőségi változásokat hozott a felügyelt intézmények és a Felügyelet kapcsolatában.

Másrészt az elmúlt évek során a felügyeleti közösség fokozatosan átértékelte a 2. pilléres folyamatok jelentőségét, felismerve, hogy az intézmények prudens és kiszámítható működése tartósan kizárólag színvonalas és széleskörű kockázatomérési és kezelési eljárások révén biztosítható, a rendelkezésre álló tőke magas szintje önmagában nem nyújt teljeskörű biztonságot. Jelen Útmutató révén ezzel összhangban a Felügyelet azt kívánja hangsúlyozni, hogy a 2. pilléres felülvizsgálat nem egy önálló folyamat, hanem az intézményfelügyeleti tevékenység integráns és kiemelten fontos része. A prudenciális szemlélet várható további erősödésével a tételes jogszabályi megfelelés mellett a szabályozás szellemiségére összpontosító felülvizsgálatok minden bizonnyal a felügyeleti kapcsolattartás egyre hangsúlyosabb elemeivé fognak válni.

Az Útmutató aktualizálását indokoltá tevő harmadik tényező az, hogy az eddigi felülvizsgálatok tapasztalatait felhasználva a Felügyelet a felülvizsgálat számos elemére vonatkozóan hatékony eljárásrendet, következetes módszertant és megalapozott álláspontot alakított ki. Jelen Útmutató ezzel összhangban tételes elvárásokat fogalmaz meg többek között a kockázattípusok széles körére, a külső tényezők figyelembevételére, a szavatoló tőke számítására és az 1. pilléres minimumkövetelmények teljesülésére vonatkozóan. Az elvárások pontosabb és részletesebb megfogalmazása reményeink szerint javítja a felügyelt intézmények tájékozottságát és kockázattudatosságát, a felülvizsgálatokat pedig gördülékenyebbé teszi.

Az Útmutató három részre és (bevezetővel együtt) tíz fejezetre tagolódik. Az első részt négy fejezet alkotja, melyek bemutatják:

- a 2. pilléres felülvizsgálat hatályát,
- a folyamat alkotóelemeit, felügyeleti gyakorlatban betöltött szerepét és általános elveit,
- az intézmények csoportosításán keresztül a felülvizsgálat fokozatait, valamint
- az intézmények belső tőkeszámítása felügyeleti értékelésének keretrendszerét és folyamatát.

Az Útmutató terjedelmesebb második része a sokrétű 2. pilléres felülvizsgálati tevékenység tartalmát ismerteti:

- a belső tőkemegfelelési eljárások felügyeleti értékelését tárgyalja részletesen,
- a szabályozói minimumkövetelményeknek való megfelelés ellenőrzését
- és az egyéb 2. pilléres felügyeleti teendőket ismerteti.

Az Útmutató harmadik része a kisintézmények esetén lefolytatandó felügyeleti felülvizsgálati folyamatot ismerteti (egyszerűsített SREP eljárás), külön fejezetet szentelve a befektetési vállalkozások felülvizsgálati folyamata jellegzetességeinek.

**I. rész –
A felülvizsgálat folyamata
és általános elvei**

I. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat hatálya

A belső tőkeszámítás és a felügyeleti felülvizsgálati folyamat a **CRD hatálya alá tartozó valamennyi intézményre vonatkozik:**

- **Kereskedelmi bankok**
- **Szakosított hitelintézetek**
- **Szövetkezeti hitelintézetek**
- **Befektetési vállalkozások**
- **Összevont alapú felügyelet alá tartozó pénzügyi vállalkozások az anyavállalatuk összevont alapú felügyelete tekintetében**

A felülvizsgálati folyamat a Direktíva alapján minden, az Európai Unió tagországában bejegyzett hitelintézetre, befektetési vállalkozásra konszolidált szinten vonatkozik. Ez a felügyelt intézményeket és a felügyeleti hatóságokat egyaránt arra kötelezi, hogy csoportszintű üzleti és felügyeleti eljárásokat alakítsanak ki, továbbá csoportszinten végezzék el, illetve értékeljék belső tőkemegfelelési eljárásaikat.

Az intézmények, intézménycsoportok vonatkozásában ez azt jelenti, hogy belső irányítási folyamataikat és kockázatkezelési eljárásaikat a csoporton belül össze kell hangolni, a belső tőkeszámítást pedig egységes keretben és módszertan alapján, a csoporttagok összességére kiterjesztve kell elvégezni. A felülvizsgálat során a felügyeleti hatóságok ezzel összhangban szintén csoportszintű értékelést folytatnak, és konszolidált szinten határozzák meg a gazdasági tőkeszükséglet nagyságát.

A felügyeleti eljárás komplexitása lényegesen növekszik az Európai Unió tagállamában bejegyzett és leányvállalattal rendelkező nemzetközi bankcsoportok esetében. Ekkor az összevont alapú felügyeletet az anyavállalat tagállamának illetékes hatóságai ún. „home” felügyeletként gyakorolják, míg a leányvállalatok felülvizsgálatáért az érintett tagállamok hatóságai ún. „host” felügyeleti minőségben felelősek. A felesleges duplikációk elkerülése és a hatékony felügyelet biztosítása érdekében az európai hatóságok elkötelezték magukat egy koordinációs és együttműködési keretrendszer létrehozása és fenntartása mellett, ami a tagállami felügyeleti hatóságok közötti információcserét és feladatmegosztást biztosítja.

A nemzeti felügyeleti hatóságok közötti együttműködés 2011-től még szorosabbá és hatékonyabbá vált, hiszen a 2009/111/EK európai uniós irányelv értelmében a nemzetközi bankcsoportok felülvizsgálati folyamata ún. közös kockázatértékelés (*joint risk assessment*) formájában történik az illetékes felügyeletek részvételével. A közös értékelés központi intézményei az ún. felügyeleti kollégiumok, melyek keretében az adott bankcsoport felügyeletét ellátó illetékes hatóságok – a konszolidáló felügyelet vezetésével – közösen értékelik a csoporttagok kockázati kitettségét és kontrollját. A közös értékelés ún. közös döntéssel (*joint decision*) zárul, melyben a felügyeleti kollégium közös megegyezéssel határoz a 2. pilléres

tőke megfelelés felől, egyben megállapítja az összevont és egyedi szinten tartani szükséges szabályozói tőke nagyságát.¹

¹ A felügyeleti kollégiumok közös kockázatértékelésre vonatkozó további részleteket a 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.) 146. paragrafusa és az EBA 39. számú iránymutatása (CEBS [2010b]) tartalmazza. Jelen Útmutató a kérdést részletesebben a IV. fejezetben, a SREP folyamatának bemutatása során, valamint a 4. számú mellékletben tárgyalja.

II. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat struktúrája és alapelvei

Ebben a fejezetben a felügyeleti felülvizsgálati folyamat² (angolul *Supervisory Review Process*, SRP) struktúrája és alapvető elvei kerülnek bemutatásra, amit az egységes uniós joghatóság alá tartozó nemzeti felügyeletek magukra nézve kötelezőnek tekintenek. Eszerint a felülvizsgálati folyamat célja annak biztosítása, hogy a felügyelt intézmények megfelelő kockázatkezelési rendszerekkel és elégséges tőkével rendelkezzenek az üzleti tevékenységükből fakadó összes lényeges kockázat fedezésére. Az SRP célja továbbá az intézmények kockázati kitettségei és tőkehelyzete közötti kapcsolat erősítése, a kockázattudatosság és kockázatkezelési eljárások színvonalának javítása. Ebbéli minőségében a prudenciális felügyeleti tevékenység integráns részét képezi.

A 2. pilléres felülvizsgálati folyamat - a Bázeli Bizottság megfogalmazása alapján - négy általánosan elfogadott alapvetésre épül, melyek a következők:

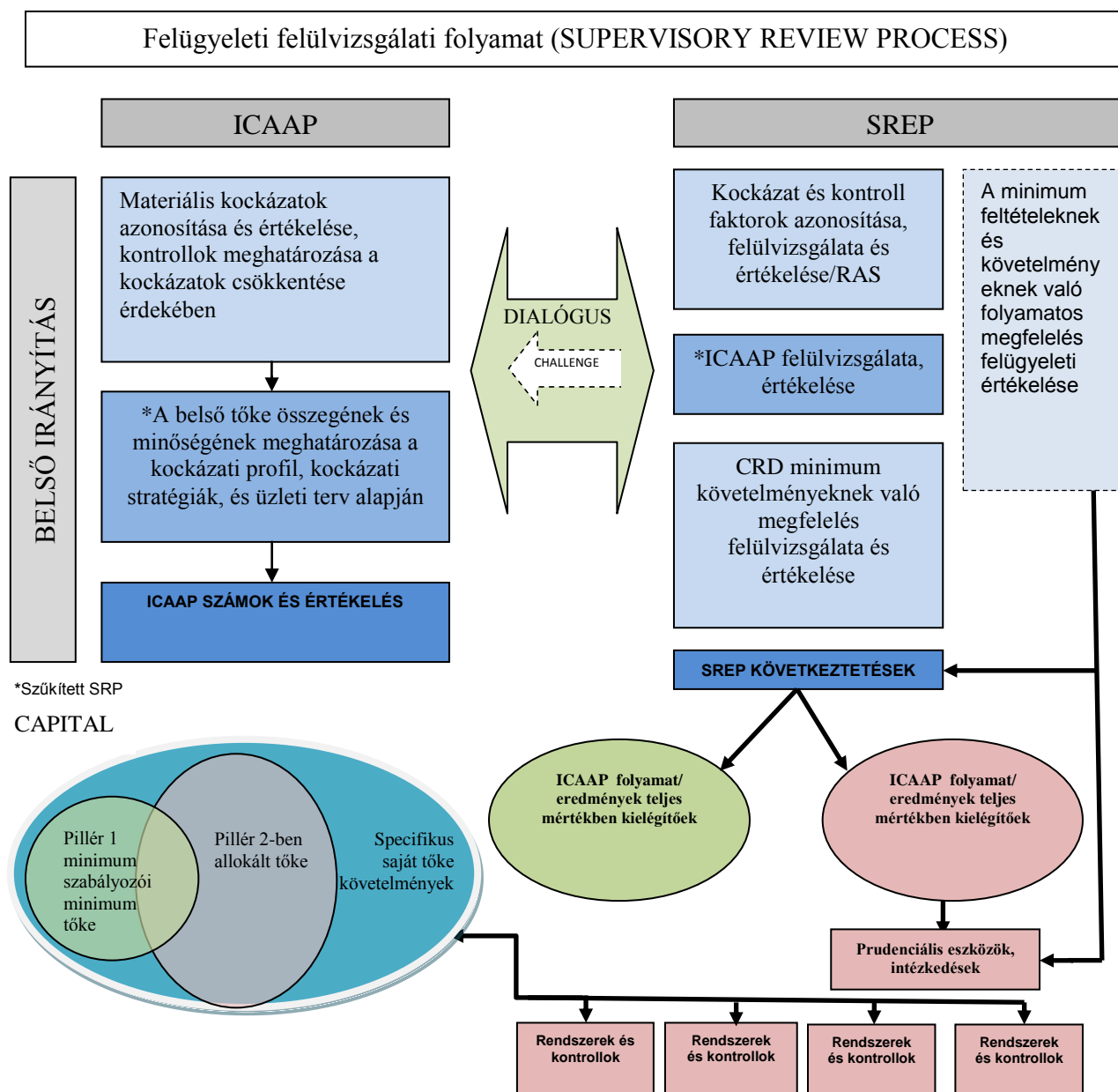
- A felügyelt intézmények képesek tőkeszükségletük kockázati profiljuk alapján történő felmérésére, és rendelkeznek a tőkeszint fenntartására irányuló stratégiával.
- A felügyeleti hatóságok rendszeresen vizsgálják és mindenkor képesek megítélni az intézmények belső tőkemegfelelését, tőkestratégiáját, illetve azon képességét, hogy a vonatkozó szabályozói előírásokat figyelemmel kísérik és betartsák.
- A felügyeleti hatóságok elvárják az intézményektől, hogy az előírt minimumkövetelményeknél – vagyis az 1. pilléres és a felülvizsgálat során meghatározott tőkemegfelelési küszöbnél – mindenkor magasabb tőkeszinttel rendelkezzenek.
- Amennyiben az intézményi folyamatokat és tőkemegfelelést nem tartják megfelelőnek, illetve biztosítottak, úgy a felügyeleti hatóságok alkalmas és időszerű korrekciós intézkedésekkel beavatkoznak az intézmények működésébe.

Látható, hogy az SRP említett alapvetései az intézményeket és a felügyeleti hatóságokat egyaránt kötelezik. Ezen kötelezettségek kodifikált forrása az Európai Parlament és a Tanács 2006/48/EK irányelve (továbbiakban Direktíva vagy CRD), amelynek 22. és 123. cikke az intézmények belső tőkemegfelelési folyamatára vonatkozik, míg a felügyeleti hatóságokat kötelező szabályok a 124., 136. és 145. cikkben találhatók. Ugyan a Direktíva a felülvizsgálati folyamatnak csak a legáltalánosabb kereteit határozza meg, a hivatkozott rendelkezések alapján már megrajzolható az SRP fő struktúrája.

² A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. tv. (a továbbiakban Hpt.) 145/A §

II.1. A felülvizsgálati folyamat négy fő alkotóeleme

A felülvizsgálati folyamat szimmetrikus abból a szempontból, hogy annak keretében a felügyelt intézmények és a felügyeleti hatóságok egyaránt kettős feladatot látnak el: egyrészt folyamatos kockázatértékelést végeznek, másrészt rendszeres időközönként értékelik a tőke megfelelési eljárásokat. A tág értelemben vett felügyeleti felülvizsgálatot így az alábbi négy fő tevékenység alkotja, melyek közül az első kettő a felügyelt intézményeket, az utolsó kettő pedig a Felügyeletet kötelezi. A SRP folyamatát az alábbi ábra szemlélteti:

1. számú ábra

II.1.1. Belső irányítás

A belső irányítás azon célkitűzések, folyamatok, eljárások, szabályok összességének általános gyűjtőfogalma, melyek hatással vannak egy adott intézmény hatékony, kiszámítható és biztonságos működésére. A felelős belső irányítás megvalósítását a pénzügyi szervezet a megfelelő szervezeti felépítés, szervezet, testületi rendszer kialakításával és működtetésével, irányítási (management) és felügyelési (supervision) funkciók gyakorlásával biztosítja. A felelős belső irányítás (internal governance) a felelős vállalatirányítás (corporate governance) részeként értelmezendő, és annyiban szűkebb annál, hogy nem fedi le a tulajdonosokkal és az intézmény egyéb partnereivel való kapcsolatokat. Ezért való felelősséget a CRD rendelkezése alapján az intézmények vezető (döntéshozó, végrehajtó és felügyelő) testületei viselik, melyek feladata a megfelelő üzleti és szervezeti stratégia kialakítása, illetve hatékony és átfogó belső ellenőrzési funkciók kiépítése. A vezető testületek tagjainak továbbá behatóan ismerniük kell az intézmény tevékenységének komplexitását és kockázati profilját, amivel összhangban az intézménynek alkalmas kockázatcsökkentő eszközökkel és megfelelő tőkeszinttel kell rendelkeznie.

Ugyan számos jogszabályi előírás vonatkozik az intézményi folyamatok megfelelő működésére, a 2. pilléres felülvizsgálat részeként értelmezett belső irányítás az összes prudenciális szempontból jelentőséggel bíró tevékenységet és folyamatot magában foglalja, melyeket az intézmények önállóan, saját prudens működésük érdekében végeznek, illetve működtetnek.

II.1.2. Tőkeemfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

A 1996. évi CXII. törvény (továbbiakban Hpt.) 76/K. Paragrafusa értelmében a felügyelt intézmények a belső irányítási tevékenység részeként legalább éves gyakorisággal kötelesek értékelni tőkeszámítási eljárásaik megfelelőségét. Az említett folyamat (angolul *Internal Capital Adequacy Assessment Process*, ICAAP) keretében az intézmények időről időre teljeskörűen felmérik a belső irányítás színvonalát, részletesen elemzik a kockázati kitettség mértékét és jellemzőit, továbbá megítélik az üzleti tevékenység prudens módon történő folytatásának feltételeit. Az ICAAP eredményét a felügyeleti hatóságok számára bemutatják, ezen keresztül demonstrálva, hogy

- az intézmény szakértő és vezető testületei megfelelően azonosítják, mérik fel és követik nyomon a felvállalt kockázatokat,
- az intézmény rendelkezésre álló tőkeszintje a kockázati profillal összhangban áll,
- az intézmény a rendelkezésre álló belső, iparági és felügyeleti tapasztalatokat felhasználva folyamatosan javítja kockázatkezelési rendszereit.

A tőkeemfelelés belső értékelési folyamataira vonatkozó módszertan kialakítása az intézmények feladata. Az ún. ICAAP Útmutatóban (PSZÁF [2010a]) a Felügyelet részletesen ismerteti a lehetséges megközelítéseket és ezekkel kapcsolatos elvárásait.

II.1.3. Kockázatértékelési rendszer

A kockázatértékelési rendszer³ (angolul *Risk Assessment System*, RAS) a felügyeleti szervek belső célokat szolgáló eszköze, amely az intézményektől érkező információk segítségével – különösen pedig a SREP tapasztalatai alapján – folyamatosan nyomon követi azok kockázatainak változását. A rendszer a felügyeleti erőforrások hatékony felhasználását és a nemzeti felügyeleti hatóságok közötti kommunikációt is elősegíti, alkalmas továbbá a felügyeleti vizsgálatok fókuszpontjainak meghatározására is.

A valamennyi felügyelt intézményt egyazon elv alapján kezelő, egységes módszertanon alapuló hazai felügyeleti kockázatértékelés az intézményeket két dimenzió mentén, a pénzügyi rendszerre gyakorolt hatás és a kockázati események bekövetkezési valószínűsége alapján csoportosítja. A hatásbesorolásra intézménytípusonként és szektoronként kerül sor, a kockázati besorolás során pedig négyfokozatú skálán kerül értékelésre az inherens kockázatok szintje, illetve a kockázati kontroll minősége. Mivel a kockázatértékelés az egyedi kockázattípusok mellett (pl. hitelkockázat, piaci kockázat) az intézmények működésének átfogó területeire (pl. jövedelmezőség, üzleti stratégia) is kiterjed, ezért annak eredményét differenciált módon lehet felhasználni felügyeleti intézkedések (pl. többlettőke előírása) meghozatala érdekében. A bankcsoportok felügyeleti kollégiumaiban végzendő közös kockázatelemzésének rendszerét a 4. számú melléklet mutatja be.

II.1.4. A tőke megfelelés belső értékelési folyamatának felülvizsgálata (SREP)

Az SRP felügyeleti hatóságokat kötelező legfontosabb eleme az intézmények belső tőke megfelelési folyamatainak felügyeleti értékelése (angolul *Supervisory Review and Evaluation Process*, SREP). Az éves rendszerességgel megvalósuló felülvizsgálat⁴ során a Felügyelet az ICAAP feldolgozásán túlmenően az intézmények összes materiális kitettségeről, teljes kockázati profiljáról, a belső irányítás és kockázatkezelés színvonaláról, illetve a rendelkezésre álló kockázatcsökkentő tényezőkről és veszteségviselő elemekről egyaránt ítéletet alkot.

A SREP tehát nem korlátozódik pusztán az ICAAP értékelésére, hanem számos, 2. pillérben végrehajtani indokolt, prudenciális jellegű felügyeleti vizsgálatot is magában foglal.

Az intézmények közötti – pl. kockázati profilban, tevékenységi körben, piaci pozíció terén mutatkozó – különbségek ellenére a SREP során a Felügyelet következetes és kiegyensúlyozott kezelésmódot kíván megvalósítani. A tőke megfelelés kvalitatív és kvantitatív tényezőinek sokfélesége miatt ez nem fordítható le egyszerű szabályokra, a jelen Útmutató mindazonáltal törekszik a SREP során alkalmazott sajátos felügyeleti elvárások és módszertan plasztikus bemutatására.

³ A Felügyelet kockázatértékelési rendszeréről, általánosabban pedig a kockázatalapú felügyelés módszertanáról bővebben a Tájékoztató a PSZÁF kockázatalapú felügyelési módszertanáról című, a Felügyelet honlapján elérhető dokumentumból lehet tájékozódni.

⁴ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. tv. (a továbbiakban Hpt.) 145/A § alapján.

A felülvizsgálat végeztével a Felügyelet – önállóan vagy más érintett nemzeti felügyeletekkel együttműködve – meghatározza az intézmények kockázatkezelési teendőit, illetve megállapítja a 2. pilléres tőke megfelelés mértékét és a szabályozói tőke mindenkor tartani szükséges szintjét. Azaz a 2. pilléres felülvizsgálat eredményeképp a (szűken értelmezett) szabályozói – vagyis 1. pilléres - tőke szintje is meghatározásra kerül. Összetett piaci tevékenységet folytató intézmények esetén a belső tőke megfelelési eljárások részletes SREP-jelentésben kerülnek értékelésre.

II.2. A felülvizsgálati folyamat főbb alapelvei

A felülvizsgálati folyamat imént vázolt elemei egy átgondolt és kiegyensúlyozott rendszert alkotnak, amely néhány általános alapelvre épül. Ezek áthatják a felülvizsgálati folyamat egészét, és az intézményfelügyelés legtöbb területén érzékelhető hatást gyakorolnak a felügyeleti eljárásokra.

Az arányosság elve

Az arányosság elve a CRD előírásai és értelmező rendelkezései alapján a felülvizsgálati folyamat egészére, illetve az összes, annak hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik. Azt jelenti, hogy a felügyeleti elvárások mértéke és mélysége arányban kell, hogy álljon az adott intézmény típusával, méretével, tevékenységével és kockázati kitettségével. Mivel a CRD hatálya alá az intézmények nagyon széles köre tartozik, ezért a felügyelt intézményeknek és a felügyelő hatóságoknak egyaránt rugalmasan és belátással kell alkalmazniuk a rájuk vonatkozó jogszabályi előírásokat. Az SRP keretében főszabályként az intézményeknek kell demonstrálni a felügyeleti hatóságok felé, hogy az általuk választott módszertan az összes materiális kockázatra kiterjed, és azokat kellően szofisztikált módon ragadja meg.

Az arányosság elvének gyakorlati érvényesítése azt jelenti, hogy a felügyeleti felülvizsgálati folyamat mélysége és horizontja, illetve az intézménnyel folytatott dialógus jellege, formája és intenzitása intézményenként nagyon különböző lehet. Míg az egyszerű tevékenységet folytató, piaci rendszerre gyengébb hatást gyakorló intézmények esetén, korlátozott nemzetközi és piaci jelenléttel jellemezhető intézmények SRP felülvizsgálata egységesített kérdőíves módszerrel és eseti vezetői konzultációkkal, illetve az átfogó vizsgálatok keretében lefolytatott SREP-el megoldható, addig a jelentős piaci részesedéssel rendelkező, komplex tevékenységet folytató intézménycsoportok esetében az egyedi jellemzőkre kiterjedő önálló felülvizsgálati folyamat, valamint intenzív ICAAP-SREP párbeszéd fenntartása indokolt.

A kockázatkezelés elsődlegessége a tőkeképzéssel szemben

A 2. pilléres felülvizsgálati folyamat fő funkciója az intézmények kockázati folyamatainak teljeskörű megismerése és materiális kockázati kitettségeinek minél pontosabb azonosítása, ami alapján meghatározható a szolvens működést biztosító tőkeszint. A folyamat eredményeként a felügyelt intézmények és a felügyeleti hatóságok egyaránt pontosabb képet kapnak az intézmények kockázati profiljáról, ami kétségtelenül a megalapozott és hatékony üzleti, illetve szabályozói döntések záloga.

A felülvizsgálati folyamat fő célja ebből következően nem az intézmények tőkekövetelményének 2. pillérben megvalósuló pótlólagos emelése, hanem a kockázattudatosság és a folyamatszabályozás erősítése. A felülvizsgálat folyamán a Felügyelet tőkeképzési politikája révén határozottan érvényesíteni kívánja ezt az alapelvet: az ICAAP-tőkekövetelmény feletti pótlólagos tőkefedezet előírására a felülvizsgálat keretében ugyanis olyan származékos és kényszerű felügyeleti intézkedésként tekint, amely az intézmények kockázatmentési és kezelési hiányosságait ellensúlyozza.

Ebből következik, hogy a megfelelően szabályozott, szofisztikált és teljeskörű kockázatmentést folytató, kockázattudatosan működő intézmények számított gazdasági tőkeszükségletét a Felügyelet a 2. pillérben elfogadhatónak tartja SREP-tőkekövetelményként. A kockázatkezelési rendszer feltárt hiányosságai esetén ugyanakkor a pótlólagos tőkeszükséglet olyan szintjét állapítja meg, amely feltétlen ösztönzőleg hat az érintett intézmény belső tőkemegfelelési eljárásainak – általánosabban pedig kockázatkezelési rendszerének – színvonalasabb jövőbeni kialakítására.

A kockázati módszerek és elvárások folyamatos fejlődése

A Felügyelet határozott álláspontja, hogy a mindenkor változó pénzügyi, gazdasági és kockázati viszonyok között az intézmények prudens működésének biztosítása megköveteli az alkalmazott üzleti folyamatok és kockázati módszerek folyamatos fejlesztését. A felügyelt intézményeknek ezért rendszeres időközönként szükséges újragondolniuk kockázatkezelési folyamataik megfelelőségét és tőkeszámítási módszereik helyénvalóságát. Ennek igényét még inkább hangsúlyossá teszi az, hogy a legjobbnak ítélt iparági és szabályozói módszerek – az elmúlt időszakban és a belátható jövőben egyaránt – jelentős fejlődésen mentek és mennek keresztül, ami a felügyeleti elvárások folyamatos bővülését és mélyülését vonja maga után.

A Felügyelet az intézményektől belső tőkemegfelelési eljárásaik terén tehát kettős alkalmazkodást vár el: egyrészt igazodást a mindenkori piaci és kockázati helyzethez, másrészt folyamatos fejlesztést az iparági sztenderdekkel és szabályozói elvárásokkal összhangban. Mindebből gyakorlati szempontból az következik, hogy a korábbi felülvizsgálatok során megfelelőnek ítélt megközelítések és mértékek helyénvalósága egyáltalán nem biztosított automatikus módon a jelenben.

A felülvizsgálat két pillérének egyenrangúsága és egymást kiegészítő jellege

Az 1. pillérre vonatkozó jogszabályi előírások kógens módon, egységes módszertan alapján határozzák meg a tőkeszükséglet számításának módját, illetve a prudens működéséhez szükséges tőke nagyságát. Mivel az intézményi sokszínűség miatt a szabályozói pillérben⁵ nem feltétlen biztosítható a tőkekövetelmény illeszkedése a tényleges kockázati kitétségekhez, ezért a felügyeleti tevékenység nem merülhet ki a szabályozói minimumkövetelményeknek való megfelelés ellenőrzésében. A 2. pilléres felülvizsgálati folyamat célja – többek között – éppen az, hogy a formális jogszabályi megfelelésen túlmenően a prudens működés biztosítása érdekében közgazdasági szempontból is felmérhető legyen az intézmények kockázati profilja és tőkemegfelelése.

⁵ A továbbiakban az 1. pillér és a szabályozói pillér megjelöléseket szinonimaként használjuk.

A tőkeszámítás két pillérének egyenrangúsága és egymást kiegészítő jellege közvetlen módon következik a szabályozó azon felfogásából, miszerint az 1. és 2. pillérben lefedett kockázatok kezelése ugyanolyan fontossággal bír. Míg azonban az 1. pillérben a kockázatok egy jól körülhatárolt csoportjára vonatkozóan kötelezően alkalmazandó kockázatmérési megoldások kerültek előírásra, addig a 2. pillérben az intézmények az összes lényeges kockázatra vonatkozóan szabadon vagy diszpozitív jelleggel alkalmazhatják a kockázatalapú szemléletet. Ebből kifolyólag az 1. pillérben a Felügyelet a jogszabályi előírásoknak való megfelelésre helyezi a hangsúlyt, a 2. pilléres felülvizsgálat során viszont alapvetően a belső tőkeszámítási folyamatok minősége, megbízhatósága és teljességi körsége felett őrködik.

Az említett különbségek indokolják ugyan a két pillér önálló létét, azonban egyúttal rávilágítanak kölcsönös függőségükre. Az egyik pillérben szerzett kockázatkezelési tapasztalatok és kialakított módszerek (pl. hitelkockázati modellekhez használt minősítő rendszerek, paraméterbecslések) szinte kivétel nélkül sikerrel hasznosíthatók a másik pillérben is. Részben ilyen megfontolások alapján ítéli úgy a Felügyelet, hogy bizonyos, módszertanilag igényes 1. pilléres részterületek vizsgálatát (pl. a validált fejlett módszerek vagy a szavatoló tőke elemeinek éves felülvizsgálatát) a 2. pillérben, a SREP részeként szükséges elvégezni.

A fenti alapelveken túl a következő - CEBS által kidolgozott⁶ - általános alapelveket tekinti magáénak a Felügyelet és alkalmazza a felülvizsgálati folyamat során:

1. A felügyeleti felülvizsgálati folyamat az általános kockázat-alapú felügyelési módszertan integrált részét képezi.
2. A SREP-et valamennyi csoport-tagra⁷ alkalmazni kell.
3. A SREP az intézmény teljes tevékenységi körét le kell, hogy fedje.
4. A SREP-nek átfogónak és minden részletre kiterjedőnek (széleskörűnek) kell lennie: az intézmény minden lényeges (materiális) kockázatát le kell fednie, továbbá ki kell terjednie a belső irányítás vizsgálatára is.
5. A SREP része az intézmények belső tőkemegfelelés értékelési folyamatának (ICAAP) felülvizsgálata.
6. A SREP része annak vizsgálata, hogy az intézmény megfelel-e a CRD minimum-követelményeknek.⁸
7. A SREP-nek fel kell tárnia a potenciális problémákat és lényeges kockázatokat, valamint azokat a kontroll és kockázatkezelési hiányosságokat, amelyek az intézményt jellemzik. A folyamat eredményeként kialakul a kép arról, hogy az intézmény ICAAP-ja alapján számított végeredmény a Felügyelet számára mennyire megbízható.
8. A SREP folyamán a felügyelő meggyőződik arról, hogy szükséges-e valamilyen felügyeleti intézkedést kezdeményezni.
9. A SREP eredményét az adott intézménnyel meg kell ismertetni.

⁶ CEBS GL 03 – Guidelines on Supervisory Review Process

⁷ A belső tőkeszámítás a CRD hatálya alá tartozó valamennyi intézményre vonatkozik, de az ICAAP-SREP kiterjed az összevont alapú felügyelet alá tartozó pénzügyi vállalkozásokra is az anyavállalatuk összevont alapú felügyelése tekintetében.

⁸ A felügyeleti felülvizsgálati folyamat keretein belül a minimum tőkekövetelmény kiszámításánál alkalmazott módszerekre vonatkozó követelmények, az irányítási és kockázatkezelési előírások tekintetében a felügyeleti hatóságnak meg kell győződnie arról, hogy az intézmények a fejlett módszerek alkalmazása esetén (hitelkockázat – IRB, működési kockázat – AMA) bevezetésekor, és azt követően folyamatosan kielégítik a hazai jogszabályban meghatározott követelményeket.

10. A felügyeleti felülvizsgálati folyamatot évente egyszer végre kell hajtani, annak érdekében, hogy az értékelés aktuális és a mindenkori külső és belső körülményeknek megfelelő maradjon.

III. A felülvizsgálat fokozatai és a felügyelt intézmények csoportosítása

A felülvizsgálat és az értékelés gyakoriságát, mértékét és részletezettségét a hitelintézet, befektetési vállalkozás mérete, tevékenységének jelentősége, jellege, nagyságrendje és összetettsége alapján arányosan határozza meg a Felügyelet azzal, hogy a felülvizsgálatot és értékelést legalább évente egyszer el kell végezni. A felülvizsgálati folyamat mélysége, illetve az intézménnyel folytatott dialógus intenzitása szempontjából a SREP három fokozata különíthető el:

- Egyszerűsített SREP a kis és közepes méretű intézményeknél – kérdőíves módszerrel lefolytatott, helyszíni szakaszt nem tartalmazó felülvizsgálat
- Sztenderd SREP a kis és közepes méretű intézményeknél – átfogó vizsgálatok során lefolytatott felülvizsgálat
- Komplex SREP a rendszerkockázati szempontból kiemelt jelentőségű intézményeknél

Az intézményeknek alapvetően két kategóriáját különböztetjük meg a felülvizsgálat módszerének megválasztásakor:

- rendszerkockázati szempontból kiemelt jelentőségű intézmények, amelyeknél mindig komplex SREP kerül lefolytatásra
- a nem ebbe a kategóriába tartozó egyéb intézmények – kis és közepes méretű intézmények - amelyeknek felügyeleti felülvizsgálatát a Felügyelet a kötelező 3-5 évenként lefolytatandó átfogó vizsgálatok során elvégzi (sztenderd SREP), illetve az átfogó vizsgálatok közötti években kérdőíves formában (egyszerűsített SREP) folytatja le.

Egyszerűsített SREP a kis és közepes méretű intézményeknél

A Felügyelet egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat azon egyszerű tevékenységszerkezettel jellemezhető intézményeknél, melyek piaci részaránya alacsony, nemzetközi aktivitásuk pedig nem jelentős. Ezen intézmények kockázati profilja áttekinthető, rendszerkockázatra gyakorolt hatása gyenge, kockázataik mérésére pedig nem alkalmaznak fejlett módszereket. Jellemzően befektetési vállalkozások, szakosított és szövetségi hitelintézetek, illetve kisebb bankok tartoznak ebbe az intézményi kategóriába.

A kis és közepes intézmények esetében a CRD és a hazai jogszabályok előírásainak való megfelelést a 2. pillérben a Felügyelet egyszerűsített eljárás keretében biztosítja. Az ilyen intézmények nagy számára tekintettel az egyszerűsített SREP elsősorban kérdőíves felmérésből áll, aminek eredménye jellemzően a kötelező felügyeleti adatszolgáltatás alapján az intézményről rendelkezésre álló információk, illetve a korábbi vizsgálatok tapasztalatai tükrében kerül feldolgozásra. A SREP-kérdőív az intézmények működésének minden fontos aspektusára kitér, és négy fő kockázati kategória (külső környezet, vállalatirányítás, piaci megjelenés, üzleti

folyamatok és tőke) mentén folytat értékelést. Az eltérő tevékenységszerkezet és vonatkozó szabályozás miatt külön kérdőív készült a hitelintézetekre és a befektetési vállalkozásokra, a kérdőíveket a 3. sz. melléklet tartalmazza.

Sztenderd SREP a kis és közepes méretű intézményeknél

A kis és közepes intézmények felülvizsgálata nem minden esetben történik kérdőíves formában, ugyanis amennyiben az adott felülvizsgálati fordulóban ezen intézményi kör egyes tagjainál törvényben előírt átfogó helyszíni vizsgálatra kerül sor, úgy ennek keretében a Felügyelet minden esetben a 2. pilléres felülvizsgálatot is lefolytatja.

Az átfogó vizsgálat keretében lefolytatott felülvizsgálat helyszíni jellegéből adódóan jóval mélyebb és részletesebb felülvizsgálatot tesz lehetővé, mint az évente lefolytatott kérdőíves felülvizsgálat, és egyben lehetőséget ad a korábbi években a kérdőívben megadott információk ellenőrzésére, valamint a kockázatok mértékének és a kockázatkezelés gyakorlatának közvetlen megítélésére. Átfogó vizsgálatra a Psztv⁹. előírásainak megfelelően 3-5 évente kerül sor az érintett intézményeknél, az átfogó vizsgálatok közötti időben évente egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat le a Felügyelet.

Komplex SREP a rendszerkockázati szempontból kiemelt jelentőségű intézményeknél

A Felügyelet főszabály szerint rendszerkockázati szempontból kiemelt jelentőségűnek tekinti az 500 milliárd forintot meghaladó mérlegfőösszeggel rendelkező, vagy erős, illetve közepesen erős kockázati hatásbesorolású intézményeket, intézménycsoportokat. Erre az intézményi körre komplex pénzügyi tevékenység végzése, jelentős piaci részesedés, aktív nemzetközi kapcsolatok, illetve fejlett kockázatkezelési- és mérési módszerek alkalmazása jellemző. A pénzügyi közvetítésben betöltött központi szerepük okán szolvens és prudens működésük a hazai pénzügyi rendszer egésze szempontjából kulcsfontosságú lehet.

A rendszerkockázat szempontjából kiemelt jelentőségű intézmények mérete és rendszerkockázati jelentősége miatt, továbbá azok komplexitásából és fejlett intézményi eljárásaiból fakadó információs aszimmetriák okán a Felügyelet a 2. pilléres felülvizsgálatot különösen ebben az intézményi körben tartja a prudenciális felügyeleti politika nélkülözhetetlen elemének. Ezzel összhangban a gazdasági tőkeszámítás legfejlettebb iparági sztenderdeknek megfelelő, magas módszertani igényességgel történő elvégzését várja el. A kockázati profil összetettsége és szofisztikált kockázatomérési technikák miatt a kockázati kitettség – az ICAAP módszertani és információs hiányosságaiból adódó – bizonytalansága ebben az intézményi körben gyakran a SREP keretében végzett felügyeleti ellenőrző számításokkal sem csökkenthető számottevően, ami a tőkekövetelmény jelentős pótlólagos emelését vonhatja maga után.

Az említett intézményi kör tevékenysége komplex felülvizsgálat keretében kerül értékelésre, amely intenzív párbeszédre, jellemzően többhetes helyszíni jelenlétre és rendszeres felsővezetői és szakértői konzultációkra épül. A felülvizsgálati folyamatnak szinte minden esetben része továbbá más uniós tagországok nemzeti felügyeleti hatóságainak részvétele: ritkábban már a

⁹ 2010. évi CLVIII. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről.

helyszíni vizsgálati szakaszban is, általánosan azonban a nemzetközi felügyeleti kollégiumban történő közös kockázatértékelés és döntéshozatal révén.

A komplex SREP időzítése a home felügyeleti hatóság eljárásaihoz igazodik, évente azonos intenzitással kerül lefolytatásra, emiatt az érintett intézményi körnél az átfogó vizsgálatoktól elkülönítetten kerül lefolytatásra.

IV. A SREP folyamata

Ebben a fejezetben a 2. pilléres felülvizsgálat legfontosabb eleme, a belső tőkemegfelelési eljárások komplex felügyeleti értékelésének folyamata és formája kerül részletesen bemutatásra. Az ebben a fejezetben bemutatott eljárások a sztenderd SREP-re az arányossági szempontok figyelembevételével értelmezendők, ahol pedig eltérés van a két SREP fokozat gyakorlatában, ott azt külön jelezzük. Az egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálati folyamatot külön fejezet mutatja be.

A Felügyelet fenntartja magának a jogot, hogy legyen lehetősége a SREP-et lefolytatni részlegesen, adott kockázat/ok vonatkozásában, egy vagy több intézmény tekintetében. A SREP alapelvekkel összhangban ugyanis az éves felülvizsgálat nem feltétlenül jelenti a teljes körű felülvizsgálati folyamat elvégzését. A felülvizsgálat során a szignifikáns változások hatását kell értékelni, amelynek alapja az eltelt időszakban történt helyszíni látogatások, helyszíni és helyszínen kívüli vizsgálatok és egyéb forrásokból származó információk összegyűjtése. Mindazonáltal előfordulhat, hogy a folyamatos felügyelés során a Felügyelet tudomására jut egy olyan jellegű és mértékű változás, amely teljes körű felülvizsgálati folyamat lefolytatását igényelheti az adott intézménynél olyan esetben is, ahol ez előre nem volt tervezett (akár két éves SREP vizsgálat között is).

Annak érdekében, hogy az Európai Bankfelügyeleti Hatóság (*European Banking Authority*, EBA) iránymutatásában (CEBS [2006a]) foglaltak a SREP alapelvei és funkciói vonatkozásában a gyakorlatban is teljesülhessenek, a felülvizsgálati folyamatot körültekintően, a társfelügyeletekkel és a felügyelt intézményekkel egyeztetve kell kialakítani és végrehajtani.

A SREP folyamata a közelmúltban két tényező hatására is jelentősen módosult. Ezek egyike a nemzeti felügyeleti hatóságok közötti együttműködések elmélyülése, a felügyeleti kollégiumok létrejötte és az együttdöntési eljárás érvénybe lépése volt, ami nemzetközi intézménycsoportok esetében a SREP időzítésére, folyamatára, értékelési módszertanára és jogi következményeire egyaránt hatást gyakorolt. A felülvizsgálati folyamat megváltozásának másik oka, hogy a Felügyelet számos korábbi esetben az intézmények nem megfelelő tájékozottságát és fokozott információigényét tapasztalta a 2. pilléres felügyeleti eljárásokkal kapcsolatban. A Felügyelet ezért az intézmények jobb tájékoztatása érdekében (jelen Útmutató átdolgozásán túlmenően) két kapcsolódó felügyeleti tájékoztató – az adott felülvizsgálati forduló pontos feladatait és egyedi sajátosságait tartalmazó előzetes SREP Menetrend¹⁰, illetve az adott évi felülvizsgálatok általános módszertani tapasztalatait és eredményét bemutató SREP Értékelés – bevezetése és rendszeres közzététele mellett kötelezte el magát.

Az alábbiakban tehát a SREP folyamata kerül bemutatásra, kitérve a felülvizsgálati folyamat és felügyeleti tájékoztatás említett új formáira is.

¹⁰ Bevezetése a komplex SREP vonatkozásában 2013. január 1-re várható.

IV.1. A SREP előkészítése

A vonatkozó hazai és európai jogszabályok a SREP évente történő végrehajtását írják elő. A folyamat hatékony lebonyolítása és sikere érdekében a Felügyelet a társfelügyeletekkel és a felügyelt intézményekkel egyeztetve a tárgyévvel megelőző év végén előre meghatározza és közzéteszi a felügyeleti értékelés éves menetrendjét. A SREP Menetrend új elem a 2. pilléres felügyelési gyakorlatban, célja az adott felülvizsgálati fordulóra (vagyis az adott évi felülvizsgálatok összességére) vonatkozóan egységes keretben megjeleníteni az intézményekkel szemben támasztott felügyeleti elvárásokat. A SREP Menetrend a következő információkat tartalmazza:

- az ICAAP elvégzésének határidejét, illetve a belső tőkeszükséglet számszerűsítésének referencia-időpontját,
- az ICAAP-dokumentáció kötelező elemeinek listáját, továbbá a dokumentáció Felügyelethez való eljuttatásának határidejét,
- a SREP lefolytatásának intézménycsoportok szerint időzítését, időtartamát és szakaszait,
- az elvégzendő felügyeleti stressz-tesztek körét és részletes módszertanát,
- a kockázatosnak ítélt portfóliókra vonatkozó többlettőke-elvárásokat,
- bármilyen más, az adott felülvizsgálati fordulóra érvényes speciális felügyeleti elvárást.

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamatára vonatkozó általános felügyeleti elvárások továbbra is a Felügyelet honlapján elérhető ICAAP Útmutatóban találhatóak, a SREP Menetrend kizárólag az adott éves felülvizsgálatra (komplex SREP) vonatkozó, időszakos sajátosságokat és fókuszpontokat tartalmazza. A Menetrend közzététele biztosítja, hogy az intézmények kellő ismerettel és előrettekintéssel rendelkezzenek a Felügyelet elvárásairól, fel tudjanak készülni a felügyeleti párbeszédre és kellően magas színvonalon végezzék el belső tőkeszámítási eljárásaikat.

IV.2. Az ICAAP-dokumentáció bekérése

A Felügyelet az intézményektől minden felülvizsgálati fordulóban egy hivatalos, felsővezetői jóváhagyással bíró ICAAP-dokumentációt vár el.¹¹ A dokumentációban foglaltaknak igazodniuk kell a felügyeleti ICAAP Útmutatóban lefektetett elvárásokhoz. Az ICAAP-dokumentációval kapcsolatban a Felügyelet a következőket várja el:

- tartalmazza az adott intézmény ICAAP módszertani útmutatóját, amely részletesen bemutatja az implementált megközelítéseket, és pontos hivatkozásokat tartalmaz az ICAAP dokumentáció összes elemére;
- tartalmazza a SREP Menetrendben megjelölt kötelező elemeket;

¹¹ A Felügyelet kötelező jelleggel csak az intézmény ICAAP módszertani útmutatóját, illetve kapcsolódó szabályozását (kockázatvállalási politika, javadalmazási politika) teszi felsővezetői jóváhagyás tárgyává, azonban ideális esetben a Felügyelethez benyújtott teljes ICAAP dokumentáció ilyen minősítéssel rendelkezik.

- tartalmazza a tőkeszámítás eredményét kockázattípusonként bemutató ún. SREP áttekintő lapot, megfelelően kitöltve;
- a rendelkezésre álló információk, dokumentumok alapján egyértelműen meghatározható legyen, mit tekint az adott intézmény az ICAAP részének;
- a dokumentáció részeként mellékelt adatok és számítások a SREP Menetrendben megjelölt referencia-időszakra vonatkozzanak.

Sztenderd és komplex SREP esetén a helyszíni vizsgálati szakasz léte, illetve az intézménnyel folytatott párbeszéd személyre szabott jellege és intenzitása a Felügyelet részére történő további információátadást tehet szükségessé.

IV.3. A belső tőke megfelelés felügyeleti értékelése – az ICAAP-SREP párbeszéd

A 2. pilléres tőke megfelelés belső és felügyeleti értékelése szorosan összekapcsolódik, hiszen a gazdasági tőkeszükséglet mértékével kapcsolatban a Felügyelet formálisan minden felügyelt intézmény esetében párbeszédet folytat. Ennek kezdeti lépését az ICAAP dokumentáció Felügyelethez való eljuttatása képezi, legnagyobb részét a belső tőke megfelelési eljárások intézmények bevonásával történő feldolgozása és megvitatása teszi ki, lezáró momentuma pedig az intézmények ICAAP-jére vonatkozó végleges álláspont kialakítása a Felügyelet részéről. A párbeszéd intenzitása elsősorban az adott intézmény tevékenységének összetettségétől, illetve a két fél értékelése között mutatkozó különbségek mértékétől függ. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az erős hatású, komplex intézmények esetében az ICAAP dokumentáció befogadását és feldolgozását követően a Felügyelet testre szabott, több hetes helyszíni egyeztetést folytat. Sztenderd SREP esetén az átfogó vizsgálat keretében lefolytatott SREP terjedelmében, intenzitásában az átfogó vizsgálatok eljárási kereteihez igazodik.

Az ICAAP-SREP dialógus célja az általános felügyeleti elvárások minél tisztább érvényesítése a gazdasági tőkeszámítás során. A módszertani szabadság jegyében a Felügyelet minden következetes, megalapozott és kellően konzervatív belső tőkeszámítási megközelítést elfogadhatónak tart, azonban a felülvizsgálati folyamat egyenszilárdságának biztosítása érdekében előzetesen kidolgozott módszertant követve jár el. A párbeszéd struktúrája eszerint ún. „építőköckökre” megközelítésre épül, vagyis a tágran értelmezett tőkeszámítás egyes elemei (pl. kockázattípusok, tőkeelemek, külső tényezők, üzleti folyamatok stb.) viszonylag pontosan definiáltak, és egymástól jórészt függetlenül kerülnek értékelésre. A módszertan bizonyos elemei a felügyeleti és intézményvédelmi rendszerek által kiadott útmutatókban lefektetésre kerülnek, más részük azonban csak az intézményi kapcsolatok fokozatos fejlődése során, gyakorlati megoldásokban és eljárási hagyományokban tud kikristályosodni.

IV.4. A kockázatcsökkentő intézkedések és a gazdasági tőkeszükséglet meghatározása

Az ICAAP értékelésével párhuzamosan a Felügyelet a felülvizsgálat során ellátja a SREP részeként megjelölt egyéb prudenciális feladatokat is. Ezek elsősorban az 1. pilléres tőkekövetelmény számítás validált belső minősítésen alapuló és fejlett tőkeszámítási módszerek

időszakos ellenőrzését, az adott felülvizsgálati fordulóban kiemelten fontosnak ítélt vizsgálatok elvégzését (pl. kockázatos portfóliók, felügyeleti stressz-tesztek), illetve az üzleti működés 2. pillérben értékelendő területeinek (pl. belső irányítás, javadalmazási politika) áttekintését jelenti. Az említett elemekkel kapcsolatos elvárásokat a felügyelt intézmények számára kiadott ICAAP Útmutató, illetve a már hivatkozott éves SREP Menetrend részletesen tartalmazza.

A SREP folyamat tartalmi részének végeztével a Felügyelet – komplex SREP alatt minden alkalommal, kis és közepes intézményeknél pedig az átfogó vizsgálat részeként lefolytatott sztenderd felülvizsgálat esetén – értékelő jelentést készít (sztenderd SREP esetén az átfogó vizsgálati jelentés részeként¹²), amely részletesen tartalmazza a felügyelt intézmény gazdasági tőkeszámítására és belső tőke megfelelésére vonatkozó felügyeleti megállapításokat, előírt kockázatsökkentő intézkedéseket, továbbá a Felügyelet által indokoltnak tartott SREP tőkeszükségletet. A vizsgálati jelentést a Felügyelet a felügyelt intézmény számára megküldi, melynek módjában áll azt rövid, egyeztetett határidőn belül véleményezni. A Felügyelet az intézmény véleményét tekintetbe veszi a végső jelentés kialakítása és a kapcsolódó felügyeleti intézkedések meghozatala során, azonban újonnan javasolt módszertani változásokat, az ICAAP részleges ismételt végrehajtására irányuló esetleges kezdeményezéseket már nem tudja méltányolni.

Közös kockázatértékelés és együtdöntési eljárás¹³

Több európai uniós felügyeleti hatóság illetékessége alá tartozó, az Európai Gazdasági Térségben bejegyzett és működő nemzetközi bankcsoportok esetében a kockázatok végső értékelése, az alkalmazott módszerek és tőkefogalom megvitatása, illetve a gazdasági tőkeszükséglet meghatározása nemzetközi felügyeleti kollégium keretei között történik. A nemzetközi felügyeleti együttműködés intézményi kereteit a hatályos CRD 129. cikke és az Európai Parlament és a Tanács 2009/111/EK irányelve szabályozza, a felügyeleti kollégiumok operatív működését, illetve a közös kockázatértékelési és együtdöntési eljárást pedig az EBA 34. és 39. számú iránymutatása (CEBS [2010i], CEBS [2010b]) ismerteti részletesen.

A közös kockázatértékelés és együtdöntési eljárás (*joint risk assessment and decision, JRAD*) első lépése, hogy az illetékes nemzeti felügyelet a SREP értékelő szakaszának végeztével a kockázatértékelés eredményét, az ICAAP felülvizsgálatának következtetéseit, továbbá a CRD minimumkövetelményeinek teljesülését egy – a nemzetközi felügyeleti közösség által kidolgozott – egységes struktúrában is értelmezik, majd elküldik a konszolidáló felügyelet számára. A közös értékelés alapjául szolgáló sablonokban az egyes kockázattípusok, illetve az ICAAP részfolyamatai alapvetően egy négyfokozatú skálán, a CRD előírásainak való megfelelés pedig leíró jelleggel kerül értékelésre.

A JRAD második fő lépéseként a konszolidáló felügyelet a teljes csoport szintjén foglalja össze és szintetizálja az egységes értékelési sablonok tartalmát, majd arra alapozva vezeti és moderálja – az összes illetékes felügyeleti hatóság részvételével megvalósuló – kollégiumi párbeszédet. Ennek során a kockázatértékelés, az ICAAP módszertanok és a CRD minimumkövetelmények minden lényeges aspektusa tárgyalásra és megvitatásra kerül, aminek eredményeként a kollégiumi tagok egységes módszertan alapján, összehasonlítható módon közösen értékelik a csoport egyes tagjainak és egészének kockázati jellemzőit és tőke megfelelését.

¹² A Tőke fejezetben a SREP értékelő lap csatolásával.

¹³ Részletesen ld. 4. számú melléklet.

A JRAD lezárásaként a kollégiumi tagok teljes egyetértése esetén a konszolidáló felügyelet a társfelügyeletnek hozzájárulását felhasználva a kollégium közös álláspontját ismertető értékelő jelentést készít, amely egyben tartalmazza a tőkemegfelelésre vonatkozó közös döntést (*joint decision*) is. Az elkészült jelentést a konszolidáló felügyelet az összes érintett társfelügyeleti hatóságnak és a csoportvezető intézménynek egyaránt megküldi.

A felügyeleti hatóságok egyet nem értése esetén a kollégium tagjai az EBA-val egyeztetést folytathatnak. Ha a hatóságok az eljárás során a közös döntést négy hónapon belül nem hozzák meg, a csoport szavatoló tőkéjének megfelelőségéről és pótlólagos tőkekövetelményéről (a leányvállalatok kockázatelemzésének és a társfelügyeletnek véleményének figyelembevételével) a konszolidáló felügyelet, a helyi intézmények esetében pedig a host felügyelet döntenek.

IV.5. A SREP lezárása

A 2. pilléres felülvizsgálati folyamatot főszabály szerint az intézmény részére készített felülvizsgálati jelentés, SREP-áttekintő lap, illetve (a résztvevő felek egyetértése vagy megállapodása esetén) az ún. prudenciális levél megküldése zárja le.¹⁴

A prudenciális levél a Felügyelet olyan egyedi eszköze, ami az értékelő jelentésben foglaltakra támaszkodva és hivatkozva rögzíti az elvárt 2. pilléres tőkemegfelelés minimális szintjét.

A prudenciális levél tartalma a következő:

- vezetői összefoglaló,
- kockázatelemzés a fő kockázatszoportokra,
- SREP alapján szükségesnek tartott tőke,
- kockázatenyhítő intézkedések, elvárt állapot.

A 2. pilléres tőkemegfelelés komplex SREP esetén az 1. pilléres tőkekövetelmény arányában, százalékos formában, a két pillérben rendelkezésre álló szavatoló tőkeszintek viszonyára tekintettel kerül meghatározásra. Nem komplex SREP esetén a Felügyelet az 1. pilléres tőkekövetelmény százalékában adja meg, a 2. pilléres tőkekövetelményt.

A SREP folyamat eredményeit a SREP áttekintő lapon¹⁵ dokumentálni kell.

Amennyiben a SREP felülvizsgálat során olyan körülmény merül fel (így különösen, ha az intézmény nem tesz eleget a felügyeleti elvárásoknak), amely felügyeleti intézkedések alkalmazását teszi szükségessé, akkor határozat kiadásra kerül sor.

Felügyeleti intézkedések meghozatalát indokolják különösen az alábbi körülmények:

¹⁴ Kis és közepes intézmények esetében – az ilyen intézmények számosságára tekintettel – csak abban az esetben készül vizsgálati jelentés, ha a SREP-felülvizsgálat átfogó vizsgálat keretében valósul meg.

¹⁵ Ld. 2. számú melléklet

- a felügyelt intézmény nem fogadja el a Felügyelet részéről szükségesnek ítélt kockázatcsökkentő intézkedéseket vagy a megállapított SREP-tőkekövetelmény szintjét.
- az intézmények tőkepótlásra való felhívása/kötelezése, amennyiben a Felügyelet jogszabályi előírásoknak megfelelő tőkemegfelelést nem látja biztosítottnak.
- jelentős mértékű tőkehiány esetén a Felügyelet az intézményeket vállalatirányítási és kockázatkezelési rendszerük megerősítésére, értékvesztési és céltartalék-képzési politikájuk felülvizsgálatára, tevékenységi körük és működési feltételeik korlátozására is kötelezheti.

A hitelintézetekre vonatkozó felügyeleti intézkedéseket az 1. számú táblázat rendszerezi:

AZ INTÉZKEDÉSEK KÖTELEZŐ ALKALMAZÁSÁNAK ESETKÖREI A FELÜGYELETI FELÜLVIZSGÁLAT ÉS ÉRTÉKELÉS ALAPJÁN	AZ INTÉZKEDÉSEK ALKALMAZÁSÁNAK MÉRLEGELÉSEN ALAPULÓ ESETKÖRE
<p>A jogszabályi előírások¹⁶ jelentős megsértése esetén</p> <p>1. Az intézkedések jogalapja (151. § (6) bekezdés a) pont) A Felügyeletnek akkor is meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, kivételes intézkedéseket, ha a 145/A. § szerinti felügyeleti felülvizsgálat és értékelés alapján a hitelintézet szavatoló tőkéje nem biztosítja a kockázatok fedezetét és megbízható kezelését.</p> <p>2. Az intézkedések jogalapja (152/A. §) Ha a Felügyelet a felügyeleti felülvizsgálat és értékelés során azt állapítja meg, hogy a hitelintézet a 145/A. § (2) bekezdés h) pontja szerinti kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti értéke (eszköz-, idegen forrás- és mérlegen kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint húsz százalékaival csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékéhez viszonyítva, akkor meg kell tennie a szükséges intézkedéseket.</p> <p>3. Az intézkedések jogalapja (151. § (2) bekezdés c) 1. pont) A Felügyeletnek - a rendelkezésére álló adatokat és információkat mérlegelve - meg kell tennie a szükséges intézkedést, ha a pénzügyi intézmény szavatoló tőkéje nem éri el hitelintézet esetében a 76. § (1)-(2) bekezdésében rögzített tőkekövetelmény hetvenöt százalékát.</p> <p>Szükséges intézkedések (153. § (2) bekezdés b) 9. pont) A Felügyelet kötelezi a pénzügyi intézményt a 76. § (2) bekezdése szerinti többlet-tőkekövetelmény elérésére azzal, hogy a hitelintézetnek ez a többlet-tőkekövetelménye nem lehet magasabb, mint a 76. § (1) bekezdés szerinti tőkekövetelmény. A fenti intézkedés alkalmazása során a többlettőke-követelmény mértékének meghatározásakor a Felügyeletnek figyelembe kell vennie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a hitelintézet belső tőkemegfelelés értékelési folyamatának mennyiségi és minőségi szempontjait, ▪ a hitelintézet irányítási és kockázatkezelési rendszerének megfelelőségét és ▪ a hitelintézetnél végrehajtott felügyeleti felülvizsgálat eredményét.(153. § (2a) bekezdés) 	<p>Az intézkedések jogalapja A Felügyeletnek mérlegelnie kell az intézkedés szükségességét, ha a pénzügyi intézmény, illetve annak vezető állású személye megsérti a Hpt., az eredményes, megbízható és független tulajdonlásra, illetőleg a prudens működésre vonatkozó jogszabályok, valamint a pénzforgalomról szóló jogszabályok előírásait, illetőleg tevékenységét nyilvánvalóan nem elvárható gondossággal végzi, így különösen szavatoló tőkéje nem éri el hitelintézet esetében a 76. § (1)-(2) bekezdésében rögzített tőkekövetelményt.</p> <p>Megtehető intézkedések (151. § (1) bekezdés e) 1. pont) A Hpt. 153. § (1) bekezdésében meghatározott valamennyi intézkedés alkalmazható, így különösen a Felügyelet kötelezheti a pénzügyi intézményt intézkedési terv kidolgozására és végrehajtására, továbbá előírhatja rendkívüli adatszolgáltatási kötelezettség teljesítését.</p>
<p>2. A jogszabályi előírások súlyos megsértése esetén</p>	

¹⁶ A Hpt., továbbá a prudens működésre vonatkozó jogszabályok, valamint pénzforgalomról szóló jogszabályok – ide nem értve az MNB pénzforgalom lebonyolításáról szóló rendeletét – előírásai.

<p>1. Az intézkedések jogalapja (151. § (6) bekezdés a) pont) A Felügyeletnek akkor is meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, kivételes intézkedéseket, ha a 145/A. § szerinti felügyeleti felülvizsgálat és értékelés alapján a hitelintézet szavatoló tőkéje nem biztosítja a kockázatok fedezetét és megbízható kezelését.</p> <p>2. Az intézkedések jogalapja (151. § (3) bekezdés a) 1. pont) A Felügyeletnek meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, illetőleg kivételes intézkedéseket, ha a pénzügyi intézmény szavatoló tőkéje nem éri el hitelintézet esetében a 76. § (1)-(2) bekezdésében rögzített tőkekövetelmény hatvan százalékát.</p> <p>Kivételes intézkedések (157. § (1) bekezdés a) 3. pont) A Felügyelet az 1/B. pontban meghatározott intézkedést köteles alkalmazni. Továbbá kivételes intézkedésként¹⁷ előírhatja a pénzügyi intézmény által végzett pénzügyi szolgáltatásokra, a pénzügyi intézmény által vállalt kockázatokra tekintettel a 76. § (1)-(2) bekezdésében meghatározott mértéket meghaladó tőkekövetelmény elérését, amely nem lehet magasabb, mint a 76. § (1) bekezdésében meghatározott tőkekövetelmény értéke.</p>	
<p>3. Felügyeleti felülvizsgálat és értékelés alapján</p> <p>1. Az intézkedések jogalapja (151. § (6) bekezdés a) pont) A Felügyeletnek akkor is meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, kivételes intézkedéseket, ha a 145/A. § szerinti felügyeleti felülvizsgálat és értékelés alapján a hitelintézet szavatoló tőkéje nem biztosítja a kockázatok fedezetét és megbízható kezelését.</p> <p>2. Az intézkedések jogalapja (152/A. §) Ha a Felügyelet a felügyeleti felülvizsgálat és értékelés során azt állapítja meg, hogy a hitelintézet a 145/A. § (2) bekezdés h) pontja szerinti kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti értéke (eszköz-, idegen forrás- és mérlegén kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint húsz százalékaival csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékéhez viszonyítva, akkor meg kell tennie a szükséges intézkedéseket.</p> <p>Adekvát intézkedések A Felügyelet az 1/B. és a 2/B. pontokban meghatározott intézkedéseket alkalmazza.</p>	

¹⁷ Amennyiben a Felügyelet kivételes intézkedést alkalmaz, abban az esetben figyelembe kell vennie a Hpt. 158. §-ában foglaltakat, mely szerint:

A hitelintézet igazgatósága a kivételes intézkedés alkalmazásáról szóló értesítés kézhezvételét követően haladéktalanul intézkedik aziránt, hogy a tulajdonosok

- a) betéteit és a hitelintézettel szemben fennálló más követeléseit zárolják,
- b) érdekeltségi körébe tartozó vállalkozások hitelezését felfüggesztik,
- c) részére kötelezettségvállalást tartalmazó pénzügyi szolgáltatás nyújtását mellőzzék.

Amennyiben a fenti intézkedések megtörténtek, a tulajdonosok a hitelintézettel szemben beszámítással nem élhetnek. A fenti korlátozásokat a hitelintézet igazgatósága addig tartja érvényben, amíg a tulajdonosok az intézkedések megtételére szolgáló okot meg nem szüntetik, vagy a hitelintézet felszámolását a bíróság el nem rendeli.

Amennyiben a Felügyelet kivételes intézkedéssel egyidejűleg a szükséges intézkedések megtételére szólította fel a pénzügyi intézmény tulajdonosait a tulajdonosok csak akkor mentesülnek a felszólításhoz fűződő jogkövetkezmények alól, ha részvényeik elidegenítését már a felszólítás kézhezvétele előtt legalább hatvan nappal a Felügyeletnek írásban bejelentették.

A befektetési vállalkozásokra vonatkozó felügyeleti intézkedéseket a 2. számú táblázat rendszerezi:

AZ INTÉZKEDÉSEK KÖTELEZŐ ALKALMAZÁSÁNAK ESETKÖREI	AZ INTÉZKEDÉSEK ALKALMAZÁSÁNAK MÉRLEGELÉSEN ALAPULÓ ESETKÖRE
<p>1. Felügyeleti felülvizsgálat és értékelés alapján</p> <p>Az intézkedések jogalapja (Bszt. 163. §) Ha a Felügyelet a felügyeleti felülvizsgálat és értékelés során azt állapítja meg, hogy a befektetési vállalkozás a 162. § (2) bekezdésének i) pontja szerinti kamatlábváltozás figyelembevételével számított üzleti értéke (eszköz-, idegen forrás- és mérlegen kívüli pozíciói várható nettó pénzáramlásának jelenértéke) a szavatoló tőke több mint húsz százalékaival csökkenne a kamatlábváltozás figyelembevétele nélkül számított üzleti értékhez viszonyítva, akkor meg kell tennie a szükséges intézkedéseket.</p> <p>Adekvát intézkedések A Felügyelet kötelezi a befektetési vállalkozást a 105. § (5) bekezdés szerinti többlet-tőkekövetelmény elérésére azzal, hogy a befektetési vállalkozás többlet-tőkekövetelménye nem haladhatja meg a 105. § (2) bekezdése szerinti érték kétszeresét. (Bszt. 164. § (1) bekezdés t) pont) A fenti intézkedés alkalmazása során a többlettőke-követelmény mértékének meghatározásakor a Felügyeletnek figyelembe kell vennie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a befektetési vállalkozás belső tőkemegfelelés értékelési folyamatának mennyiségi és minőségi szempontjait, - a befektetési vállalkozás irányítási és kockázatkezelési rendszerének megfelelőségét és - a befektetési vállalkozásnál végrehajtott felügyeleti vizsgálat eredményét. (Bszt. 164. § (4) bekezdés) 	<p>A Felügyelet Bszt.-ben foglalt kötelezettségek sérelme esetén valamennyi intézkedést alkalmazhatja, így különösen a Felügyelet a Bszt.-ben, a Bszt. szerinti szabályzatban vagy a Felügyelet határozatában foglaltak megsértése, illetőleg figyelmen kívül hagyása esetén a befektetési vállalkozást, illetve a befektetési vállalkozás vezető állású személyét és tulajdonosát figyelmezteti, illetőleg – ha szükséges – a feltételeknek való megfelelésre határidő tűzésével felszólítja; a befektetési vállalkozást határidő meghatározásával helyreállítási terv kidolgozására és a Felügyelethez történő benyújtására, továbbá meghatározott tartalmú rendkívüli adatszolgáltatás teljesítésére kötelezheti, valamint az 1. B) pont szerinti intézkedést alkalmazhatja. (Bszt. 164. § (1) bekezdés a), f), g) és t) pont)</p>

A nemzetközi intézménycsoportok felülvizsgálatát szabályozó közös kockázatértékelési és együttdöntési eljárás (JRAD) esetén a SREP lezárását a 2. pilléres tőkemegfelelésre vonatkozó közös döntés konzolidáló felügyelet általi, kollégiumi tagok egyetértésével történő meghozatala jelenti. A közös döntés – amennyiben a konzolidáló felügyelet által készített, csoportszintű kockázatelemzését tartalmazó jelentés felügyeleti hatóságoknak történő megküldésétől számított négy hónapon belül megszületik – az adott „home” felügyeleti ország jogrendjében elfogadott formában az érintett nemzeti felügyelet joghatósága alatt közvetlen módon hatályosul.¹⁸ A konzolidáló felügyelet a bankcsoport legfelső vezetését, az érintett társfelügyelet pedig az illetékességi körükbe tartozó leányvállalatokat mindazonáltal prudenciális levélben is tájékoztatják a közös kockázatértékelés eredményéről, a szabályozói tőke minimálisan előírt szintjéről, továbbá a releváns kockázatcsökkentő intézkedésekről.

A prudenciális levél vagy határozat elküldése, illetve meghozatala minden esetben a SREP lezárását jelenti. Két okból is előfordulhat ugyanakkor, hogy az intézmények számára az adott felülvizsgálati fordulóban ezt követően is folytatódik a felügyeleti párbeszéd. Egyrészt a SREP-

¹⁸ Ellenkező esetben az intézmény tőkemegfeleléséről tagállami hatáskörben az egyes társfelügyeletet hivatottak határozni.

jelentés jellemzően számos olyan kockázatkezelési és módszertani elvárást megfogalmazhat, melyek teljesítésének határideje megelőzi a következő felülvizsgálat kezdetét. Ezek végrehajtásának ellenőrzése sok esetben a Felügyelet és az intézmények közel folyamatos kapcsolattartását igénylik a 2. pillérben. Másrészt különösen indokolt és kivételes esetben az intézmények kezdeményezhetik az előírt tőkearány évközi felülvizsgálatát. Ennek tipikus esete, ha az intézmény piaci pozíciójában, üzleti tevékenységében, kockázati profiljában vagy kockázatkezelési rendszerében olyan mélyreható változások történnek, melyek számottevő változást eredményeznek a gazdasági tőkeszükséglet – szabályozói tőkekövetelményhez viszonyított relatív – mértékében.

Az éves SREP lezárását követő felügyeleti intézkedést nyomon kell követni, az előírt feladatok teljesítését, a többlet tőke szintjének fenntartását, az esetleges tőkeemelés megtörténtét, a határidők betartását ellenőrizni kell. A tőkeszint monitorozása az adatszolgáltatás alapján történik, az egyéb előírt feladatok esetében a megvalósítás felülvizsgálatára vagy a következő SREP keretében, vagy a lezárás során meghatározott konkrét időpontot követően kerül sor.

Éves értékelés a lefolytatott komplex SREP felülvizsgálatokról

Az intézmények részletesebb tájékoztatása és hatékonyabb orientálása céljából, továbbá a SREP egyenszilárdságának és intézmények közötti konzisztenciájának erősítése végett a Felügyelet minden felülvizsgálati fordulót követően összefoglaló jelentést készít és hoz nyilvánosságra. Az ún. SREP Értékelés intézmény- és kockázattípusonként, összefoglaló és általános jelleggel mutatja be az elmúlt évi felülvizsgálati folyamat eredményét, az 1. és 2. pilléres ICAAP és SREP tőkekövetelmények egymáshoz való viszonyát, a felügyeleti stressz-tesztek eredményeit, a kockázatos portfóliók felépülését, a vizsgálatok során tapasztalt fő problémákat, továbbá a belső tőkeszámítási folyamatok javítását szolgáló általános módszertani megfontolásokat.

II. rész – A felülvizsgálat tartalma és módszertana

V. Az ICAAP felülvizsgálata

A korábban leírtaknak megfelelően a SREP keretében a Felügyelet sokrétű tevékenységet végez, azonban annak legfontosabb részét az intézmények belső tőkeemfelelési eljárásának felügyeleti értékelése képezi. A tőkeemfelelési folyamatok belső értékelése során az intézmények egységes keretben és szabályozott módon, csoportszinten számszerűsítik gazdasági tőkeszükségletük – kockázati kitettségeik és intézményi folyamataik alapján – indokolt mértékét. A Felügyelet az ICAAP elvégzéséhez széles módszerválasztási szabadságot biztosít, és az intézmények kezdeményező szerepére, illetve önismeretére épít. Ennek eredményeképp a belső tőkeemfelelés értékelése számos különböző formában és megközelítés alapján, továbbá igen eltérő minőségben végezhető el. Lehetőség szerint a Felügyelet – az intézmények sokszínűségéhez igazodva – az összes következetes, szakmai szttenderdeknek megfelelő, az adott intézmény tevékenységével és kockázataival összhangban álló, kellően konzervatív módszert elfogadja.

A prudenciális felügyelet maradéktalan ellátása ugyanakkor megköveteli, hogy a Felügyelet a módszertani igényesség elvárásának, illetve a legjobb iparági megoldások (ún. best practice) széles körben való elterjedésének a SREP keretében fokozatosan érvényt szerezzen. Ezért a felülvizsgálat során hangsúlyosan törekszik az ICAAP-ben mutatkozó igényességbeli különbségek felszámolására, a kockázatok teljes körű számbavételére, az alkalmazott módszerek üzleti folyamatokban játszott szerepének erősítésére, illetve a kockázatkezelés színvonalának további javítására.

A fenti célkitűzések teljesülése érdekében a Felügyelet nagyon tudatosan és következetes módon törekszik eljárni. Az intézmények részletes tájékoztatásán és a SREP magas módszertani igényességgel történő elvégzésén túlmenően ez elsősorban megfelelően átgondolt 2. pilléres tőkeképzési politika kialakításában és következetes érvényesítésében ölt testet. Ennek kapcsán a Felügyelet különösen az alábbi szempontokat emeli ki:

- minden szempontból megfelelően szabályozott, szofisztikált és teljeskörű kockázatomérést folytató, kockázattudatosan működő intézmények esetében az intézmény által számított gazdasági tőkeszükséglet megfelel a SREP-tőkekövetelménynek;
- a folyamatszabályozás, illetve a kockázatomérés és –kezelés területén feltárt olyan hiányosságok esetén, melyek a potenciális veszteségek mértékére vagy annak megbízható módon történő számszerűsítésére hatással vannak, a Felügyelet a SREP keretében pótlólagos tőkeszükségletet ír elő;¹⁹
- az ilyen esetekben a Felügyelet tudatosan törekszik arra, hogy az intézmény (előírt többlettőkével megnövelt) SREP-tőkekövetelménye meghaladja a gazdasági tőkeszükséglet azon szintjét, ami a kockázatok teljeskörű, átlátható és kellően prudens számbavétele mellett adódott volna az ICAAP eredményeként.

A fejezet további részében a belső tőkeszámítással szemben támasztott elvárásokat ismertetjük, majd a materiális kockázatok egyedi értékelésének, a külső tényezők figyelembevételének és a

¹⁹ Ezzel párhuzamosan természetesen kötelez(het)i az intézményt kockázatomérési, illetve -kezelési módszereinek felülvizsgálatára.

rendelkezésre álló belső szavatoló tőke kezelésének felügyeleti módszertanát vázoljuk fel, néhány záró megjegyzéssel kiegészítve.

V.1. A belső tőkeszámítás általános kérdései

Az ICAAP egyes részterületeire vonatkozó speciális felügyeleti elvárások ismertetését megelőzően indokolt tisztázni a belső tőkeszámítás néhány általános kérdését is.

Kockázati módszertan és tőkekövetelmény

A szabad módszerválasztás biztosítja az intézmények számára, hogy belső tőkemegfelelési eljárásaikat üzleti folyamataikhoz és kockázati profiljukhoz igazítsák. A Felügyelet minden kockázattípus vonatkozásában kizárólag a következetes, szofisztikált és kellően konzervatív megközelítéseket tartja elfogadhatónak, azonban az 1. pilléres kockázattípusok esetében ezen túlmenően azt is elvárja, hogy a 2. pillérben a szabályozói pillérben alkalmazott módszereknél kifinomultabb kockázatomérési technikák kerüljenek alkalmazásra.²⁰ Sztenderd 1. pilléres módszerek esetén ez a követelmény valamilyen kockázaterzékeny megközelítés alkalmazását jelenti, validált 1. pilléres módszer esetén pedig – a jogszabályban minimálisan előírt, kapcsolódó stressz-teszteken túlmenően – a tőkekövetelmény érzékenységvizsgálatokkal, stabilitási tesztekkel, alternatív modellekkel történő jobb alátámasztását igényli. A Felügyelet a validált 1. pilléres kockázaterzékeny módszereket mindazonáltal jól teljesítő tőkeszámítási eljárásoknak tartja, és viszonyítási pontként használja alternatív tőkeszámítási eljárások megítélése során.

A kockázati kitettség és módszertanok összetettsége miatt a választott megoldások helyénvalóságának megítélése gyakran nem egyszerű feladat, és bizonyos mértékig szükségszerű szakértői megítélésen, becslésen, szubjektív értékelésen, illetve más felügyelt intézményekkel való összevetésen alapul. Egyes esetekben az ICAAP-módszertan nyilvánvalóan hibás vagy megbízhatatlan, ami a kockázati kitettség pontos meghatározását tovább nehezíti. Ilyenkor a Felügyelet ésszerű feltevésekre alapozott alternatív számításokkal törekszik a kockázatok teljeskörű és konzervatív számbavételére, azonban (a szükséges információk hiánya miatt) jellemzően csak közelítő eljárások alkalmazására nyílik lehetősége.

Másrészről, amennyiben a Felügyelet munkatársai a kockázatok túlzottan óvatosnak ítéltető számbavételét, ebből következően pedig a belső tőkeszükséglet jelentős felülbecslését tapasztalják, az adott intézmény figyelmét felhívják erre. Ha egyértelműen azonosítható a tőkekövetelmény többletének forrása (pl. magasabb konfidenciaszint alkalmazása), a tőkeszükséglet még elvárt gondosság mellett adódó szintje pedig megbízhatóan számszerűsíthető, a Felügyelet ez utóbbit tekinti irányadónak a SREP keretében, és az ICAAP-ben számítottnál alacsonyabb SREP-tőkeszükségletet határoz meg.

Csoportszintű megközelítés

A belső tőkeszámítást a felügyelt intézményeknek csoportszinten kell elvégezniük. Ez nagyobb hitelintézetek esetében (költséghatékonysági, üzletpolitikai és/vagy módszertani szempontból)

²⁰ A kis intézményekre ezen elvárás nem vonatkozik.

indokolttá teheti olyan központosított megoldások alkalmazását is, melyek nem feltétlen képesek kellően árnyalt vagy szofisztikált módon számba venni minden egyes csoporttag kockázati kitettségét. Az eddigi felülvizsgálatok tapasztalatai alapján ez meglehetősen gyakori jelenség, ami a hazai felügyelési tevékenységet két eltérő vonatkozásban is közvetlenül érinti.

Egyrészt a jelentős nemzetközi bankcsoportok hazai leányvállalatai szinte kivétel nélkül teljes csoportra vonatkozó, központosított módszertan alapján járnak el az ICAAP keretében. A kialakított megoldások minden tekintetben nagyon különbözőek, s igen eltérő mértékben igazodnak a leányvállalatok és a társfelügyeletek igényeihez, illetve építenek azok részételére. A 2. pillérben nemzetközi csoportszintű módszertant alkalmazó, host felügyelet alá tartozó intézményekkel szemben a Felügyelet a következőket várja el:

- váljanak az ICAAP-folyamatok „társgazdáivá”, azaz behatóan ismerjék meg az anyaintézmény módszereit és számításait, kerüljenek tisztába azok gyengeségeivel és hiányosságaival, törekedjenek ezek kijavítására és a módszertan fejlesztésére, továbbá – amennyire lehetséges – hangolják össze kockázatmérési eljárásaikat és üzleti gyakorlatukat;
- képesek legyenek azonosítani a helyi szintű sajátos kockázatokat, továbbá demonstrálni – a központi módszertan vélelmezett hiányosságai esetén akár attól független, alternatív helyi számítások révén is – az allokált tőkeszükséglet elégséges mértékét.

A csoportszintű módszerek alkalmazásából fakadó potenciális problémák másik vetülete a hazai részportfoliók vonatkozásában jelentkezik, amikor a csoportvezető intézmények nem kellő mélységben és részletezettséggel mutatják be a helyi csoporttagok (pl. befektetési és lízingtársaságok, alapkezelők, nyugdíjpénztárak) üzleti folyamatait és kockázati kitettségét. A Felügyelet ezért elvárja az intézményektől, hogy a sajátos tevékenységet végző vagy kockázati profillal rendelkező csoporttagokra vonatkozóan is képesek legyenek – akár egyedi szintű kockázati számításokkal – alátámasztani a csoportszintű módszertan érintett elemeinek alkalmazhatóságát és helyénvalóságát.

Biztonsági szint megválasztása

Az intézményeknek lehetőségük van arra, hogy az 1. pillérben alkalmazottól eltérő biztonsági szintet – más szóhasználatban kockázati étvágyat – határozzanak meg a belső tőkemegfelelési eljárások tekintetében. Ennek igénye legtöbbször a külső hitelminősítők bizonyos minősítési besoroláshoz tartozó – tipikusan 99,9%-ot meghaladó – hitelkockázati valószínűségi szintekkel van kapcsolatban, azonban természetesen ettől független döntés is lehet.

A Felügyelet a SREP keretében főszabályként az alábbiak szerint jár el:

- az 1. pilléres kockázatok esetében (hitel-, működési és piaci kockázat) a szabályozói pillérben alkalmazott belső modellek és fejlett módszerek konfidenciaszintjénél,
- a 2. pilléres kockázatok esetében pedig 99,9%-os konfidenciaszintnél

alacsonyabb valószínűségi szintet nem fogad el. Amennyiben az intézmény (pl. csoportszinten egységes módszertan miatt) ennél alacsonyabb valószínűségi szinten végzi a belső tőkeszámítást, úgy a Felügyelet elvárja a kockázati kitettség fent megjelölt biztonsági szintre történő

átszámítását. Ez utóbbi az előírtnál magasabb valószínűségi szintet alkalmazó intézményekkel szemben is elvárt, hiszen az 1. pilléres értékekkel való összehasonlíthatóságot jelentősen növeli.

Kockázati időhorizont megválasztása

A kockázati mértékek szempontjából az időhorizont megválasztása is fontos tényező. Az intézmények piaci helyzetében, kockázatkezelési gyakorlatában, eszközeinek likviditási jellemzőiben mutatkozó különbségek okán mind a kockázattípusok vonatkozásában, mind pedig az egyes intézmények között indokolt lehet más-más kockázati időszakot választani. Míg például a piaci és likviditási kockázat esetében a tényleges tartási periódus tipikusan igen rövid (napokban és hetekben mérhető), addig egyes hosszú lejáratú kitétségek és portfóliószegmensek tekintetében (pl. projekthitelek vagy biztosítási jellegű konstrukciók) akár többéves időhorizont is indokolt lehet.

A Felügyelet az ICAAP Útmutatóban foglaltaknak megfelelően főszabályként egyéves időszakra vonatkozóan írja elő a gazdasági tőkeszükséglet meghatározását. Ettől az intézmények megfelelő indoklással eltérhetnek, azonban kockázati kitétségüket minden esetben szükséges egyéves horizonton is meghatározni.

Választott tőkeszámítási módszerek üzleti célú alkalmazása

A Felügyelet álláspontja szerint a 2. pilléres tőkeszámítási eljárások valódi megfelelőségét és megbízhatóságát az mutatja legegyszerűbben, ha az intézmények kockázatkezelési rendszerében tényleges szerephez jutnak, eredményük pedig az üzleti folyamatokban (pl. tőketervezés, teljesítményértékelés, árazás, tartalékképzés, hitelbíráló, tőkeallokáció) felhasználásra kerül. A Felügyelet ebből kifolyólag elvárja, hogy az intézmények mindenkor törekedjenek 2. pilléres tőkeszámítási módszereiket, illetve tényleges üzleti folyamataikat egymáshoz közelíteni. Az úgynevezett „use teszt” elvárás jegyében megköveteli továbbá, hogy a számított kockázati kitétség az üzleti alkalmazásokban és a kockázatkezelési gyakorlat során ténylegesen használt megközelítésekre támaszkodva is mindenkor kerüljön bemutatásra – függetlenül attól, hogy az ICAAP keretében az adott intézmény esetleg azoktól eltérő, alternatív tőkeszámítási módszereket alkalmaz.

A „use teszthez” kapcsolódóan további két megfontolás érdemel említést. Egyrészt a felügyelt intézmények gyakran veszik igénybe külső fejlesztő és tanácsadó vállalkozások szolgáltatásait magas szintű kockázatomérési technikák és tőkeszámítási modellek kialakítása, fejlesztése és működtetése során. Ilyen esetekben a felügyelt intézményekkel szemben támasztott elvárás, hogy a szóban forgó módszerek valódi „társgazdáivá” váljanak, vagyis behatóan ismerjék és képesek legyenek önállóan karbantartani, fejleszteni, üzemeltetni azokat. A Felügyelet másrészt hangsúlyosan „use teszt” jellegű elvárásnak tekinti, hogy a korábbi felülvizsgálatok során általa előírt kockázatsökkentő intézkedések megvalósításra kerüljenek, az üzleti és kockázatkezelési folyamatok során pedig érvényre jussanak.

Amennyiben a Felügyelet úgy ítéli meg, hogy egy intézmény nem tett eleget az említett „use teszt” elvárásoknak, úgy – a releváns kockázati tényezők fontosságával és bizonytalanságával összhangban, egy adott kockázattípusra vonatkozóan vagy a teljes tőkekövetelményre vetítve – pótlólagos tőkekövetelményt ír elő a SREP keretében. Korábbi felülvizsgálatok eredményeképp megfogalmazott felügyeleti előírások nyilvánvaló nem teljesülése esetén az (ezen a jogcímen)

előírt többlettőke mértéke a mulasztás súlyával arányos. Ismételt vagy többrendű nemteljesítés esetén a pótlólagosan előírt tőkekövetelmény meghaladja a teljes gazdasági tőkeszükséglet 10 százalékát.

V.2. Matriális kockázatok értékelése

Az alábbiakban az ICAAP keretében alkalmazott lehetséges kockázati módszertanok felügyeleti elbírálásának főbb sarokpontjai kerülnek bemutatásra. Az ICAAP Útmutatóban foglaltakkal összhangban hangsúlyozzuk, hogy az abban feltüntetett kockázatlista nem tekinthető sem abszolútnak, sem teljesnek, így megvan annak a lehetősége, hogy az intézmény saját jellegzetességeinek megfelelően maga alakítsa ki és definiálja kockázati struktúráját. Lényeges felügyeleti elvárás, hogy valamennyi matriálisnak tekinthető kockázat következetes módon számbavételre kerüljön. Noha a SREP kialakítása során a Felügyelet az intézmény kockázatstruktúrájából indul ki, elvárja, hogy annak horizontja kiterjedjen az ICAAP Útmutatóban szereplő összes 1. pillérben fedezett, 1. pillérben nem teljesen fedezett, továbbá 2. pillérben fedezett kockázatra. Az alábbiakban ezen egyedi kockázattípusok vonatkozásában tárgyaljuk a felügyeleti elvárásokat.

V.2.1. Hitelkockázat

A hitelezési kockázatok a CRD hatálya alá tartozó hitelintézetek legfontosabb kockázatát jelentik, és az összes kockázati kitettség döntő hányadát adják. A Felügyelet ezzel összhangban különös hangsúlyt fektet a hitelkockázati tényezők teljeskörű azonosítására és adekvát számbavételére, illetve a hitelkockázati tőkeszükséglet prudens meghatározására.

Megállapítható, hogy az elmúlt évek során az intézmények kockázattudatossága folyamatosan javult, a 2. pillérben alkalmazott hitelkockázati módszerek pedig számottevően fejlődtek és finomodtak. Ezen kedvező tendenciák minél szélesebb intézményi körben való kibontakozásának ösztönzése végett a Felügyelet jelen Útmutatóban a korábbi felülvizsgálatok tapasztalatait felhasználva a felügyeleti elvárások részletes és pontos megfogalmazásával minden intézmény számára támpontokat és segítséget kíván nyújtani a fejlett módszereken alapuló belső hitelkockázati tőkeszámítás sikeres elvégzéséhez.

A hitelkockázat súlyára és komplexitására tekintettel, ezzel párhuzamosan automatikusan pótlólagos tőkekövetelmény kerül előírásra azon komplex SREP alá tartozó intézmények esetében, melyek nem alkalmaznak belső minősítéssel és számításokon alapuló, kockázatérzékeny módszereket a 2. pillérben. A többlettőke előírásának indokaként a Felügyelet a kockázati kitettség nem kellő mélységű és szofisztikáltságú felméréséből fakadó potenciális kockázatokat jelöli meg, melyek vélelmezett mértékét komplex SREP alá tartozó intézményeknél minimum 25 százalékban jelöli meg.

A hitelezési folyamatok és a tőkeszámítás komplexitása, továbbá a lehetséges következetes és prudens megközelítések sokszínűsége miatt nem határozható meg pontosan a Felügyelet 2. pilléres felülvizsgálata során követett értékelési módszertana. Ismertethető ugyanakkor a hitelkockázati modellek minden egyes eleméhez és területéhez tartozóan azon általános

szempontok köre, melyek a prudens számbavétel szükségszerű előfeltételeit jelentik. A következőkben ezek kerülnek összefoglaló jelleggel bemutatásra.

A hitelkockázati modell feltevései

A fejlett tőkeszámítási modellek a hitelminőség változását valamilyen mögöttes faktornak tulajdonítják, melynek szélsőséges kilengéséhez tartozó, a portfólió jellemzőitől függő stresszelt veszteség adja meg a tőkekövetelmény kiindulópontját. A szabályozói pillérben is engedélyezett IRB-modell egy rendszerkockázati faktorról dolgozik, az ügyletek defaultba kerülésének ennek változására való érzékenységet pedig jogszabályban rögzített korrelációs együttható határozza meg. Ezzel szemben a leginkább elterjedt 2. pilléres hitelkockázati modellekben az intézményeknek lehetőségük van a kockázati faktorok azonosítására, azok számának és együttmozgásának meghatározására, illetve hitelminőségre gyakorolt hatásuk jellegének és erősségének megválasztására. A Creditrisk+ modellben például a nemteljesítési valószínűségek (*probability of default*, PD) szórása jeleníti meg a mögöttes faktor(ok)ra való érzékenységet, míg többfaktoros Merton-modell alapú portfóliómodellek esetén a faktorsúlyok és az eszközkorrelációk határozzák meg azt.²¹

A 2. pillérben IRB-modellt használó intézményektől a Felügyelet általánosságban a CRD validált IRB-módszerrel szemben támasztott minimumkövetelményeinek teljesülését várja el. Amennyiben az adott intézmény az 1. pillérben sztenderd módszerrel számítja a tőkekövetelményt, a Felügyelet elvárja az IRB-modell által lefedett kitétségek teljeskörűségének demonstrálását, illetve a kitétségek számbavételének szabályozói pillértől való esetleges eltéréseinek bemutatását. Amennyiben az adott intézmény az 1. pillérben is ugyanazt az IRB-módszert alkalmazza, úgy a hitelkockázat vonatkozásában a Felügyelet az alkalmazott modell potenciális gyengeségeinek és érzékeny elemeinek minél pontosabb azonosítását tartja a legfontosabb 2. pilléres feladatnak.

A 2. pillérben az IRB-modelltől eltérő megközelítést alkalmazó intézmények esetében a Felügyelet a következőket várja el:

- A választott mögöttes kockázati faktorról vagy faktorokkal kapcsolatban demonstrálják mind az intézmény kitétségeinek hitelminőségét ténylegesen meghatározó külső tényezőkkel, mind pedig a defaultráták idősorával való szoros együttmozgást. A nemteljesítési folyamatoktól nagyrészt független faktorok választása esetén ugyanis magasabb eszközkorrelációk alkalmazásával sem lehet elkerülni a kockázati kitétség alulbecslését.
- A hitelminőség kockázati faktorra való érzékenységeinek kalibrálása a megfelelő adatmennyiség hiányában igen nehéz feladat, s elkerülhetetlenné teszi szakértői becslések alkalmazását. Ennek során prudens módon, a statisztikai bizonytalanságok figyelembevételével kell eljárni, amit az eszközkorrelációk stresszidőszakban tapasztalt instabillá válása különösen indokoltá tesz. Mivel a defaultok érzékenysége – pl. a PD-k relatív szórása a Creditrisk+ modellben, az eszközkorreláció a Merton-féle portfóliómodellben – az egyszektoros megközelítések esetében viszonylag egyszerűen

²¹ Ezen modellek működéséről jó leírást ad többek között BCBS [1999], BCBS [2005], Credit Suisse Financial Products [1997], Gupton et al. [1997], Janecskó [2002], Janecskó [2004], Wilson [1997a], Wilson [1997b].

megfeleltethető az IRB-modell korrelációs együtthatójának, ezért a Felügyelet ezen összehasonlítás elvégzését elvárja az intézményektől.²²

- Egynél több rendszerkockázati tényezővel dolgozó, többszektoros modellek esetében a faktorok közötti kapcsolatok, illetve az ügyletek egyes tényezőkre való érzékenységének (faktorsúlyok) meghatározása bizonyul kényes feladatnak. A kockázati faktorok együttes eloszlásának prudens módon történő megragadása megfigyelhető faktorok választása esetén az empirikus korrelációk instabilitása, látens faktorok esetén pedig a dekompozíció modellezési nehézségei miatt vonható kétségbe. Ezért többfaktoros modellek alkalmazása esetén a Felügyelet elvárja, hogy az intézmények
 - az ügyletek kockázati sajátosságain túlmenően azok valamilyen egyéb csoportképző jellemzőjét (pl. iparági besorolás a vállalati portfólión, árfolyamkockázat a lakossági modellekben) is használják fel a modellezés során;
 - a modellfeltevések eredményezte diverzifikációs hatást minden esetben számszerűsíteni tudják, vagyis a kockázati faktorok tökéletes együttmozgása esetére is határozzák meg a stresszelt veszteség mértékét.
- Az intézményeknek demonstrálniuk kell a 2. pilléres modell által lefedett kitettségek teljeskörűségét, részletesen kitérve a szabályozói pillértől való eltérésekre és azok indokára. A Felügyelet ezen kívül az 1. pillérben validált IRB-módszert használó intézményektől a következőket várja el:
 - a 2. pilléres hitelkockázati modell mechanizmusát nem befolyásoló paraméterek – nemteljesítéskori kitettség (*exposure at default*, EAD), nemteljesítéskori veszteségráta (*loss given default*, LGD) és hitelegyenértékesítési faktor (*credit conversion factor*, CCF) – vonatkozásában számszerűsítsék az 1. pillértől való eltérés hatásait;
 - tegyék lehetővé a kétféle módszertanban használt paraméterek (EAD, PD, LGD, lejárat, tényező stb.) és tőkeszámítási eredmények (kockázattal súlyozott eszközérték, várható veszteség, tőkekövetelmény) tranzakciósintű – de legalább minősítő modellek és/vagy minősítési kategóriák mentén történő – összehasonlítását.

A nemteljesítési valószínűség becslése

A hitelkockázati tőkemodellek legtöbbje a portfólióelemek általános kockázati jellemzőinek tükrében határozza meg a veszteségek lehetséges legnagyobb mértékét. Az egyik legfontosabb kockázati mutató az ügyletek nemteljesítési valószínűsége, amely lehet feltételes vagy feltétlen: előbbi a hitelminőség egy adott időpillanatra és/vagy környezeti helyzetre vonatkoztatott állapotát, utóbbi pedig az ügyletet általános vagy „fundamentális” nemteljesítési kockázat mértékét tükrözi.²³

²² A defaultráták szórásával kapcsolatban általános empirikus tény, hogy a gazdaság állapotára való érzékenység a nemteljesítési valószínűség növekedésével csökken. A Creditrisk+ modellben ezért célszerű lehet a relatív szórást eltérőnek választani az egyes PD-sávokban.

²³ A szakirodalom a feltételes, rövid távú nemteljesítési valószínűséget gyakran PIT (*point-in-time*) PD-nek nevezi, szemben a hosszú távú, átlagos TTC (*through-the-cycle*) PD-vel.

Ugyan bizonyos alkalmazásoknál (pl. árazás, céltartalékolás) célszerű lehet a feltételes PD-k használata, az ismert tőkeszámítási modellek bemeneti változói a feltétlen nemteljesítési valószínűségek, vagyis az ügyletek hosszú távú, gazdasági cikluson átívelő, átlagos PD-i. A defaultvalószínűségek becslése tehát csak akkor megfelelő, ha az intézmények

- a PD mértékét kellően hosszú, többéves idősor alapján, egyértelmű defaultdefiníció mentén határozzák meg;
- a múltbeli defaultadatoknak nem csupán egyszerű átlagolását végzik el, hanem (megfelelő súlyozás alkalmazásával) biztosítják a cikluson történő átívelés figyelembevételét;
- a becslés statisztikai bizonytalanságát konzervatív korrekcióval, előretekintő szemléletben ellensúlyozzák.

A Felügyelet elvárja továbbá, hogy a PD-becslés ne eseti megoldásokon és eljárásokon keresztül, hanem az ICAAP dokumentációban rögzített részletes módszertan alapján történjen – az éves visszaméréshez és újrakalibrációhoz hasonlóan. Amennyiben továbbá a becslés során felhasznált adatok nem felelnek meg a PD-fogalom követelményeinek (pl. NPL-arányok használata), úgy részletesen alá kell támasztani a becslés során alkalmazott feltevéseket.

A veszteségráta becslése

A nemteljesítési valószínűséggel azonos fontosságú kockázati jellemző a nemteljesítéskori veszteségráta. Az LGD becslésénél a Felügyelet – a PD-becsléssel ellentétben – nem a hosszú távú átlagok alkalmazását, hanem kedvezőtlen (ún. downturn) helyzetekben várható értékek használatát tartja logikailag következetes megoldásnak. Mivel a hazai intézmények többsége számos portfóliószegmens vonatkozásában nem rendelkezik elégséges, tényleges megtérüléseket tükröző veszteségadattal az LGD megbízható statisztikai becsléséhez, ezért gyakran konzervatív szakértői feltevésekre kell hagyatkozni. Ezek során különös tekintettel kell lenni az alábbiakra:

- A becsléshez fel kell használni az ügyletek defaultba kerülését követő státuszának (pl. visszagyógyulás, követelés- vagy fedezetértékesítés, lezárás) megfigyelt jellemzőit és megoszlását. A megfelelő downturn becsléshez nem elégséges egyszerűen kivetíteni a múltbeli trendeket – a válság kirobbanása óta eltelt időszak sajátosságait, illetve a megtérülési feltételek lehetséges változásait alaposan mérlegelni kell.
- Nem elégséges továbbá kizárólag a már lezárt ügyletekkel foglalkozni, hiszen számos portfólió esetében a valaha defaultba került ügyletek döntő része jelenleg is lezárásra vagy értékesítésre vár. A még lezáratlan kitettségek esetében a becslés során tekintettel kell lenni arra, hogy a hosszú ideje késelemben lévő ügyleteken nem várható olyan mértékű és kimenetelű megtérülés, mint a viszonylag gyorsan lezárt ügyleteken. A Felügyelet ezért elvárja, hogy a lezárt és lezáratlan ügyletek késettségi jellemzői összehasonlításra kerüljenek.
- PD-ben nemlineáris tőkefüggvény alkalmazása esetén (mint pl. az IRB-modell) a Felügyelet aggályos megközelítésnek tartja a nemteljesítő ügyletek visszagyógyulását, illetve átstrukturálását az LGD-t befolyásoló megtérülésként értelmezni. Ennek oka, hogy az ilyen ügyletek portfólión belüli magas részaránya – a tőkefüggvény PD-szerinti nemlinearitása okán – a tőkekövetelmény alulbecslését eredményezheti. Ilyen esetekben

ezért a Felügyelet az említett „technikai” defaultok hatásának az LGD becslése során történő figyelmen kívül hagyását, közép- és hosszú távon pedig a defaultdefiníció módosítását látja célravezetőnek.²⁴

- Amennyiben az LGD-becslés nem tényleges megtérülési adatokon történik, úgy nem elégséges a fedezettségi szintek közvetlen módon történő (pl. a kitettséget a fedezet likvidációs értékével összevető), kizárólagos áttekintése. A Felügyelet ilyen helyzetben a fedezetértékek, a külső környezeti hatások (pl. árfolyam-leértékelődés) és a fedezettségi szintek (LTV) együttes, ügyletszintű számbavételét tartja megbízható és célravezető módszereknek. Ennek hiányában elfogadhatónak ítélt olyan szimulációs módszereket is, melyek a fedezettségi szint adott portfólióra jellemző tapasztalati eloszlásait használják fel.

Az intézményeknek az LGD-becslés részletes módszertanát, illetve annak legalább éves rendszerességgel történő felülvizsgálati menetrendjét – a PD-becsléshez hasonlóan – az ICAAP dokumentációban rögzíteniük kell. A Felügyelet elvárja továbbá az intézményektől, hogy az LGD becslése során a várt megtérülések kapcsolata a kitettség csoportképző jellemzőivel (pl. a kitettség nagyságával, a késedelem mértékével, a behajtási idő hosszával vagy a behajtási költségek mértékével) is kerüljön elemzésre.

Késedelmes tételek, várható veszteség és értékvesztés

A kockázati kitettség fontos részét képezik a késedelmes és defaultba került tételek, melyekhez a teljesítő portfólióból kiinduló fejlett módszerek – az IRB-számítástól a már említett modellekig – általában nem rendelnek tőkekövetelményt. A késedelmes tételeken realizálandó veszteségek – csakúgy, mint az élő portfólió várható veszteségének – fedezetét a szabályozói logikában eredendően értékvesztésen és tartalékképzésen keresztül kell biztosítani.²⁵ Amennyiben viszont a kockázati paraméterek alapján számított, teljes portfólión várható veszteség meghaladja a megképzett értékvesztés mértékét, úgy a kettő különbsége a tőkeszükségletet növelő, illetve szavatoló tőkét csökkentő tényezőként kerül elszámolásra. A tartalékolással kapcsolatban további fontos szempont, hogy a Felügyelet csak igen korlátozott módon ítéli prudens gyakorlatnak az élő portfólió várható veszteségének a jövőbeni eredmény terhére történő elszámolását.²⁶

A Felügyelet a felülvizsgálat keretében az értékvesztés és tartalékképzés szintjét elsősorban prudenciális szempontból vizsgálja, s a jogszabályi előírások teljesülése esetén az alacsonyabb provízióképzést, s annak tőkével való ellensúlyozását elfogadhatónak találja. Elvárja ugyanakkor, hogy az intézmények a 2. pillérben felmérjék a késedelmes tételek kockázatát, és azok vonatkozásában demonstrálják az elkönnyvelt veszteségek és megképzett tartalékok elégséges mértékét.

A Felügyelet mindamelllett üdvözlendőnek tartaná, ha az intézmények értékvesztési és tartalékképzési eljárásaik kialakításakor a hitelkockázati paraméterek értékét, a tapasztalati

²⁴ A tőkeszámítás során az LGD-t érintő korrekció hiányával összhangban indokolt lehet a bemeneti PD-k arányos csökkentése.

²⁵ Lásd a 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 5. mellékletének és a 196/2007. Kormányrendelet (Hkr.) vonatkozó rendelkezéseit.

²⁶ A kérdés részletes tárgyalása a rendelkezésre álló szavatoló tőke kapcsán, az V.4. részben található.

megtérülési rátákat, illetve a gazdasági, piaci és jogi környezet várható változásait egyaránt figyelembe vennék. Erre ösztönzést jelent az is, hogy a 2. pillérben az egyes portfóliószegmenseken adódó értékvesztési többletek és hiányok kölcsönös elszámolása („nettósítása”) – a szabályozói pillértől eltérően – nem engedélyezett automatikusan, hanem mérlegelés tárgyát képezi. A Felügyelet ilyen esetben azt méri fel, miért és milyen mértékben indokolt az értékvesztés-többlet elszámolása más portfóliók várható veszteségeinek fedezésére.

Részesedések és ingatlanbefektetések

A kitettségek teljes számbavétele megköveteli a részesedések kockázatának felmérését is. Ezt nem elégséges csak azok könyv szerinti értékére alapozni, hanem az adott részesedés természetének megfelelő kockázati mértéket kell alkalmazni. Amennyiben például a részesedések mögött jövedelemtermelő vagy értékesítendő ingatlanportfólió áll, úgy annak a kockázatát be kell vonni az ilyen portfólióelemek vagy biztosítékok esetében alkalmazott gazdasági tőkeszámításba.

A részesedésekre vonatkozó belső kockázatmérési módszerek alkalmazása esetén továbbá nem lehet figyelmen kívül hagyni a 196/2007. Kormányrendelet (Hkr.) vonatkozó rendelkezéseit. Különösen az egyszerű súlyozási módszer kapcsán tartja a Felügyelet fontosnak megjegyezni az alábbiakat:

- A tőzsdén forgalmazott részvényekre és részesedést megtestesítő értékpapírokra (befektetési jegyekre) vonatkozó (34. paragrafus szerinti) kockázati súly, illetve (40. paragrafus szerinti) várható veszteségérték érvényesítését csak abban az esetben fogadja el, ha a kitettség esetében a magas közkézhányad és a forgalom alátámasztja a kedvezményes súlyok alkalmazását.
- A közvetlen befektetések és részesedések kockázati paramétereinek megválasztásakor az 50. paragrafus rendelkezései tekinthetők irányadónak, melyektől való eltéréseket az intézményeknek minden esetben indokolniuk kell.

Különleges hitelezési kitettségek

A különleges hitelezési kitettségek (*specialized lending, SL*) – jellemzően projekthitelek – esetében azok sajátosságaira tekintettel a Felügyelet különös gondosságot és tájékozottságot vár el az intézményektől. Ebből kifolyólag az intézményeknek

- behatóan és tételesen kell ismerniük az ilyen kitettségeik speciális sajátosságait és kockázati jellemzőit,
- a szegmentációs elveket átgondoltan kell kialakítaniuk és következetesen alkalmazniuk,
- a belső paraméterbecslési eljárások során tekintettel kell lenniük az ilyen kitettségek jellemzően kis számából, illetve a minősítési kategóriák alacsony betöltöttségéből fakadó becslési bizonytalanságokra.

A Felügyelet ezért száznál kisebb elemszámú portfólió esetén a speciális hitelezési ügyletekre kialakított, a hitelminőséget egyszerű súlyozással figyelembe vevő slotting-módszert tekinti irányadónak, az attól való eltérések bemutatását pedig elvárja az intézményektől. Megfelelő kitettségszám és adatellátottság esetén a Felügyelet a slotting módszernél szofisztikáltabb megközelítések alkalmazhatóságának vizsgálatát is az intézmények feladatának tekinti.

Mérlegen kívüli tételek kezelése

A hitelkitettségek teljeskörű számbavételének igénye a mérlegen kívüli tételek megfelelő kezelését is megköveteli. A Felügyelet minden intézményt ösztönöz saját belső paraméterbecslés elvégzésére, ennek hiányában az eredeti bázeli szabályozásban szereplő hitelegyenértékesítési tényezőket és az iparági tapasztalatokat tekinti irányadónak. Kockázatérzékeny belső módszer esetén elvárja továbbá, hogy az alkalmazott megközelítés legyen tekintettel arra a tapasztalati tényre, miszerint a defaultvalószínűség növekedésével a hitelkeret terhére történő lehívások valószínűsége is megnövekszik. A választott megközelítéstől függetlenül a Felügyelet szükségesnek tartja az intézmények arra vonatkozó elemzéseinek megismerését, milyen mértékben kerültek lehívásra a mérlegen kívüli kitettségek a defaultok bekövetkezésének pillanatáig.

Partnerkockázat

A Felügyelet tapasztalata szerint a bankok egy része nem tekinti a hitelkockázat szerves részének a partnerkockázatot. Ennek megfelelően pl. az IRB-s bankok nem kezelik együtt, azonos módszerrel a direkt hitelezési és a partnerkockázati kitettségeket, és az utóbbiakat minden különösebb indokolás nélkül – olyan ügyfelek esetében is, ahol van banki könyvi kitettség és érvényes minősítés is a sztenderd módszer szerint súlyozzák. Még tipikusabb megoldás, hogy a korábbi szabályok örökségeként a kereskedési és a banki könyvi kitettségeket nem kezelik konzisztens módon. Erre a Felügyelet a jövőben nagyobb hangsúlyt helyez, és fokozott figyelmet fog fordítani a nettósítás hatásának a tőkeszámításban történő érvényesíthetőségi feltételeinek vizsgálatára is.

Hitelkockázati tőkekövetelmény számítása

Belső minősítésen alapuló hitelkockázati modellek használata esetén a 2. pilléres tőkeszükséglet alapvetően a kitettségek hosszú távú (*through-the-cycle*, TTC), ill. visszaesés kori (downturn) kockázati paraméterei, a hitelportfólió kitettségi jellemzői és a tőkeszámítási modell mögöttes feltevései alapján, a teljesítő portfólió nem várt veszteségeként (*unexpected loss*, UL) számítható. A tőkeszámítási modell eredménye csak abban az esetben fordítható le automatikusan hitelkockázati tőkekövetelményre, ha a portfólió várt vesztesége (*expected loss*, EL) értékvesztés megképzése vagy céltartalékolás révén teljes mértékben fedezésre kerül. Mivel az indokolt céltartalékképzés mértéke jellemzően a feltételes, rövid távú (*point-in-time*, PIT) PD és LGD segítségével kerül számszerűsítésre, a két érték általában eltér (de az eltérésnek lehetnek egyéb okai is). Logikus lenne az „értékvesztés-EL (portfólió várt vesztesége)” különbséget a tőkekövetelményben érvényesíteni²⁷, de a CRD a rendelkezésre álló tőke megfelelő korrigálását²⁸ írja elő, ezért IRB-s bankoknál (ahol a rendelkezésre álló tőke már eleve így számolódik az 1. pillérben) nem lenne logikus ettől eltérni.

²⁷ Az értékvesztéshiányt több tőke, az értékvesztéstöbbletet kevesebb tőke megkövetelésével ellensúlyozni

²⁸ Az értékvesztéshiánnyal való csökkentését ill. az értékvesztéstöbbletet (egy részével) való növelését

V.2.2. Működési kockázat

A működési kockázat mérése terén az intézmények szinte kizárólag a következő, meglehetősen letisztult iparági gyakorlat egyikét követik: vagy meglehetősen kockázatérzékeny módon, az üzleti eredményhez igazodó irányadó mutató alapján számítják a tőkekövetelményt (ún. alapmutató- (BIA) és sztenderdizált (TSA) módszer), vagy jóval szofisztikáltabb és kockázatérzékenyebb módon, a lehetséges veszteségek valószínűségi eloszlását felhasználva számszerűsítik a tőkefedezet mértékét (ún. fejlett mérési módszer (AMA)). A Felügyelet tapasztalatai szerint a kockázattudatosság és kockázatkezelés terén minőségi különbség mutatkozik a fejlett módszert alkalmazó intézmények javára – elsősorban annak okán, hogy a veszteségeloszlás-alapú megközelítés megköveteli az intézmény működésének és folyamatainak részletes és teljeskörű felmérését és értékelését. A Felügyelet ezért a komplex SREP alá tartozó intézmények részéről elvárja, hogy a 2. pillérben gondosan mérjék fel működési profiljukat és kockázataikat, erre támaszkodva pedig legalább a veszteségadat-gyűjtés, a scenárió-elemzés, a kockázati kontroll és a veszteségeloszlás meghatározásának területén törekedjenek a validált fejlett módszerekkel szemben támasztott szabályozói elvárásoknak megfelelni.

Fejlett működési kockázati modell alkalmazása esetén a Felügyelet elsősorban a Hpt. és a 200/2007. (VII. 30.) Kormányrendelet vonatkozó rendelkezéseinek, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság vonatkozó ajánlásainak (BCBS [2001], BCBS [2003]), különösen pedig az Európai Bankfelügyeleti Hatóság megújult iránymutatásainak (CEBS [2010d], EBA [2012]) való minél teljesebb megfelelést várja el. A Felügyelet korábbi tapasztalatai alapján az intézményeknek különösen az alábbiakra érdemes tekintettel lenniük:

- csoportszinten megvalósuló tőkeszámítás esetén az intézménynek fel kell mérnie saját (egyedi) kockázati kitettségét is, továbbá ismernie kell a tőkeszükséglet érzékenységet a modell bemeneti változóinak módosulására;
- a tőkeszámításban felhasznált veszteségadatok teljeskörűségét és reprezentativitását – csakúgy, mint az illesztett függvények és alkalmazott scenáriók paramétereinek megfelelőségét – demonstrálni kell;
- a hitelezéshez kapcsolódó működési kockázati veszteségek feldolgozásra, statisztikai jellemzőik pedig a Felügyelet számára bemutatásra kerülnek;
- a belső tőkekövetelmény számításához felhasznált információk (veszteségadatok, önértékelési eredmények, stressz-tesztek, KRI-mutatók stb.) a kockázati kitettség mérséklése végett a kockázatkezelés során felhasználásra kerülnek;
- a pénzügyi kereskedési tevékenységgel kapcsolatos működési kockázati kitettség csökkentése érdekében kialakításra kell, hogy kerüljenek az EBA vonatkozó konzultációs dokumentumában (CP35) és ajánlásában (CEBS [2010d]) előírt megfelelő irányítási és eljárási szabályok, adatrögzítési protokollok, értékelési jellemzők, ösztönzési és ellenőrző mechanizmusok.

Mivel a működési kockázati fejlett módszerek esetén az adatgazdálkodási, folyamatszervezési és kontrollfunkciók legalább annyira hangsúlyosak, mint az alkalmazott tőkeszámítási modell specifikációja, ezért a Felügyelet a fejlett módszer eredményét csak akkor tudja

tőkekövetelményként elfogadni, ha az említett területeken az intézmény átgondolt és magas színvonalú munkát végez. Ez feltételezi többek között

- az adatgyűjtés teljességét, konzisztenciáját és zártságát,
- a belső és külső veszteségadatok jellemzőinek, illetve az önértékelés és scenárióelemzés eredményének rendszeres feldolgozását és értelmezését, illetve ezek alapján a megfelelő kockázatsökkentő intézkedések meghozatalát és végrehajtását,
- illetve a működési kockázatkezelési funkciónak – annak végrehajtó szerepe mellett – a felsővezetői döntéshozatal során érvényesített hatékony érdekképviselétét.

V.2.3. Piaci kockázat

A piaci kockázatok feltérképezése az ICAAP keretében ideális esetben valamilyen kockázatérzékeny belső módszerrel történik. Ezt indokolja a hitelintézeti tevékenység alapvető jellege és funkciója továbbá a piaci kockázati faktorok összetett kapcsolata és magas dimenzionalitása. A Felügyelet a SREP keretében ezzel összhangban elvárja, hogy minden materiális kereskedési portfólióval rendelkező intézmény a portfólió összetettségével arányosan, az összes lényeges kockázati tényezőre vonatkozóan historikus vagy matematikai-statisztikai módszerekkel is felmérje kockázati kitettségét. A Felügyelet a komplex SREP alá tartozó intézmények esetében ennek hiányában az adott kitettségprofilhoz igazodó mértékű pótlólagos tőkeszükségletet ír elő a kereskedési és banki könyvben jelentkező piaci kockázatok fedezeteként.

A belső tőkeszámítás szemléletmódjával összhangban a Felügyelet nem jelöli ki a megvalósítás konkrét módszerét, s az intézmények számára egyaránt lehetővé teszi a variancia-kovariancia-alapú, historikus vagy szimulációkra épülő megközelítések alkalmazását. Az arányossági elv érvényesítése mellett ugyanakkor a komplex SREP alá tartozó intézmények esetében – a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság vonatkozó ajánlásával összhangban (BCBS[2009s]) – csak a következő feltételek fennállása esetén találja teljes mértékben megfelelőnek a piaci kockázatok kezelését a 2. pillérben:

- a napi és helyi szintű kockázatmérést rendszeres visszamérés egészíti ki, amely során utólagosan összehasonlításra kerül a modell által generált kockázati mértéknek és a portfólió tényleges múltbeli értékváltozásának viszonya;
- a belső kereskedési és kitettségvállalási limitek az intézmény kockázati étvágáival és a kockázatmérési rendszer szofisztikáltságával egyaránt összhangban vannak;
- a napi kockázatmérést időszakos stressz-tesztelési program egészíti ki, amely kiterjed az összes releváns kockázati faktor változásának vizsgálatára;
- a piaci kockázati adatbázis folyamatosan frissítésre, az alkalmazott sokkok mértéke pedig újraértékelésre kerül;
- a modellezéshez felhasznált piaci kockázati tényezők köre kiterjed a kereskedési könyvi pozíció inherens kockázataira, különösen pedig
 - a releváns kockázati faktorokra,
 - a származtatott termékek nemlineáris sajátosságaira,
 - a hozamgörbe szerkezetéből adódó sajátosságokra,
 - a devizaárfolyamok és eszközárak volatilitásából fakadó kockázatokra,
 - szuverén kockázati tényezőkre,

- a koncentrációs kockázatokra;
- a kockázati tényezők közötti empirikus korrelációk alkalmazása, a normalitás feltételezése illetve a tartási periódus (pl. az idő négyzetgyökével történő) skálázás útján történő figyelembevétele esetén az alkalmazott módszer helyénvalósága demonstrálásra kerül;
- a pozíciós kitétségek számviteli megközelítéstől eltérő, közgazdasági módszerekkel (pl. NPV módszer) történő azonosítása esetén a kétféle kitétségfogalom összehasonlításra, részletes ismertetésre kerül;
- az intézmény rendelkezik „stresszelt kockázatotott érték” mutatóval is.

A Felügyelet a korábbi felülvizsgálatok során gyakran találta elégtelennek a tőkeszámítást kiegészítő piaci stressz-tesztek keretében alkalmazott kockázati faktorok körét, stresszelési mértékeket és kockázati módszereket. Különösen a kockázatok jelentős részét figyelmen kívül hagyó, kizárólag párhuzamos hozamgörbe-eltolásokra épülő stresszelési gyakorlatot tartja hibásnak. Ilyen esetekben a felülvizsgálat során a Felügyelet saját maga által kialakított scenáriók eredményhatásának számszerűsítését is kérheti az intézményektől. Nehezen értékelhető, nem transzparens vagy következtelen számítások esetén a pozíciók és a kockázati limitek figyelembe vételével a Felügyelet addicionális tőkekövetelményt állapít meg.

V.2.4. Első pillérben nem teljesen fedezett kockázatok

Az első pillérben nem teljesen fedezett kockázatok köre az első pilléres fő kockázattípusokhoz szervesen kapcsolódó, származékos kockázatokot tartalmazza. Számbavételük módját nagyban meghatározza a fő kockázatok tekintetében alkalmazott módszertan, így annak megfelelőségét a Felügyelet csak az 1. pilléres módszerek tükrében és összefüggésében képes értékelni.

Modellkockázat

A Felügyelet a tőkeszámítási eljárások inherens bizonytalanságából vagy azok gondatlan alkalmazásából fakadó kockázatot mindenkor materiálisnak tekinti, ideértve a sztenderd módszereket, validált belső minősítésen alapuló modelleket vagy elterjedt iparági megközelítéseket alkalmazó intézmények esetét is. A modellkockázat kezelése kapcsán ebből kifolyólag az intézmények feladata, hogy

- az alkalmazott és alternatív megközelítések mechanizmusával, általános és speciálisan rájuk érvényes sajátosságaival egyaránt tisztában legyenek, továbbá meg tudják indokolni választásukat;
- érzékenységvizsgálatokkal és stressz-tesztekkel törekedjenek a kockázati kitétség minél pontosabb körülhatárolására és jobb alátámasztására;
- kellően konzervatív paraméterekkel ellensúlyozzák a modellhibák esetleges tőkecsökkentő hatását;
- folyamatosan kövessék figyelemmel a modell teljesítményét, a valóságnak való megfelelőségét, és alkalmazzanak azonnali korrekciókat problémák észlelése esetén.

A kockázati kitétség nem kellően alátámasztott modell segítségével történő, átgondolatlan vagy indokolatlanul leegyszerűsítő számbavétele esetén, a megkívánt konzervativizmus és

monitorozás hiányában a Felügyelet alternatív megközelítések eredményét gondosan felhasználva modellkockázati tőkekövetelményt ír elő a SREP alatt.

Reziduális kockázat

A reziduális kockázat a hitelkitettségek mögötti fedezetek nagyarányú leértékelődésének vagy korlátozott érvényesíthetőségének kockázata. Ebből kifolyólag igen szoros kapcsolatban van a veszteségráták becslése során alkalmazott megközelítéssel, hiszen kellően konzervatív LGD-becslés esetén a hitelkockázati tőkekövetelményben már közvetlen módon megjelennek az említett kockázatok.

A Felügyelet a reziduális kockázatok számbavételének módját és tőkekövetelményét részben tehát csak az LGD-becslés módszertanának tükrében képes megítélni. Léteznek ugyanakkor a reziduális kockázatokkal kapcsolatosan olyan felügyeleti elvárások is, melyek a messzemenően konzervatív veszteségrátákat alkalmazó intézményeket is kötelezik. Ezek a következők:

- Az intézmények a reziduális kockázatok felmérésekor lépjenek túl az LGD-becslés statisztikai szemléletű megközelítésmódján, és vegyék számba, illetve elemezzék részletesen azon kockázati faktorokat, melyek felelősek lehetnek a fedezetek esetleges jövőbeni leértékelődéséért vagy korlátozott érvényesíthetőségéért.
- Készítsenek rendszeres elemzést a fedezeteken tapasztalt megtérülésekről, és számszerűsítsék a fedezetek értékcsökkenéséből, korlátozott érvényesíthetőségéből származó potenciális veszteségeket.
- Dolgozzanak ki részletes módszertant a fedezetérték-diszkontok és tartalékképzési szabályok felülvizsgálatára vonatkozóan.

Értékpapírosítási kockázat

Az értékpapírosítási ügyletekből fakadó összes kockázatot, amelyet az intézmények kockázátadóként, kockázátátvevőként vagy szponzorként vállalnak fel, a 2. pillérben értékelni és kezelni szükséges. Ennek módját illetően az EBA vonatkozó ajánlása (CEBS [2010c]) ad iránymutatást, s ez képezi a felügyeleti értékelés kiindulópontját is.

A Felügyelet a SREP keretében elvárja, hogy az intézmények materialitástól függetlenül az összes értékpapírosított pozícióba betekintést engedjenek, továbbá demonstrálják az értékpapírosítás alapjául szolgáló mögöttes portfólió kockázatainak módszeres nyomonkövetését. A vonatkozó kockázati súlyok, illetve tőkekövetelmény megállapítása során a Felügyelet ezen folyamat minőségére, annak eredményére, az értékpapírosított pozíció üzleti funkciójára, továbbá a kockázatban osztozók érdekazonosságára tekintettel jár el.

V.2.5. Második pillérben fedezett kockázatok

A második pilléres kockázatok – jóllehet a fő kockázattípusok szerves kiegészítői – bizonyos értelemben az 1. pillérben fedezett kockázatoktól függetlenek, és a kockázati kitettség önálló aspektusait jelenítik meg. Ezen kockázattípusok fedezésére alkalmazott tőkeszámítási és kockázatkezelési módszerek színvonaluk és formalizáltságuk tekintetében nagyon különbözőek

lehetnek: egyes kockázatok esetében részletes iparági sztenderdek biztosítják a prudens számbavételt, más esetben tipikusan egyedi és ad hoc megoldások dominálnak.

Koncentrációs kockázat

A kitettségek koncentrációja fontos kockázati tényező, hiszen nem tökéletesen diverzifikált egyedi és részkockázatok esetén a tőkeszámítás során alkalmazott mögöttes feltevések igen gyakran sérülhetnek, a kockázati tőkekövetelmény alulbecslését eredményezve. Hitelkockázat esetében például a portfólió tökéletes granularitását feltételező IRB-módszer már viszonylag mérsékelt szektorális vagy terméktípus szerinti koncentráció esetén is akár 20-40 százalékkal alulbecsülheti a valós tőkekövetelményt (lásd pl. BCBS [2006]).

Mivel a kitettségek koncentrációja számos különböző dimenzióban jelentkezik (egyedi ügylethez kapcsolódóan, földrajzi, szektorális, terméktípus szerint, denominációhoz kötötten, kockázatokon belül vagy azok között stb.), a koncentráció azonosítása és prudens számbavétele igen összetett feladat. Az iparágban elterjedt kockázatkezelési módszerek széles köre alakult ki, azonban ezek mindegyikével szemben támaszthatók aggályok: a koncentrációs limitek például a mögöttes kockázati faktorok együttmozgását hajlamosak figyelmen kívül hagyni, a széles körben alkalmazott koncentrációs indexek (pl. a Herfindahl-Hirschman Index) pedig általában a portfólióelemek eltérő kockázati jellemzőitől vonatkoztat el.

A nemzetközi felügyeleti közösség iránymutatása (CEBS[2010e]) alapján a koncentrációs kockázat nem értelmezhető pusztán a hitelkockázat származékos elemeként, hanem a legtöbb kockázattípus vonatkozásában felmérésre és kezelésre szorul. A Felügyelet ezért azt várja el az intézményektől, hogy a hivatkozott EBA-iránymutatással összhangban a koncentrációs kockázatot minél szélesebb eszköztár segítségével (átgondolt és effektív limitrendszer alkalmazásával, rendszeres koncentrációs elemzés készítésével, stressz-tesztekkel és alternatív modellszámításokkal, indokolt esetben pedig a folyamatokba történő beavatkozással stb.) a kockázatok lehető legszélesebb körére vonatkoztatva mérjék fel és kezeljék. Az elérhető szakirodalom legnagyobb része természetesen a hitelkockázat területére vonatkozik, ahol széles körben elfogadott módszerek is rendelkezésre állnak a koncentrációból fakadó tőkeszükséglet meghatározására.²⁹

A Felügyelet minden intézmény esetében vélelmezi a koncentrációs kockázat materialitását, az intézményekre hárítva ennek ellenkezőjének bizonyítási kényszerét. A koncentrációs kockázat tőkekövetelményét a Felügyelet az alkalmazott tőkeszámítási modellek feltevéseire alapozva, az imént hivatkozott módszerek következetes alkalmazására, illetve azok számszerű eredményére tekintettel határozza meg. Ezek hiányában a kitettségek eloszlására és jellemzőire tekintettel, a 2. pilléres kockázati módszerek ismeretében, érzékenység-vizsgálatokkal és szimulációs eljárásokat alkalmazva számszerűsíti a gazdasági tőkeszükséglet indokolt mértékét.

Országkockázat

Az országkockázat kiterjed mindazon hitelezéssel összefüggő kockázatokra, melyek forrása a Magyarországon kívüli országokban bekövetkező, a hitelnyújtó szempontjából potenciális veszteséget eredményező gazdasági, szabályozói, politikai vagy társadalmi folyamatok.

²⁹ Lásd pl. Gordy – Lütkebohmert [2007] tanulmányát a granularitási korrekció számításával kapcsolatban.

Ennyiben sokkal tágabb fogalom, mint a szuverén kormányok fizetőképességét megragadó szuverén kockázat, hiszen azon kívül a transzferkockázatot és a kollektív adóskockázat bizonyos formáit is magában foglalja.

A Felügyelet elvárja, hogy a Magyarországon kívül materiális kitettségekkel rendelkező intézmények az országkockázatot szabályzatban rögzített effektív limitrendszer alkalmazásával kezeljék, továbbá a tőkeszámítási modellparaméterek megfelelő kalibrálása révén vagy alkalmas stressz-elemzések eredményeit felhasználva addicionális tőkeképzéssel is fedezzék. Ennek hiányában a Felügyelet az ICAAP Útmutatóban lefektetett súlyozásos megközelítésből kiindulva, indokolt esetben pedig további konzervatív módszerek alapján pótlólagos tőkekövetelményt ír elő a SREP keretében.

Nemzetközi bankcsoportok esetében nem mindig határozható meg egyértelműen, mely kitettségek tekintendők országkockázati szempontból relevánsnak. A Felügyelet főszabály szerint

- „host” felügyeleti minőségben nem tekinti az országkockázat érvényessége alá tartozónak a magyarországi devizabelföldi adósokkal szembeni kitettségeket;
- konszolidáló felügyeleti minőségben országkockázati szempontból relevánsnak tekinti a hazai intézmények külföldi országban bejegyzett leányvállalatai által az adott ország devizabelföldi adósaival szemben vállalt kitettségeket.

Banki könyvi kamatláb-kockázat

A banki könyvi kamatláb-kockázatot a Felügyelet minden intézmény esetében materiális 2. pilléres kockázatnak tekinti, és elvárja annak alkalmas módszerrel történő számszerűsítését. A kockázati kitettség meghatározása során – az ICAAP Útmutatóban és az EBA vonatkozó ajánlásában (CEBS [2006c]) foglaltaknak megfelelően – az újraárazódási kockázatot, a báziskockázatot, a hozamgörbe- és opciós kockázatot egyaránt fel kell mérni, a jövedelemhatásokon túlmenően pedig minden esetben az értékhatásokat is értékelni kell.

A Felügyelet módszertani elvárásait illetően a piaci kockázatnál leírtak az irányadók, különösen a stressz-tesztek tesztelésének fontossága és igényessége tekintetében, illetve a pótlólagos tőkeképzés mértéke kapcsán. Amennyiben a felügyeleti elvárások ezen a téren nem teljesülnek, úgy a SREP keretében a Felügyelet pótlólagos scenáriók vagy kockázati tényezők hatásának vizsgálatát is kérheti az intézménytől.

A számított tőkeszükségletet megítélése során a Felügyelet eredendően ez utóbbi eredményéből indul ki, azonban figyelembe veheti az egyéb 2. pilléres kockázatok számbavételének módját (pl. üzleti környezet kockázata), illetve a rendelkezésre álló szavatoló tőke számítása során alkalmazott feltevéseket (pl. évközi nyereség beszámítása).

Likviditási kockázat

A megfelelő likviditás azt jelenti, hogy az intézmények számottevő veszteségek nélkül képesek eleget tenni vállalt pénzügyi kötelezettségeiknek, illetve finanszírozni eszközkihelyezésüket. Az intézmények alapvető tevékenysége pénzáramok transzformációjára irányul, így ebből fakadóan inherens módon ki vannak téve a likviditási kockázatoknak. A Felügyelet ezért a likviditási kockázatokat is minden esetben a 2. pillér kötelezően kezelendő, lényeges kockázatai között

tartja számon. Elvárja továbbá, hogy az intézmények mindenkor törekedjenek diverzifikált forrás szerkezet kialakítására és finanszírozási függőségük aktív menedzselésére.

A felügyeleti közösségben és a pénzügyi szakirodalomban a válság kibontakozását követően jelentős figyelem összpontosult a hitelintézeti likviditás kérdéskörére, és számottevő előrelépés történt a likviditási kockázat mérése és kezelése terén – mind az általános kockázatkezelési elvek (BCBS [2008a]), mind pedig a szabályozás során is ténylegesen alkalmazható mutatószámok (BCBS [2010], CEBS [2009a], CEBS [2010h]) szintjén. Különösen a 2012-től fokozatosan hatályosuló Bázeli III-as szabályozói keretrendszer foglalkozik kiemelt módon a likviditás kérdéskörével, és a Felügyelet is módszertani útmutatóban foglalkozik a kérdéssel (PSZÁF [2010b]). Megemlítendő továbbá, hogy bizonyos pénzforgalmi és likviditási mutatószámok figyelemmel követésére és hatósági jelentésére vonatkozóan 2012. január 16-i hatállyal már jogszabály is életbe lépett.³⁰

A Felügyelet elvárja, hogy az intézmények a fent hivatkozott dokumentumokkal és a szabályozási változások lényegével tisztában legyenek és igazodjanak ahhoz – különösen a Bázeli III-as likviditási mutatók tekintetében. A SREP keretében az kerül értékelésre, milyen mértékben sikerült az intézményeknek teljeskörűen felmérni a likviditás szempontjából releváns kockázati faktorokat, és ezekre alapozva mennyiben sikerült

- megfelelő effektív limitek felállításával,
- alkalmas mutatószámok és előrejelző indikátorok kialakításával és nyomon követésével,
- túlélés-elemzések (*survival analyses*), lejárat-összhang-elemzések, az ún. ellensúlyozási képességre (*counterbalancing capacity*) vonatkozó számítások, a kockázatosított érték megközelítésén alapuló módszerek (*liquidity-at-risk*) és egyéb stressz-teszt alkalmazásával (továbbá ezek mögöttes feltételeinek részletes ismertetésével),
- finanszírozási tervek és vészforgatókönyvek készítésével,
- a biztosítékok, fedezetek és napi likviditási pozíciók aktív menedzselésével,
- folyamatszabályozással, likviditási puffer tartásával és/vagy tőkeképzéssel

megbízható módon kezelni a kockázati kitettséget.

A likviditási kockázat jellemzően nem tőkével fedezett kockázattípus, azonban a likviditási kockázatok jelentős mértéke és a kockázatkezelési rendszer hiányosságai esetén a Felügyelet – az arányosság elvét szem előtt tartva és a kockázatkezelési eljárások javítására vonatkozó előírásokon túlmenően – megfontolhatja a pótlólagos tőkeképzés lehetőségét is.

Elszámolási kockázat

Az elszámolási kockázat az átutalási rendszereken keresztül lebonyolított elszámolás nem várt módon teljesülésének kockázatát jelenti, így szoros kapcsolatban áll a hitelezési és likviditási kockázatokkal. Az Európai Parlament és Tanács 2006/49/EK irányelve a szabályozói pillérben nagyon szűken – csak értékpapír-tranzakciók árkülönbözetére vonatkozóan – értelmezi az elszámolási kockázatot. Ezzel szemben a 2. pillérben a Felügyelet által (az ICAAP Útmutatóban)

³⁰ 3/2012. (I. 12.) MNB rendelet a jegybanki információs rendszerhez szolgáltatandó információk és az információt szolgáltatók köréről, a szolgáltatás módjáról és határidejéről szóló 14/2011. (X. 13.) MNB rendelet módosításáról.

alkalmazott definíció az elszámolási kockázatot az értékpapír-elszámolási rendszerek sajátosságaitól függő, a tranzakciók elszámolása során felmerülő hitelezési és likviditási kockázatok összességéként értelmezi. Ide tartozik továbbá minden OTC tranzakció nem szerződés szerinti teljesítésének kockázata, ideértve az értékpapír-ügyleteken túlmenően a devizaügyletek, és minden más értékpapír-finanszírozó, hosszú elszámolású, derivatív és termékek közötti nettósítással teljesített ügylet tőzsdei vagy OTC elszámolása során keletkező kitétségeket.

Az elszámolási kockázaton belül a szerződéses érték kockázatát hitelkockázati eszközökkel, a pótlási költség kockázatát pedig likviditási és piaci kockázati eszközökkel célszerű meghatározni, majd ezeket egységes szemléletben megragadni.³¹ Az elszámolási kockázatra vonatkozó belső módszertan hiányában a Felügyelet az adott intézmény elszámolóházi forgalma alapján, annak bizonyos arányában határozza meg a kockázati tőkekövetelményt.

Stratégiai vagy üzleti kockázat

A stratégiai kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely az üzleti környezet változásából, helytelen üzleti vagy stratégiai döntésekből, kockázatos üzleti modell kialakításából, vagy az üzleti és szabályozói környezet változásából, illetve annak figyelmen kívül hagyásából származik.

A stratégiai vagy üzleti kockázatot a Felügyelet minden intézmény esetében materiálisnak tekinti. Ugyan a kockázati tőkekövetelmény számszerűsítése leggyakrabban a nettó eredményt alakító tényezők változékonyságára épülő kockázatosított érték (VaR) módszerén alapul, a Felügyelet az ilyen jellegű megközelítéseket – a statisztikai megközelítés túlsúlya, illetve az előretékintő szemlélet és mögöttes narratíva hiánya miatt – nem igazán tartja megfelelőnek a kockázati kitétség meghatározására. Inkább azt várja az intézményektől, hogy a vállalatgazdaságtan és stratégiai menedzsment ismert módszereit (pl. SWOT-elemzés, Porteri öttényezős modell, stb.) is felhasználva kísérleljék meg azonosítani önmaguk és üzleti környezetük kockázati szempontból releváns jellemzőit, alkalmas stressz-szenáriókra támaszkodva gondolják végig a kedvezőtlen stratégiai és alkalmazkodási folyamatok lehetséges következményeit, illetve számszerűsítsék az ebből fakadó potenciális veszteségeket.

Reputációs kockázat

A reputációs kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget közvetve érintő olyan kockázat, amely a pénzügyi intézményről kialakult kedvezőtlen fogyasztói, üzletpartneri, részvényesi, befektetői vagy hatósági véleményből származik, és az intézmény külső megítélésének romlásában nyilvánul meg.

A reputációs kockázat felmérésének részeként a Felügyelet kettős elvárást támaszt az intézményekkel szemben. Egyrészt elvárja, hogy a felügyeleti párbeszéd során adjanak számot a potenciálisan reputációs kockázatot hordozó (vagy éppen azt csökkentő) legfontosabb intézményi

³¹ Elméleti szempontból ezen túlmenően elfogadhatónak tartja a Felügyelet az elszámolási kockázat működési kockázati veszteségesemények alapján történő azonosítását és számszerűsítését is, azonban minden esetben elvárja a veszteséget kiváltó mögöttes hitelkockázati és piaci tényezők vizsgálatát is.

sajátosságokról. Ilyenek lehetnek többek között például a következők:

- a Felügyelet, a Gazdasági Versenyhivatal és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által kibocsátott nyilvános, intézményt terhelő elmarasztaló határozatai, intézkedései és kiszabott büntetései,
- a beérkezett ügyfélpanaszok számának, tárgyának, kezelésének általános statisztikai jellemzői,
- a folyamatban lévő és lezárt büntetőjogi és polgári peres eljárások,
- továbbá az intézmény legfontosabb társadalmi és karitatív tevékenységei.

A Felügyelet másrésztől azt várja el, hogy az intézmények tételesen gondolják végig a közvetlen reputációs kockázatot hordozó lehetséges krízishelyzeteket (pl. kedvezőtlen médiavisszhang stb.), illetve azok potenciális következményeit, és a megfelelő intézményi folyamatokra (pl. sajtófigyelés) és akciótervekre hivatkozva demonstrálják azok hatékony észlelésének és kezelésének valószínűsíthetőségét.

A reputációs kockázatokat a Felügyelet álláspontja szerint inkább hatékony folyamatokkal, mintsem tőkével célszerű fedezni. Aggasztó intézményi gyakorlat esetén – a megfelelő folyamatszabályozás megteremtéséig, illetve a korábbi gyakorlatból fakadó, már nem mérsékelhető veszteségek fedezésének céljából – a Felügyelet mindemellett átmeneti jelleggel pótlólagos tőkeképzést is szükségesnek tarthat.

V.3. Külső tényezők figyelembevétele

Stressz-tesztek

Az ICAAP Útmutatóban foglaltakkal összhangban a Felügyelet értelmezése alapján a stressz-tesztek fogalmilag egy átfogó eszköz- és eljárásrendet jelentenek. A stressz-tesztelésben mint megközelítésben rejlő nagyfokú szabadságot és rugalmasságot különösen két okból kifolyólag szükséges kihasználni. Egyrészt az egyes kockázattípusok önálló számbevitelére irányuló tőkeszámítási módszertan nem igazán teszi lehetővé a kockázatok kölcsönhatásának vizsgálatát. A hazai kontextusban ez elsősorban (ám közel sem kizárólagosan) azt jelenti, hogy hitelkockázat és az árfolyamkockázat, a piaci és a likviditási kockázat, illetve újabban a szuverén kockázat kölcsönös függőségi viszonyai csak egy átfogó, az egyedi kockázati módszereket kiegészítő stressz-teszt keretében ragadhatók meg. Másrészt, az egyedi kockázatok kapcsán alkalmazott tőkeszámítási eljárások természetesen olyan korlátozó és leegyszerűsítő (pl. függetlenségi, normalitásra vonatkozó) feltevésekkel élnek, ami a tényleges kockázati kitettség jelentős alulbecslését eredményezheti.

A közelmúltban a gyakorlati tapasztalatok mellett több elméleti kutatás (pl. BIS [2012]) is igazolta a stressz-tesztek korlátozott alkalmasságát az előzetes figyelmeztető (ún. *early warning*) szerep betöltésére. A stressz-tesztek azonban ezzel együtt is a kockázattudatos működés, illetve az esetleges válsághelyzetekre való felkészülés alapvető építőkövei. A Felügyelet ezért a SREP keretében minden felügyelt intézménytől elvárja, hogy részletesen ismerje a nemzetközi felügyeleti közösség stressz-tesztelésre vonatkozó iránymutatásait (BCBS [2009b], CEBS [2010f]), a legfontosabb környezeti tényezők megváltozásának az intézmény helyzetére gyakorolt számszerű hatásait, illetve a tőkeszámítás során alkalmazott módszerek főbb

hiányosságait. A komplex SREP alá tartozó intézmények esetében ezen túlmenően azt is megköveteli, hogy a stressz-tesztek a jelentősebb kockázati típusokkal megegyező szakmai igényességgel kerüljenek kialakításra, a gazdasági tőkeszámításnak pedig szerves elemét képezzék. Erre a Felügyelet álláspontja szerint csak akkor nyílik mód, amennyiben

- az egyes stressz-tesztek kérdésfeltevése világos, koncepciója átgondolt, módszertana pedig annak tudatában került kialakításra, hogy a legtöbb kockázati típus tőkekövetelménye már önmagában is egy szélsőséges stressz-helyzetre vonatkozó potenciális veszteségként adódik;
- a stressz-tesztek egyik legfőbb eleme, a külső környezeti sokkok transzmisszióját (vagyis intézményre gyakorolt hatását) meghatározó modell módszertani igényességgel, a múltbeli tapasztalatokat és (lehetőség szerint) elemi szintű portfólióadatokat is felhasználva kerül kialakításra;
- egyes stressz-tesztek lehetővé teszik a hitel- és árfolyamkockázat együttes megragadását, csakúgy, mint a piaci és likviditási kockázatok egységes keretben történő vizsgálatát;
- a stressz-tesztek – amennyiben lehetséges – számolnak a visszacsatolásokkal (pl. intézményi reakciók, kockázatsökkentő lépések) és másodlagos hatásokkal (pl. kockázatok átgyűrűzése, kockázatkerülés lehetőségei);
- a stressz-tesztek kiterjednek a gazdasági tőkeszámítás keretében alkalmazott egyedi tőkeszámítási módszerek hiányosságainak feltérképezésére, és lehetőség szerint megmutatják az egyes kockázati típusokhoz rendelt tőkekövetelmény érzékenységet a módszertan és az alkalmazott feltevések megváltoztatására.

Mivel a legtöbb kockázattípus tőkekövetelménye már eleve egy lehetséges szélsőséges veszteség fedezeteként kerül meghatározásra, a Felügyelet a stressz-tesztelésre elsősorban, mint diagnosztikai eszközre tekint. Ezzel összhangban nem követeli meg az intézményektől, hogy a stressz-tesztek eredményét minden esetben kockázati tőkekövetelményként számolják el. Elvárja mindazonáltal a megfelelő mértékű tőkeképzést a következő esetekben:

- az egyes kockázattípusok kapcsán végzett, modelfeltevésekre vonatkozó stressz-tesztek a kockázati tőkekövetelmény nagyfokú érzékenységet mutatják;
- a több kockázattípus együttes számbavételére irányuló (pl. a hitel- és devizakockázatot egységes módszertani keretben vizsgáló) stressz-elemzések a kockázati kitétség (részkockázatok összegét meghaladó) koncentrációját mutatják;
- prociklikus tőkeképzési politikát szolgáló, a tőkekövetelmény szintjét indikátorváltozók értéke alapján befolyásoló stressz-tesztelési módszertan esetén, amennyiben az adott indikátor értéke a kijelölt küszöbértéket meghaladja.

A Felügyelet a kockázati kitétség megfelelő körülhatárolásának fontosságára tekintettel a stressz-tesztek vonatkozásában tapasztalt jelentős hiányosságok fennállása esetén a komplex SREP alá tartozó intézményeknél a 2. pilléres tőkeszükségletet – a teljes szabályozói tőkekövetelmény minimum 10 százalékával megegyező mértékben – pótlólagosan megemelheti.

Jövedelmezőség és tőketervezés

A jövedelmezőség és a tőketervezés szerepe annak biztosítása, hogy dinamikus szemléletben is képes legyen alkotni az intézmény helyzetéről, különös tekintettel a kockázati viszonyokra és a tőke megfelelés közeljövőben várható alakulására.

Az intézmények jövedelmezőségi vizsgálata elválaszthatatlan részét képezi a tőkehelyzet megítélésének. Különböző jövedelemtermelő-képesség mellett például egyes kockázati faktorok prudenciális szempontból vett jelentősége (pl. stratégiai kockázat), a céltartalék-képzés indokolt szintje vagy egy krízishelyzetre adott optimális intézményi reakció egyaránt jelentősen eltérhet egymástól. Mivel a jövedelmezőség szintje nagyon szoros kapcsolatban állhat az intézmény kockázati kitettségével és portfóliójának minőségével, ezért a Felügyelet az ICAAP keretében a kockázatérzékeny jövedelmezőségi mutatók (pl. RAROC) kialakítását és következetes alkalmazását is elvárja az intézményektől.

A tőketervezés a jövedelmezőségi szinttel, az üzleti és kockázati folyamatokkal összhangban vázolja fel a tőkehelyzet várható alakulását középtávon. A felügyeleti felülvizsgálat során a Felügyelet elvárja, hogy a bemutatott tőketerv a szabályozói és a gazdasági tőke megfelelésre egyaránt vonatkozzon, és legalább két – egy legvalószínűbb és egy kedvezőtlen – scenárió vonatkozásában ismertesse a tőkehelyzet és a tőke megfelelés várható alakulását. Amennyiben a valószínűsíthető jövőbeli tőkeigény biztosítása külső tőkebevonással oldható meg, úgy erre vonatkozóan az intézményeknek megalapozott és konkrét elképzelésekkel kell rendelkezniük.

A megfelelően elvégzett tőketervezés hangsúlyosan támaszkodik az alkalmazott 2. pilléres kockázati módszertanra, különösen pedig – a külső környezeti hatások számszerűsítése kapcsán – a stressz-tesztek eredményére. A Felügyelet az intézmények fontos kockázatkezelési feladatának ítéli az eredménytítelek kockázati szempontú értékelését, az egyes kockázattípusok kapcsán szerzett ismeretek tőketervezés során történő felhasználását. Ez különösen azért fontos, mert az eredmény tervezése során bizonyos értelemben önkéntelenül is egységes szemléletben kerülnek számbavételre az ICAAP keretében egyedileg kezelt kockázatok (pl. a kamateredményt a piaci és hitelezési kockázatok egyszerre mozgadják).

A Felügyelet a SREP folyamán a jövedelmezőség és a dinamikus tőke megfelelés kapcsán feltárt hiányosságok és problémák esetén – azok szoros kapcsolatára és a köztük lévő átváltásra tekintettel – mérlegeli a legalkalmasabb beavatkozási módot. Ez gyakran nem a tőke követelmény pótlólagos emelésében vagy tőkebevonás előírásában ölt testet, hanem a kockázati kitettség szabályozott csökkentésének elrendelésében.

V.4. Rendelkezésre álló szavatoló tőke

Az ICAAP Útmutatóban foglaltaknak megfelelően az intézményeknek a 2. pillérben önálló, a szabályozóitól eltérő rendelkezésre álló szavatoló tőkefogalom kialakítására van lehetőségük. A belső szavatoló tőke mind a figyelembe vett tőkeelemek körét, mind pedig azok értékelésének módját illetően eltérhet az 1. pilléres tőkefogalomhoz képest. A Felügyelet elvárja ugyanakkor a következőket:

- a 2. pillérben alkalmazott megoldások prudensek és a tőkefogalom kialakításának általános szemléletmódjával összeegyeztethetők legyenek;

- a szavatoló tőke elemei megbízhatóan mérhetők, stabilak, tartósak, veszteségek fedezésére pedig (akár a működés során, akár egy esetleges felszámolási folyamatban) minden korlátozás nélkül bevonhatók legyenek.

A megfelelő tőkefogalom kialakításának összetettségét jelzi, hogy az említett szempontok némelyikének az 1. pillérben alkalmazott számviteli tőke- és eredményfogalom sok tekintetben nem tesz eleget. További nehézség forrása, hogy az egyes említett szempontok gyakran csak egymás rovására érvényesíthetők, ráadásul az egyes tőkeelemek sokszor csak bizonyos kockázati típusok fedezésére használhatók. Ezen okokból kifolyólag a Felügyelet az önálló 2. pilléres szavatoló tőkefogalommal rendelkező intézményektől elvárja, hogy részletesen dokumentálják a szabályozói tőkefogalomtól való eltéréseket, demonstrálják a választott megoldások létjogosultságát, továbbá mutassák be az 1. pillérben nem szereplő tőkeelemek kockázati jellemzőit és veszteségabszorpciós képességét.

A választott tőkefogalom megítélése kapcsán a Felügyelet az 1. pillérben is alkalmazott prudenciális elvekből (pl. tartós rendelkezésre állás, veszteségviselő képesség, a kifizetések rugalmassága) és a hatályos jogszabályokból indul ki, azonban a 2. pillérben bizonyos közgazdasági megfontolások alapján szűkítheti és tágíthatja is az elismerhető tőkeelemek körét. A tőkefogalom szűkítése elsősorban olyan jellegű instrumentumok, illetve tőkeelemek alkalmazását érintheti, amelyek beszámítása a szavatoló tőkébe a hatályos jogszabályok alapján nem megkérdőjelezhetők, de prudenciális szempontból aggályosnak tekinthetők.³² Mivel a joganyag nem tartalmazhat minden részletre kiterjedő szabályozást, a Felügyelet a 2. pillér alatt minden esetben az alapelveknek való megfelelést vizsgálja, és indokolt esetben nem zárja ki a hatályos joganyag által nem nevesített eszközök (pl. egyes számviteli tartalékként megjelenő elemek redukcióját eredményező prudenciális filterek) alkalmazását sem. Ez a rendelkezésre álló szavatoló tőke olyan elemei esetében is előfordulhat, amelyek nem pénzügyi instrumentumok és/vagy nem tartoznak a valós értékelés körébe (pl. ingatlanok). Ilyen esetekben a szavatoló tőkébe való beszámíthatóságot a Felügyelet egyedileg vizsgálja meg, és indokolt esetben a könyv szerinti és valós érték között az előbbi javára mutatkozó különbséget tőkecsökkentő elemként veszi figyelembe a 2. pillérben.

A tőkefogalom tágítására a gazdasági tőkeszámítás általános szemléletmódjával összhangban kerülhet sor, hiszen a fedezett kockázatok szélesebb köre és a kifinomultabb kockázatkezelési módszerek a prudenciális szempontok elsőbbségének biztosítását ilyen módon is lehetővé tehetik. A belső tőkefogalom tágításának tipikus esete az élő portfólió várható veszteségének fedezésére a következő évi tervezett bevételek elismerhetősége. A tőkeelemek elvárt veszteségviselő képessége alapján joggal követelhető meg, hogy a bevont eszközök realizációja egy esetleges krízishelyzetben is jól mérhető és valószínűsíthető legyen, ami kizárja a hitelportfólión keletkező jövőbeni bevételeknek a várható hitelezési veszteségek fedezésére történő minden feltétel nélküli elismerhetőségét. A Felügyeletnek ebben a kérdésben több olyan tényezőt is mérlegelnie kell, amely az intézmény kockázati profiljának és működési modelljének jellemzője. A prudenciális szempontok ezen túlmenően azt is megengedhetik, hogy a törvényi

³² Mivel ezek az esetek természetesen nemcsak a 2. pillér alkalmazásában bizonyulhatnak aggályosnak, a Felügyelet ezek visszaszorítására a rendelkezésre álló eszközök alkalmazásával – ideértve szükség esetén a szabályozás megváltoztatását, vagy a változás kezdeményezését is – az 1. pillérről vonatkozóan is törekszik. (Ilyen volt pl. a szavatoló tőkébe beszámítható, visszavásárolt, de be nem vont értékpapírok levonása a szavatoló tőkéből, amelyről korábban nem volt rendelkezés, de 2010-ben belekerült a Hpt-be is.)

feltételeket nem teljesítő olyan stabil tőkeelemek (pl. a nem elismert – már amortizálódó, vagy a limitek miatt nem beszámítható, de a visszafizetésig rendelkezésre álló – alárendelt kölcsöntőke) is a belső tőkefogalom részét képezik, melyek értéke az inherens kockázatoktól független.

A Felügyelet a rendelkezésre álló belső szavatoló tőke részeként a közvetlenül hozzáférést biztosító „alapvető” elemek mellett elvi síkon a korlátozottan mobilizálható „járulékos” tőkeelemeket, továbbá a veszteségviselő képességgel csak likvidációs helyzetben rendelkező kiegészítő tőkeelemeket is elfogadhatónak tartja. A felülvizsgálatok gyakorlata során azonban ezek beszámíthatóságával kapcsolatban, néhány esetben markáns felügyeleti álláspont kristályosodott ki. Ezeket a jellemzőnek ítélt intézményi eljárások tükrében az alábbi pontokban foglaljuk össze:

- A még nem realizált eszközök (tipikusan az értékelési tartalékok) érvényesítéséhez idő- és/vagy költségráfordítás szükséges, így ezeket csak megfelelő diszkonttal lehet a szavatoló tőke részeként figyelembe venni.
- Az intézmények leggyakrabban az adott évben várható eredmény gazdasági szavatoló tőkébe történő beszámítását szokták alkalmazni. Ezzel kapcsolatban a Felügyelet nagyon óvatos álláspontra helyezkedik: mivel egy súlyos krízishelyzetben a portfólióminőség romlásával az eredmény is tervezhetően csökken, így az üzleti eredmény előzetekintő kalkulációja során csak a stresszelt nemteljesítés hatásokkal csökkentett mértéket hajlandó elismerni.³³ Az elismertetés további szükséges feltétele, hogy a tőke- és eredménytervezés az üzleti folyamatok rendszeresen aktualizált, megfelelően stresszelt és szisztematikusan visszamért előrejelzésére épüljön. A szóban forgó tételek beszámíthatóságának megítélésekor a Felügyelet továbbá figyelembe veszi az egyéb 2. pilléres kockázatok (pl. stratégiai kockázat) kezelésmódját és tőkefedezetét.
- Néhány intézmény belső tőkeszámítása (a csoportszintű elvárásoknak megfelelően) az IFRS szerint kimutatott számviteli tőkefogalomból indul ki, amely a magasabb szintű felhalmozott eredménytartálék miatt jellemzően nagyobb, mint a magyar számvitel szerinti saját tőke értéke és konzisztens a csoport felé történő IFRS alapú gazdasági tőkeszámítással is. A Felügyelet nem zárkózik el az ilyen típusú belső tőkefogalom elismerésétől, de – tekintettel arra, hogy a számára az elérhető információk köre nem minden esetben adekvát és elegendő – a jelenlegi helyzetben az érvényesíthetőséget korlátozottnak, vagy a szokásosnál több feltételhez kötöttnek tekinti.³⁴
- IRB módszert alkalmazó bankoknál a hitelportfólió várható veszteségétől elmaradó értékvesztési szint esetén a különbözetet főszabály szerint a rendelkezésre álló tőkéből kell levonni (ld. Hitelkockázati tőkekövetelmény számítása, V.1.1 alatt).

³³ Fontos megjegyezni, hogy itt nem kizárólag a kamatbevételek hitelkockázati stresszeléséről van szó. Bizonyos eredménytélékek ugyanis jellemzően igen áttételes és nehezen számszerűsíthető kapcsolatban vannak az 1. és 2. pillérben meghatározott kockázatokkal. Ilyen megfontolások alapján a Felügyelet a pénzügyi műveletek eredményének és a rendkívüli eredménynek a beszámítását - amennyiben azok tőkekövetelménnyel való fedezettsége nem biztosított - pozitív előjel mellett sem engedélyezi.

³⁴ Természetesen, amennyiben napirendre kerül az összevont szintű felügyeleti jelentések IFRS alapra helyezése, akkor ezt a kérdést újra kell gondolni.

- A szabályozói pillérben a Hpt. 83. paragrafusa értelmében a befektetési és részesedési korlátok túllépése esetén a szavatoló tőkét a túllépések összegével csökkenteni kell. Az említett levonások figyelmen kívül hagyása a 2. pillérben csak akkor lehetséges, ha demonstrálásra kerül a kapcsolódó kockázatok mérsékelt volta.

V.5. A gazdasági tőkeszükséglet meghatározása

Jóllehet a felülvizsgálati folyamatnak korántsem legfontosabb eleme, a SREP a gazdasági tőkeszükséglet Felügyelet (vagy felügyeleti közösség) általi meghatározásában csúcsosodik ki. Ez két, egymást követő lépésből áll:

- A Felügyelet a részkozáti tőkekövetelmények aggregálásával meghatározza az intézmény teljes SREP-tőkeszükségletének nominális forintértékét.
- Ennek alapján a SREP és a szabályozói tőkeszükséglet aránya (az ún. SREP-arány) százalékos formában, a 2. pillérben rendelkezésre álló szavatoló tőke mértékére tekintettel kerül megállapításra. A SREP-arány számítási módját az alábbi képlet tartalmazza:

$$\text{SREP-arány} = \left(\frac{\text{SREP tőkeszükséglet}}{\text{1. pilléres tőkeszükséglet}} \right) / \left(\frac{\text{SREP szavatoló tőke}}{\text{1. pilléres szavatoló tőke}} \right)$$

A fenti képletből következően a SREP-arány az 1. pilléres tőkekövetelményhez viszonyítva értelmezhető. Valójában tehát a szabályozói tőke megfelelésnek egy második – szintén az 1. pilléres szavatoló tőkefogalomra vonatkozó – minimumszintjét jeleníti meg oly módon, hogy az intézmények tőke megfelelésének alakulását a Felügyelet minden esetben a (8% * SREP-arány) által meghatározott számszerű küszöbérték felett várja el.

A SREP-arány megengedett értéktartományának alsó korlátja 100 százalékos szinten került meghatározásra a szabályozói tőkekövetelményhez képest. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szabályozói tőkekövetelménynél alacsonyabb gazdasági tőkeszükségletet a Felügyelet prudenciális megfontolásokból akkor sem hagy jóvá, ha a SREP-arány számítási módja ezt irányozná elő. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy az 1. pilléres kockázattípusok vonatkozásában korábban érvényes elismertethetőségi korlátok³⁵ már nincsenek érvényben, vagyis az egyes kockázattípusok szintjén semmi nem korlátozza a prudens kockázati tőkeszámítás eredményének Felügyelet általi teljes elismerését a SREP folyamán.

A kialakult végső SREP-arányt az intézmények a következő felülvizsgálatig folyamatosan tartani kötelesek. Mivel az ily módon előírt 2. pilléres tőke megfelelés az arányszámot alakító fenti tényezők időbeni stabilitását feltételezi, ezért azok bármelyikében időközben beállt számottevő változás esetén a Felügyelet tájékoztatása szükséges, s indokoltá válhat a SREP-arány újraszámolása is.

³⁵ A korábbi SREP Útmutató az 1. pilléres kockázatok vonatkozásában nem (vagy csak igen korlátozott mértékben) engedélyezte a szabályozói tőkekövetelménynél alacsonyabb kockázati tőkeszükséglet SREP-ben való elfogadását. A Felügyelet megítélése szerint a gazdasági tőkeszámítás teljeskörű elvégzését és a 2. pilléres kockázati módszertanok fejlődését jobban szolgálja, ha az említett differenciált kezelésmód megszűnik a kockázattípusok között.

V.6. Egyéb megfontolások

Kockázatok aggregálása és diverzifikációs hatás figyelembevétele

A kockázati tényezők nem tökéletes együttmozgása esetén mind az egyes kockázati típusokon belül, mind pedig a kockázattípusok között előfordulhat az, hogy a részkockázatok összege meghaladja a teljes kockázati kiterjedtséget. Ez felveti a diverzifikáció lehetőségét, ami ebben a kontextusban a részkockázatok összegének (lefelé történő) korrigálását, tényleges kockázatokkal való összhangba hozását jelenti. Minél kevésbé függ össze a részportfoliók kockázata, annál jobban elválik egymástól a teljes kockázati kiterjedtség elemekre épülő és az egységes szemléletben megragadott mértéke, így elméletben annál tágabb tere nyílik valamifajta diverzifikációs nyereség realizálásának.

A Felügyelet a 2. pillérben az összes lehetséges kockázataggregálási módszertan alkalmazását lehetővé teszi az intézmények számára, a (diverzifikációs nyereséggel nem foglalkozó) egyszerű összegzéstől kezdve a részleges figyelembevételén át (pl. rögzített diverzifikációs arány, variancia-kovariancia mátrix vagy kopulák alkalmazása révén) egészen a kockázati tényezők egységes keretben történő modellezéséig. A megengedő hozzáállást mindenképp indokolja, hogy egy jól átgondolt, módszertanilag igényes, teljeskörű belső tőkeszámítással szinte kizárólag az árnyaltabb kockázataggregálási megoldások férnek össze, ugyanis a külön-külön kezelt 1. és 2. pilléres kockázati típusok inherens módon nagyon szoros kapcsolatban állnak egymással.

Látni kell ugyanakkor, hogy míg a diverzifikációs hatás érvényesítésének indokoltsága elméleti szempontból megkérdőjelezhetetlen, annak tényleges számszerűsítése kiemelkedően nehéz. Ennek oka egyrészt az eredmények érzékenysége a modellfeltevésekre, másrészt pedig – amint arra a közelmúltbeli események is rámutattak – a kockázati tényezők válsághelyzetben tapasztalható atipikus és kiszámíthatatlan viselkedése. A diverzifikációs nyereség felülbecslésének valószínűsége már csak azért is nagy, mert az elmúlt évek pénzügyi krízise éppen a diverzifikációval ellentétes folyamatnak, a kockázatok koncentrációjának jelentőségére és realitására mutatott rá.

A Felügyelet tehát – összhangban az EBA vonatkozó ajánlásával (CEBS[2010g]) – a SREP keretében nem zárja ki a diverzifikációs nyereség figyelembevételének lehetőségét, azonban minden esetben nagyon körültekintően, egyedileg mérlegeli annak helyénvalóságát. A lehetséges mértékek tekintetében a Felügyelet az 1. pilléres kockázatok tekintetében szükségesnek tartja a kockázatok között engedélyezett diverzifikációs hatást maximum 10 százalékban korlátozni, a 2. pilléres kockázattípusok vonatkozásában azonban ilyen korlátozásokat nem lát indokoltnak vagy célravezetőnek.

Természetesen az intézmény feladata módszertani igényességgel kidolgozni és bemutatni diverzifikációs politikáját, aminek hiányában vagy elégtelensége esetén a teljes kiterjedtség a részkockázatok egyszerű összeadásával kerül meghatározásra.

Tőkeallokáció

Nagyobb, fejlett kockázatmérési és ösztönzési rendszert alkalmazó bankoknál elterjedt megoldás, hogy – általában teljesítménymérési célból – a fentiekben meghatározott teljes tőkeszükségletet szervezeti egységek és/vagy tevékenységek szintjére bontják le. Ennek során kerül sor az esetleges diverzifikációs nyereség intézmények közötti szétosztására is.

A tőkeallokáció teljesítménymérési célokkal történő összekapcsolását a Felügyelet a tőkeszámítás egyfajta kontrolljának tekinti. Az allokációs eljárással kapcsolatban a Felügyelet csak akkor fogalmaz meg elvárásokat, ha ennek révén határozódik meg valamely önálló felügyelt intézmény vagy intézménycsoport tőkeszükséglete. Ilyen esetekben demonstrálásra szorul az allokált tőke szintjének az intézmény kockázati kitétségeivel való összhangja. Amennyiben a Felügyelet azt találja, hogy az intézmény allokált tőkeszintje (pl. a kockázatok koncentrációja miatt) indokolatlanul alacsony, a potenciális veszteségek fedezete pedig nem biztosított, a SREP keretében elrendelheti a tőkeallokációs eljárás módosítását.

VI. A szabályozói minimumkövetelményeknek való megfelelés ellenőrzése

A CRD 124. cikke értelmében az illetékes felügyeleti hatóságoknak legalább éves gyakorisággal felül kell vizsgálniuk a hitelintézetek által a Direktíva rendelkezéseinek betartására létrehozott szabályozásokat és eljárásokat. Az említett felülvizsgálat az intézményi működés összes törvényben szabályozott aspektusára kiterjed, hiszen a hitel-, működési és piaci kockázatra vonatkozó minimum tőkekövetelményeken túl a hitelezés származékos kockázatai (pl. koncentrációs kockázat, reziduális kockázat), az adminisztratív korlátozások (pl. befektetési korlátok, nagykockázati limitek) vizsgálatát, továbbá a vállalatirányítási és nyilvánosságra hozatali követelmények teljesülésének ellenőrzését is magában foglalja.

A szabályozói minimumkövetelmények teljesülésének megítélésére az éves 2. pilléres felülvizsgálat keretében kerül sor. Ezt a szabályozói és felülvizsgálati elvárások közötti átfedés, illetve az alkalmazott tőkemegfelelési eljárások igen szoros kapcsolata és egymásrataltsága egyaránt indokolja. A felülvizsgálat a CRD minimumkövetelményei teljesülésének kapcsán elsősorban azokra a területekre koncentrál, ahol a rendszeres felügyeleti adatszolgáltatás és kapcsolattartás önmagában nem biztosítja a szabályozói elvárások teljesülését.

Tipikusan ilyen, SREP keretében ellenőrzöttek a módszertanilag igényesebb területek, különösen pedig az 1. pillérben validált belső minősítésen alapuló fejlett módszerek. Mivel ezen módszereket az intézményeknek éves rendszerességgel teljes alaposággal felül kell vizsgálniuk, a 2. pilléres felügyeleti felülvizsgálat valójában az említett belső validációk megfelelőségét és helyénvalóságát, illetve a validációs engedély megadásakor későbbi határidővel elvégzendő feladatok teljesülését hivatott ellenőrizni.

Hitelkockázat tekintetében az IRB-módszert alkalmazó intézményeknél a Felügyelet különösen a következő tényezők megfelelőségét vizsgálja:

- portfólióadatok karbantartása,
- kockázattal súlyozott kitétséérték számítása,
- alkalmazott kockázati paraméterek (PD, LGD, lejárat érték, hitel-egyenértékesítési faktor, várható veszteség) szintje,
- minősítési rendszerek visszamért teljesítménye,
- kitétségek kockázati kategóriákba történő besorolása,
- minősítési és tőkeszámítási folyamatban bekövetkezett változások.

A működési kockázat vonatkozásában a Felügyelet elsősorban a felhasznált információk körét (belső és külső adatok, forgatókönyv-elemzés, üzleti környezeti és önértékelési tényezők), illetve a veszteségeloszlás modellezése során alkalmazott eljárások megfelelőségét ellenőrzi. Piaci kockázat esetében az engedélyezett belső modellt használó intézményeknél – a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásainak megfelelően (BCBS [2009a]) – alapvetően az alkalmazott VaR-modell szofisztikáltsága, illetve a lényegesnek ítélt kockázati faktorok köre kerül megítélésre. Ezen túlmenően a Felügyelet az összes 1. pilléres kockázattípus esetében szűrőpróbaszerűen ellenőrzi a kötelező felügyeleti adatszolgáltatási táblákban és nyilvános kockázati jelentésben foglaltak helytállóságát.

Az említett fejlett módszerek meglehetősen összetettek és formalizáltak, azonban számos elemükben szükségszerűen szakértői feltevésekre és szubjektív megfontolásokra támaszkodnak. Emiatt az intézmények által alkalmazott belső modellek felügyeleti értékelése sosem egyértelmű, így – az egyes pillérekben alkalmazott modellek összevethetősége esetén – a Felügyeletnek lehetősége nyílik arra, hogy pótlólagos tőkefedezetet igénylő beavatkozás esetén bizonyos mértékig szabadon mérlegeljen, az 1. vagy a 2. pillérben érvényesíti a konzervatív tőkeelőírást. A Felügyelet főszabályként azt a gyakorlatot követi, hogy viszonylag egyértelmű és könnyen számszerűsíthető esetekben (pl. hitelkockázati paraméterek alulbecslése, elkönyvelt értékvesztés alacsony szintje, stb.) a szabályozói tőkekövetelményt növeli. Amennyiben azonban a hiányosságok kevésbé egyértelműek, nehezen számszerűsíthetők vagy orvosolhatók (pl. hitelminősítési rendszer teljesítményének romlása, figyelmen kívül hagyott kockázati faktorok a működési vagy piaci kockázati modellben), a Felügyelet eredendően a SREP-tőkekövetelmény emelésén keresztül avatkozik közbe.

VII. Egyéb felügyeleti előírások ellenőrzése a 2. pillérben

Belső irányítás, kockázatkezelési rendszer és kockázati stratégia

A Felügyelet a SREP részeként a belső tőkeszámítás eddig ismertetett elemein túlmutatóan, rendszerszemléletben is értékeli az intézmények belső irányítási és kockázatkezelési rendszerét. Ugyan a folyamatos intézményfelügyelés érvényes formái meglehetősen tájékozottságot biztosítanak az említett területeken, a felülvizsgálati folyamat során megvalósuló intenzív kapcsolatfelvétel, a belső tőkeszámítást kiegészítő terjedelmes dokumentáció, illetve a helyszíni vizsgálatok és személyes interjúk szerteágazó tapasztalatai miatt célszerű az intézmények kockázatértékelését ezeken a területeken is a SREP-hez igazítani. Az értékelés eredménye hatással lehet SREP lezárásakor meghatározott 2. pilléres tőkeszükséglet mértékére.

A felügyeleti felülvizsgálat említett szakaszában alapvetően a CRD és a Hpt. idevágó, az intézmények prudens működésére vonatkozó rendelkezéseinek betartása kerül ellenőrzésre. Emellett azonban a következőkben a Felügyelet ismertet néhány olyan, sajátosan 2. pillérré jellemző szempontot is, ami – a kis intézmények kivételével – szintén hangsúlyos részét képezi a felülvizsgálatnak.

Belső irányítás

A megfelelő belső irányítási rendszer egyik legfontosabb követelménye az intézményen belüli felelősségi viszonyok és hatáskörök egyértelmű és következetes meghatározása. Ez a gazdasági tőkeszámítás tekintetében feltételezi, hogy:

- az üzleti területektől független, a kockázatkezelési vezető alá tartozó, felelős szervezeti egység látja el a belső tőkemegfelelési eljárások kialakítását és végrehajtását,
- a belső tőkemegfelelési eljárások során az intézmény kockázatkezelési tapasztalatai hozzáférhetőek és felhasználásra kerülnek, az ICAAP során szerzett ismeretek pedig hasonló módon épülnek be az üzleti és kockázati területek tevékenységébe,
- a SREP keretében megfogalmazott felügyeleti előírások és elvárások az üzleti és kockázatkezelési területek bevonásával a következő felülvizsgálatig teljesíthetők.

A belső irányítási rendszerrel szemben támasztott másik kritikus elvárás az intézmények igazgatóságának, felsővezetésének és ellenőrző szerveinek felelősségéhez kapcsolódik. Ezek ugyanis az üzletviteli funkciók esetleges delegálása ellenére is teljes felelősséggel tartoznak az üzleti és kockázatvállalási folyamatok összességéért, ami a gazdasági tőkeszámítás tekintetében a következőket feltételezi az intézmény felelős tisztségviselői részéről:

- ők jelölik ki az ICAAP kialakításáért és végrehajtásáért felelős szervezeti egységet,
- önálló belső szabályzatban hagyják jóvá az ICAAP érvényes keretrendszerét,
- megfelelő ismeretekkel rendelkeznek a belső tőkemegfelelési eljárás és a felülvizsgálati folyamat fő célkitűzéseiről, módszereiről és folyamatairól,
- döntéseik során az intézmény gazdasági tőkehelyzetére tekintettel járnak el.

A belső irányítási rendszer harmadik kritikus pontja az intézmény dokumentált belső szabályainak széleskörű érvényesülése és a kontrollfunkciók megfelelő működése. Az ICAAP kapcsán ez feltételezi, hogy

- a belső szabályzatok között, felsővezetői jóváhagyással rendelkező önálló dokumentumban, az ún. ICAAP módszertani útmutatóban kerülnek rögzítésre a belső tőkemegfelelési eljárás lényeges ismérvei és módszerei,
- a belső tőkeszámítás módszerének és folyamatának belső ellenőrzési szakterület (esetleg külső auditor) általi évenkénti ellenőrzésre kerül,
- a belső jelentések és a menedzsment számára készülő tájékoztatók részletes és rendszeres betekintést nyújtanak a gazdasági tőkeszámítás folyamatába, módszereibe, és eredményébe.

Amennyiben a Felügyelet azt tapasztalja, hogy a fenti elvárások valamelyike jelentősen sérül, úgy a SREP keretében – a megfelelő kockázatsökkentő intézkedések előírásán túlmenően – pótlólagos tőkefedezet megképzésére kerül sor.

Kockázatkezelési rendszer és kockázati stratégia

A kockázatkezelés rendszerét a CRD és Hpt. előírásainak megfelelően, továbbá az EBA vonatkozó ajánlásának figyelembevételével³⁶ kell kialakítani és működtetni. Ennek során az intézményeknek különös figyelmet kell szentelniük a belső irányítás, a szervezeti struktúra, a jelentési és dokumentációs folyamat sajátosságainak, továbbá a kockázati étvágy és tűrőképesség, illetve a kockázatkezelés színvonalának kérdéseinek.

A kockázatkezelési rendszer megfelelő működése kapcsán kiemelt felelősség terheli az intézmény felsővezetését és az integrált kockázatkezelésért felelős szervezeti egységet, mivel elsősorban az ő feladatuk biztosítani a kockázatmentes- és kezelés minden elemének kölcsönös illeszkedését. A prudenciális vizsgálatok tapasztalatai alapján a kockázatkezelési feladatok és szabályozói elvárások közelmúltbeli növekedése miatt a Felügyelet sok intézmény esetében szükségesnek találja a központi kockázatkezelési egység létszámának növelését, az egy kézben összpontosuló különféle kompetenciák és felelőségek több személy közötti megosztását.

A kockázatkezelési rendszer fontos eleme az intézmény kockázati stratégiája és kockázatvállalási politikája. A Felügyelet azt várja el az intézményektől, hogy a kockázati stratégiában felvázolt magas szintű kockázatkezelési elvek ténylegesen meghatározzák a kockázatkezelés mindennapos gyakorlatát. Más szóval, az alkalmazott kockázatkezelési eszközök és eljárások vizsgálata alapján ideális esetben a Felügyelet számára valóban ki kell, hogy rajzolódjanak a stratégia szintjén lefektetett prioritási viszonyok és fókuszpontok a kockázatkezelésben.

A SREP vizsgálat hangsúlyos részét képezi továbbá annak megítélése, hogy a tőkemegfelelés belső értékelési eljárásrendje hogyan viszonyul az intézmény tevékenységéhez, kockázati profiljához, illetve kockázatkezelési rendszerének egészéhez. A Felügyelet az elmúlt évek felülvizsgálatainak tükrében úgy látja, hogy az ICAAP folyamatok nagyon sok esetben még a kiemelt intézményeknél sem képezik a kockázatkezelési rendszer szerves részét, és mind módszertani szempontból, mind pedig intézményi beágyazottságuk hiánya miatt gyakran elmaradnak a Felügyelet várakozásaitól.

³⁶ EBA [2011]: Guidelines on Internal Governance (GL44)

Amennyiben a Felügyelet komplex SREP alá tartozó intézményeknél a kockázatkezelési rendszer komoly hiányosságait, továbbá a belső tőke megfelelési eljárások aránytalanul gyenge színvonalát tapasztalja, úgy az ebből fakadó kockázatok mértékével összhangban pótlólagos tőkeszükségletet ír elő.

Javadalmazási politika

Az Európai Parlament és a Tanács 2010/76/EU irányelve (CRD III) megállapítja, hogy a pénzügyi szektor túlzott kockázatvállalása okozta közelmúltbeli rendszerproblémákhoz egyes intézmények helytelen javadalmazási rendszere is hozzájárult. Ezzel összhangban kiegészíti a 2006/48/EK irányelv előírásait az intézmények arra irányuló kötelezettségével, hogy a kockázati profil kialakítására szakmai tevékenységük révén lényeges hatással bíró munkavállalók tekintetében a hatékony kockázatkezeléssel összhangban álló javadalmazási politikát és eljárásokat hozzanak létre és tartsanak fenn.

A SREP keretében a Felügyelet a hivatkozott uniós irányelvben, az EBA vonatkozó konzultációs dokumentumában (CEBS [2010a]), továbbá az idevágó kormányrendeletben³⁷ és a Felügyelet ajánlásában (PSZÁF [2011]) foglaltak teljesülését értékeli az intézményeknél. Az értékelés során megítéli, mennyiben igazodik a javadalmazási politika az intézmény tevékenységéhez, belső szervezetéhez, piaci helyzetéhez és kockázati profiljához, illetve milyen mértékben ösztönzi esetleg a javadalmazási politika az intézmény kockázattűrő képességét meghaladó kockázatvállalást. A SREP során a Felügyelet munkatársai a 3. pillérben előírt nyilvános információkat is felhasználva az intézmény javadalmazási politikáját és gyakorlatát tekintik át, a vonatkozó előírások megsértése esetén pedig a jogszabályban rögzített intézkedési jogszabályainak megfelelően jár el.

Kiemelten kezelt kockázatos portfóliók

Az elmúlt évek krízishelyzete egyértelműen rávilágított annak szükségességére, hogy a mikro- és makroprudenciális felügyeletet ellátó hazai és nemzetközi felügyeleti hatóságok „aktív” szabályozó politikát folytassanak, és tevékeny módon részt vegyenek a pénzügyi szektor biztonságos működése szempontjából meghatározó piaci és kockázati folyamatok alakításában. A Felügyelet álláspontja szerint a prudenciális felügyelés egyik hangsúlyos eleme azon kockázatok korai felismerése és korlátozása, melyek tömeges és nagy volumenű megjelenése a pénzügyi közvetítőrendszerben nem porlasztható és fedezhető rendszerproblémákat eredményez.

A felügyeleti felülvizsgálat folyamat sajátos szemléletmódja okán kifejezetten alkalmas arra, hogy a makroprudenciális szempontból nemkívánatos kockázatok felépülését megfelelő ösztönzőrendszer kialakításával a Felügyelet időben megakadályozza. Ennek 2008 óta eszköze az ún. kiemelten kezelt kockázatos portfóliók elhatárolása, ami révén a magyar piacon jelen lévő és a Felügyelet megítélése alapján különös aggodalomra okot adó kockázati kitértésfajták kerülnek évről-évre azonosításra. A kockázatos portfóliók vonatkozásában a Felügyelet a SREP keretében többlettőke tartását várja el, melynek formája és érvényességi köre az adott kockázat jellegétől

³⁷ 131/2011. (VII. 18.) Kormányrendelet a javadalmazási politikának a hitelintézet és a befektetési vállalkozás mérete, tevékenységének jellege, köre és jogi formájából eredő sajátossága figyelembevételével történő alkalmazásáról

függ, mértéke pedig a Felügyelet mérlegelésének tárgyát képezi. A többlettőke-előírás jellemzően előretékintő, és az intézmények portfólióinak csak azon részére vonatkozik, amely a Felügyelet általi nyilvánosságra hozatalt követően, nem ritkán bizonyos türelmi idő eltelte után épülnek fel.

A CRD 2011 elején életbe lépett – 2. pilléres nemzetközi home-host együttműködést és közös döntést szabályozó – módosításaival, illetve a kapcsolódó EBA-iránymutatással³⁸ összhangban a kockázatos portfóliók meghatározása, illetve felülvizsgálata 2012 januárjától kezdve hivatalosan is a SREP részét képezi. Ebből következően az egyes intézménycsoportok szempontjából releváns kockázatos portfóliók köre és kezelésmódja az éves felülvizsgálati fordulókkal megegyezően változik, s a korábban említett éves felülvizsgálati menetrendben kerül kihirdetésre.

A kockázatos portfóliókra vonatkozó többlettőke-elvárások fő célja, hogy az érintett portfóliók felépülését azok megdrágításával megakadályozza az intézmények számára. A SREP folyamán az esetleges felügyeleti korrekciók szintén az egyes kockázati típusokhoz rendelve kerülnek érvényesítésre.

Felügyeleti stressz-tesztek

A prudenciális felügyeleti tevékenység részeként a Felügyelet saját módszertan alapján is végez stressz-teszteket, melyek egységes megközelítésmódjuk révén képesek összehasonlítható információkat szolgáltatni az érintett intézmények kockázati helyzetéről. A meghirdetett stressz-tesztekben való részvételt a Felügyelet az intézmények 2. pilléres stressz-tesztelési kötelezettsége részének tekinti, jóllehet az e célból elvárt számítások időbeni ütemezése eltérhet a felülvizsgálat időrendjétől.

A felügyeleti stressz-tesztek feldolgozása és értékelése a SREP folyamat része. Ez azonban nem jelenti azt, hogy azok a belső tőkeegyelelési eljárások részét is képeznék, vagyis az ICAAP során az intézményeknek ettől függetlenül továbbra is el kell végezniük saját kockázati módszertanaik és tőkehelyzetük stresszelését. Természetesen e célból a felügyeleti stressz-tesztek tapasztalatai és eredményei felhasználhatók, azonban önmagukban nem elegendőek.

³⁸ CEBS [2010b]: Guidelines for the Joint Assessment of the Elements Covered by the Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) and the Joint Decision regarding the Capital Adequacy of Cross-Border Groups (GL39)

VIII. Kis intézményekre (hitelintézetekre) alkalmazott felügyeleti felülvizsgálati folyamat

A Felügyelet az arányosság elvét az ICAAP útmutatóban meghatározottak szerint a SREP folyamatában is alkalmazni kívánja. Az arányosság elvének alkalmazásában kis intézménynek az ICAAP útmutatóban meghatározott intézmények számítanak.³⁹ Az arányosság elvének az alkalmazása nem jelenti azt, hogy a Felügyelet a kis intézményekre vonatkozóan nem követeli meg a CRD és a hazai szabályozás által meghatározott előírásoknak való megfelelést, de annak ellenőrzése és a megfelelés szintjének megkövetelése során a kis intézmények esetében egyszerűsített módon jár el.

A kis intézmények esetében a Felügyelet évente egyszerűsített, kérdőíves felülvizsgálatot folytat le, illetve a 3-5 éves gyakoriságú átfogó vizsgálatok során folytat le nagyobb intenzitású felülvizsgálatot. (A 3. számú melléklet tartalmazza a kisintézmények kérdőívét.) Ezzel a módszerrel biztosítható, hogy a kis intézmények nagy száma mellett is hatékonyan begyűjtésre és feldolgozásra kerüljenek mindazon információk, amelyekre a SREP keretében a Felügyeletnek a döntései meghozatalához szüksége van.

A kérdőíves felmérést a Felügyelet minden évben elvégzi, annak eredményeit összehasonlítja az adatszolgáltatásból valamint a helyszíni, nem helyszíni ellenőrzésekből szerzett információkkal, melynek eredményeképpen kiszűrésre kerülnek azok az intézmények, amelyekkel szemben a SREP keretében valamilyen felügyeleti intézkedés meghozatala szükséges.

A SREP szemléletmódjával összhangban a felügyeleti felülvizsgálat fő célja a kis intézmények esetében sem a pótlólagos tőkeképzés, hanem a kockázattudatos működés és a hatékony prudenciális felügyelet biztosítása. Amennyiben azonban az 1. pilléres vagy ICAAP-tőkekövetelményt a Felügyelet az intézmény belső vagy külső sajátosságai alapján nem találja a vállalt kockázatokkal összhangban állónak, úgy a nagyobb intézményekhez hasonlóan pótlólagos tőkeszükségletet ír elő. A személyre szabott értékelés korlátozott lehetősége miatt ennek mértéke előre szabályozott módon, a Felügyelet által súlyosnak (1. kategóriás), közepesnek (2. kategóriás) és gyengének (3. kategóriás) ítélt kockázatok relatív előfordulási arányának megfelelően kerül kiszámításra. Irányadó jelleggel a gyenge, közepes, és erős kockázatok jellemző fennállása a szabályozói tőkekövetelmény 33, 66, illetve 100 százalékát kitevő többlettőke-előírást eredményez, ugyanakkor a végső mérték legtöbbször további mérlegelés eredményeképp alakul ki.

A SREP keretében hozott intézkedéseknek nem kizárólagos eszköze a többlet tőkekövetelmény meghatározása, hanem az lehet a kockázatok csökkentésére szóló felhívás, kockázatkezelés minőségének a javítására, belső szabályzat módosítására, szervezeti átalakításra való felszólítás, belső oktatás, képzés megkövetelése, új vezető vagy szakértő alkalmazására vonatkozó javaslat.

³⁹ Kis intézménynek azok az intézmények tekinthetők, amelyek megfelelnek az alábbiakban felsorolt jellemzők többségének: tevékenysége nem bonyolult és csak termékek egy jól behatárolható körére irányul/ relatíve kis piaci részesedéssel rendelkezik/ nem alkalmaz a Felügyelet által jóváhagyott módon fejlett módszert a hitelezési, a működési vagy a piaci kockázat tőkekövetelmény számítására/elsősorban Magyarország területén nyújtja szolgáltatásait és nem végez jelentős határon átnyúló szolgáltatásokat/ saját véleménye szerint kis intézménynek minősíthető. Arról, hogy egy intézmény kis intézményként kezelhető, a végső döntést a Felügyelet hozza meg.

A SREP keretében a Felügyelet valamennyi kis intézményt vizsgálja, ugyanakkor nem szándéka minden egyes intézményre többlet egyedi tőkekövetelményt előírni.

A SREP keretében intézkedésre kell felszólítani azokat az intézményeket, illetve esetlegesen többlet tőkekövetelményt kell számukra előírni, amelyeknél a következőkben felsorolt kockázatok valamelyike fennáll, és ez hiányos belső kontrollrendszerrel párosul, tőkével nem megfelelően fedezett, és összességében a prudens működés nem biztosított:

- az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények között (pl. földrajzi környezet, magasabb kockázatú ügyfélkör) működnek,
- valamely mutatójuk magasabb kockázati szintet jelez (pl. rossz eszközminőség, működési veszteségek, likviditási nehézségek, magas kamatláb kockázat, koncentrációs kockázat stb.),
- a Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat, vezetési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel,
- olyan csalás, visszaélés vagy működési probléma állt fent a közelmúltban, ami veszélyezteti a hosszú távú működést,
- olyan tevékenységet végez, amely nem megszokott egy kis intézménytől (pl. határon átnyúló szolgáltatások, fejlett derivatív eszközökkel való kereskedés, külföldi értékpapírok vásárlása),
- az intézmény működésére várhatóan döntő hatással járó új típusú tevékenységbe kezd, vagy új piacokra tör be,
- az intézmény stratégiai céljaival ellentétben jelentősen veszít működési területének piaci részarányából, a további működést veszélyeztető mértékben csökken az ügyfélszáma és üzleti volumene,
- az intézmény által kínált pénzügyi kondíciók lényegesen eltérnek a piacon megszokottól,
- az intézmény nem tart be alapvető, felügyeleti ajánlásokban és módszertani útmutatókban leírt eljárásokat, amelyek veszélyeztetik a prudens működését,
- nem áll rendelkezésére olyan vezetői, szakértői ismeret vagy technikai, informatikai feltétel, amely az általa végzett tevékenységhez, annak kockázataihoz feltétlenül szükséges lenne,
- az intézménnyel szembeni bizalom az ügyfelei vagy piaci partnerei részéről megromlott,
- az intézmény stratégiája a várható makrogazdasági és szektoron belüli körülmények, valamint az intézmény helyzete, gazdálkodása alapján nem tekinthető megalapozottnak,
- az intézmény által alkalmazott ICAAP minősége nem megfelelő,
- az intézmény érzékenységi vizsgálatokat vagy stressz teszteket nem végez annak megállapítására, hogy jelentős gazdasági recessziók esetén milyen mértékben növekednek meg lényeges kockázatai, és mekkora a fedezésükhöz szükséges tőke mennyisége.
- az intézmény tulajdonosi viszonyai nem teszik lehetővé a hatékony tulajdonosi kontroll működését,
- a 2 milliárd forintnál alacsonyabb jegyzett tőkével rendelkező szövetkezeti hitelintézet integráción kívüli, vagy gyenge, közepes védelmi képességgel nem rendelkező integráció tagja.

Ahhoz, hogy a Felügyelet meg tudja ítélni az egyes integrációk védelmi szerepének erősségét, illetve gyengeségét, kialakította az integrációk minősítésének módszertanát, amelyet az 5. számú melléklet tartalmaz.

A tőkekövetelmény meghatározásakor figyelemmel kell lenni a negyedéves monitoring eredményekre és fel kell használni a helyszíni és nem helyszíni ellenőrzések során szerzett információkat is, valamint a kockázati portfólióban előírtakat is értékelni kell az intézmény vonatkozásában.

Amennyiben az intézmény a maga számára az ICAAP alkalmazása során magasabb tőkekövetelményt tart szükségesnek, és a Felügyelet ezen felül nem állapít meg többlet tőke követelményt, az intézmény által számított magasabb tőkekövetelményt tekinti a Felügyelet a 2. pillér tőkeszükségletének.

Felügyeleti intézkedések

Felügyeleti intézkedések, ezen belül többlet tőke követelmény előírás szükségességének tipikus esetei kis intézmények esetében az egyes kockázati kategóriáknak megfelelően

A Felügyelet az ICAAP útmutatóval összhangban a felügyeleti intézkedés és a többlet tőkekövetelmény meghatározás szükségességét az alábbi kockázati kategóriáknak, illetve csoportoknak megfelelően vizsgálja:

I. Környezet

- Külső tényezők kockázata

II. Vállalatirányítás

- Tulajdonosi joggyakorlás
- Stratégiai kockázat
- Belső irányítás
- Belső kontroll rendszer

III. Piaci megjelenés

- Termékek és szolgáltatások
- Ügyfélkockázatok
- Engedély nélküli tevékenységek
- Inkorrekt piacbefolyásolás

IV. Üzleti folyamatok és tőke

- Hitelkockázat
- Kockázatos portfóliók
- Piaci kockázat
- Működési kockázat
- Nem kereskedési könyvi kamatláb-kockázat
- Likviditási kockázat
- Tőke és jövedelmezőség
- Koncentrációs kockázat (egyedi ügyfelek, földrajzi)
- Egyéb kockázatok

A hatályos magyar jogszabályok a SREP keretében előírható maximum többlet tőkekövetelményt az 1. pillér szerint kiszámított tőkekövetelmény százalékában állapítják meg. A SREP tőkekövetelmény legfeljebb a 76.§ (1)-ben meghatározott tőkekövetelmény kétszerese lehet

A kis intézményeknél feltárt hiányosságok és a SREP keretében alkalmazandó felügyeleti lépések közötti kapcsolatot az 2. számú táblázat mutatja be. A táblázatot, a hiányosságok kategóriába sorolását és többlettőke előírás megadását a Felügyelet kiinduló alapnak szánja, a gyakorlatban további szempontok is felmerülhetnek, és mérlegelésre kerülhetnek.

A feltárt hiányosságok és problémák a jelentőségük alapján három csoportba kerülnek besorolásra, az I. kategória a súlyosabb, a III. kategória az enyhébb hiányosságokat jelzi. Amennyiben az adott intézménynél csak III. kategóriába eső problémák kerülnek feltárásra, akkor a Felügyelet nem feltétlenül ír elő többlet tőkekövetelményt, illetve annak összege nem haladja meg az 1. pillér keretében számított tőkekövetelmény 33%-át. Minél több III. kategóriába eső hiányosság kerül feltárásra, annál közelebb esik az érték a 33%-hoz.

II. kategóriába eső probléma feltárása esetén a Felügyelet által előírt többlet tőkekövetelmény az 1. pillér keretében számított tőkekövetelmény 0-66%-a közé, I. kategóriába eső probléma esetén pedig a 0-100%-a közé esik, szintén attól függően, hogy hány egyéb és milyen kategóriába eső hiányosság merült fel az intézmény működésében.

Amennyiben az adott probléma vagy hiányosság megoldásra kerül, a Felügyelet azt a következő SREP keretében veszi figyelembe. Indokolt esetben, ha az intézmény piaci pozíciójában, üzleti tevékenységében, kockázati profiljában vagy kockázatkezelési rendszerében a belső tőkeszükségletet számottevően befolyásoló változások történnek, az intézmények kezdeményezhetik az előírt tőkearány évközi felülvizsgálatát, illetve a Felügyelet dönthet évközi SREP lefolytatásáról.

3. számú táblázat: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések

Kockázati kategória/kockázati elem	Feltárt hiányosság, probléma	Felügyeleti intézkedés	Probléma kategória	Elsődleges információforrások
I. Környezet				
1. Külső tényezők	1.1. Az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények közötti működés, makrogazdasági ciklusok negatív hatásai	Felhívás a tevékenység diverzifikációjára	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
	1.2. Magas geográfiai koncentrációs kockázat	Fokozottabb figyelem a kockázatkezelés során	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálat, szektorelemzés
	1.3. Intézményvédelmi szervezeti tagság hiánya	Legalább 50 %-os többlet tőkekövetelmény előírása erre a kockázatra. Fokozottabb figyelem az intézményfelügyelés során	I.	Kérdőív, adatszolgáltatás
	1.4. Gyenge védelmi képességgel bíró intézményvédelmi szervezethez való tartozás	Legalább 33 %-os többlet tőkekövetelmény előírása erre a kockázatra. Fokozottabb figyelem az intézményfelügyelés során	I.	Kérdőív, adatszolgáltatás
	1.5. Közepes védelmi képességgel bíró intézményvédelmi szervezethez való tartozás	Legalább 20 %-os többlet tőkekövetelmény előírása erre a kockázatra. Fokozottabb figyelem az intézményfelügyelés során.	I.	Kérdőív, adatszolgáltatás
	1.6. Erős védelmi képességgel bíró, de a CRD-ben megfogalmazott, szoros integrációra vonatkozó előírásoknak nem megfelelő intézményvédelmi szervezethez való tartozás	0-20%-os többlet tőkekövetelmény előírása.	II.	Kérdőív, adatszolgáltatás
II. Vállalatirányítás				
1. Tulajdonosi joggyakorlás	1.1. Tulajdonosi kontroll hiánya, vagy gyengesége	Felhívás a tulajdonosi kontroll erősítésére	III.	Adatszolgáltatás, felügyeleti vizsgálat
2. Stratégiai kockázat	2.1. Az intézmény stratégiája nem megalapozott	Felhívás a stratégia	II.	Felügyeleti vizsgálat,

		megváltoztatására		adatszolgáltatások
	2.2. A tulajdonosok osztalékpolitikája nem teszi lehetővé a szavatoló tőke szükséges növekedését	A tulajdonosok figyelmének felhívása a lehetséges problémákra	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív
	2.3. Bizalom megromlása (reputációs kockázat)	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	I.	Felügyeleti vizsgálat, piaci információk, kérdőív
3. Belső irányítás	3.1. Vezető állású személy képességeiben meglévő vagy szakértői hiányosságok	Felszólítás a hiányosságok megszüntetésére, oktatás, továbbképzés elrendelése	I.	Felügyeleti és egyéb szervezetek vizsgálatai, prudenciális megbeszélések tapasztalatai.
	3.2. Nem engedélyezési hatáskörbe tartozó vezetők végzettségével, szakmai gyakorlatával kapcsolatos problémák	Szakmai továbbképzésre felhívás	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
	3.3. Korábbi felügyeleti határozatok be nem tartása	Felügyeleti határozatok betartására kötelezés, bírság	I.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
	3.4. Felügyeleti ajánlások, módszertani útmutatók be nem tartása	Ajánlások, útmutatók betartására való figyelemfelhívás	II.	Felügyeleti vizsgálat
	3.5. Egyéb felügyeleti felhívás (pl. vezetői levél, vezetői körlevél) figyelmen kívül hagyása	A felügyeleti felhívások követésének szorosabb figyelemmel kísérése	II.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
4. Belső kontroll rendszer	4.1. A Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat vezetési-ellenőrzési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai
	4.2. Jelentős hiányosságok a piaci kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti vizsgálatok, adatszolgáltatás
III. Piaci megjelenés				
1. Termékek és szolgáltatások	1.1. Az intézmény által nyújtott szolgáltatások és termékek elavultak, nem illeszkednek a piaci igényekhez	Felhívás termék és szolgáltatási kínálatának módosítására	III.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
	1.2. Kis intézménytől nem megszokott tevékenység végzése	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatás
	1.3. Új típusú tevékenységek, piacok	Új tevékenységek és piacok fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás, Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
	1.4. Piaci részarány csökkenése/növekedési ütem elmaradása a szektor átlagtól	Felhívás üzletpolitikájának módosítására	III.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív, adatszolgáltatás, Pszáf elemzések

2. Ügyfélkockázatok	2.1. Az intézmény ügyfélstruktúrája problémás, erősen koncentrált ágazat, termék vagy kor szerint.	Felhívás ügyfélstruktúrájának módosítására	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
3. Engedély nélküli tevékenységek	3.1. A Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat engedély nélküli tevékenységet tár fel	Az engedély nélküli tevékenységek megszüntetésére kötelezés	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
4. Inkorrekt piacbefolyásolás	4.1. Az intézmény megengedhetetlen eszközöket alkalmaz akvizíciós, marketing és közzétételi politikájában.	Felhívás akvizíciós, marketing és közzétételi politikájának megváltoztatására.	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás

IV. Üzleti folyamatok és tőke

1. Hitelkockázat	1.1. Eszközminősége a hasonló hitelintézetekhez képest az alsó 10 és 20% között van	Hitelkockázatok csökkentésére szóló felhívás	III.	Adatszolgáltatás
	1.2. Eszközminősége a hasonló hitelintézetekhez képest az alsó 10%-ban van	Hitelkockázatok csökkentésére szóló felhívás	II.	Adatszolgáltatás
	1.3. Jelentős, éves szinten a saját tőke 5 %-át meghaladó hitelezési veszteségek az elmúlt 3 évben.	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatás, Kérdőív
	1.4. A függővé tett kamatok aránya a fennálló tőkekövetelések öt százalékát meghaladja és legalább 30 %-kal magasabb a szektorátlagnál.	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	III.	Adatszolgáltatás
	1.5. Jelentős hiányosságok a hitelezési kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti vizsgálat, más szervezetektől kapott vizsgálati anyagok
	1.6. Átlagosnál nagyobb hitelkockázatú partnerkör a minősítések és az ágazati kockázatok alapján.	Részletesebb jelentések, szigorúbb kockázatkezelési eljárások megkövetelése	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálat
	1.7. Új hitelezési termékek bevezetése, különös tekintettel a magyar piacon nem szokványos és bejáratott konstrukciókra.	Új termékek figyelemmel kísérése	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálat
	1.8. A hitelintézet a Hpt. 76-85.§-aiban foglalt prudenciális korlátok határértékeihez közeli mutatókkal működik (90 % feletti értékek)	Prudenciális korlátok szigorúbb figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás
	1.9. 70 %-os mértéket meghaladó átlagos LTV (ingatlan fedezet) mutató, egyéb fedezetek hiányában.	Ingatlanhitelezési tevékenység figyelemmel kísérése	III.	Kérdőív, felügyeleti és egyéb vizsgálatok anyagai, adatszolgáltatás

	1.10. Magas ország kockázat	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	Többször tőkekövetelmény előírása külön módszertan szerint	Adatszolgáltatás
2. Piaci kockázat	2.1. Jelentős, a piaci kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Piaci kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
	2.2. Átlagostól eltérő kondíciójú termékek	Kondíciók felülvizsgálatára való felhívás	III.	Felügyeleti vizsgálatok, kérdőív
3. Kamatláb-kockázat	3.1. Kamatláb érzékenységi vizsgálat magas kockázatot jelez	Kamatláb-kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	Többször tőkekövetelmény előírása külön módszertan szerint	Felügyeleti vizsgálatok, adatszolgáltatás
4. Likviditási kockázat	4.1. Gyakori likviditási nehézségek, többször forrásbevonási lehetőségek hiánya, GAP analízis magas lejáratú különbözeteket mutat	Likviditási kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	II.	Kérdőív, adatszolgáltatás, felügyeleti elemzés
5. Működési kockázat	5.1. Jelentős, működési kockázatból származó veszteségek az elmúlt 3 évben	Működési kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
	5.2. Jelentős tevékenységek kiszervezése, nem kellő figyelem a kiszervezett tevékenységet végzőre	Kiszervezett tevékenység fokozottabb figyelemmel kísérésére felhívás	III.	Adatszolgáltatás, felügyeleti ellenőrzés, kérdőív
	5.3. Nyilvántartási, adminisztrációs problémák (Nem csak a működési kockázatok nyilvántartásának vonatkozásában)	Nyilvántartási hiányosságok kiküszöbölésére vonatkozó felhívás	II.	Felügyeleti vizsgálat, ügyfélpanaszok, adatszolgáltatások
	5.4. Informatikai hiányosságok	Informatikai hiányosságok kiküszöbölésére vonatkozó felhívás	II.	Helyszíni és nem helyszíni vizsgálatok, ügyfélpanaszok
6. Tőke és jövedelmezőség	6.1. Az 1. pillérnél magasabb ICAAP érték	Többször tőkekövetelmény előírása ICAAP értéktől és a felügyeleti kockázatértékelés eredményétől függően	I.	Adatszolgáltatás, kérdőív

	6.2. Szavatoló tőke előző év végi állapothoz képest 10%-nál nagyobb csökkenése	Tőketerv készítésére kötelezés	II.	Adatszolgáltatás
--	---	--------------------------------	-----	------------------

A Felügyeleti felülvizsgálat lezárása

A kérdőívek feldolgozása után a felülvizsgálat eredményéről (esetleges konzultációk eredményével egyetemben) a Felügyelet prudenciális levélben tájékoztatja az intézményeket. A SREP folyamat számszerű eredményét a Felügyelet a prudenciális levélhez csatolt SREP áttekintő lapon dokumentálja. Amennyiben az előírt SREP tőkekövetelménynek való megfelelést a Felügyelet nem látja biztosítottnak, a szükséges tőkepótlásra határozatban hívhatja fel az intézményt.

Amennyiben a Felügyelet átfogó vizsgálat keretében folytatja le a SREP-et, a lezárásra a vizsgálat lezárás keretében kerül sor.

A SREP-et lezáró lehetséges felügyeleti intézkedéseket a IV.5 fejezet tárgyalja.

IX. Befektetési vállalkozásokra alkalmazott felügyeleti felülvizsgálati folyamat

A Felügyelet az arányosság elvét az ICAAP útmutatóban meghatározottak szerint a SREP folyamatában is alkalmazni kívánja. Az arányosság elvének kritériumai közül a befektetési vállalkozásokra – az univerzális bankokhoz képest – általában jellemző a korlátozott tevékenységi kör mind a nyújtott szolgáltatások, mind a kínált termékek tekintetében. Az arányosság elvének az alkalmazása nem jelenti azt, hogy a Felügyelet a kis intézményekre vonatkozóan nem követeli meg a CRD és a hazai szabályozás által meghatározott előírásoknak való megfelelést, de annak ellenőrzése és a megfelelés szintjének megkövetelése során a befektetési vállalkozások esetében egyszerűsített módon jár el.

A befektetési vállalkozások esetében a SREP elsősorban a kérdőíves felmérésből valamint az adatszolgáltatásból rendelkezésre álló adatokból származó információkon alapul. (A 4. számú melléklet tartalmazza a befektetési vállalkozások kérdőívét.) A kérdőíves felmérést a Felügyelet minden évben elvégzi, annak eredményeit összehasonlítja az adatszolgáltatásból valamint a helyszíni, nem helyszíni ellenőrzésekből szerzett információkkal, melynek eredményeképpen kiszűrésre kerülnek azok az intézmények, amelyekkel szemben a SREP keretében valamilyen felügyeleti intézkedés meghozatala szükséges.

A befektetési vállalkozások felülvizsgálata nem minden esetben történik kérdőíves formában, ugyanis amennyiben az adott felülvizsgálati fordulóban ezen intézményi kör egyes tagjainál törvényben előírt átfogó helyszíni vizsgálatra kerül sor, úgy ennek keretében a Felügyelet minden esetben a 2. pilléres felülvizsgálatot is lefolytatja.

A SREP keretében hozott intézkedéseknek elsődleges célja **nem a többlet tőkekövetelmény meghatározása, hanem a kockázatok csökkentése, a tudatos kockázatkezelés erősítése** a kockázatkezelés minőségének a javítására, a belső szabályzat módosítására, a szükséges szervezeti átalakításra, belső oktatás, képzés megkövetelésére, új vezető vagy szakértő alkalmazására vonatkozó javaslat segítségével.

A SREP keretében **intézkedésre szólítja fel a Felügyelet azokat az intézményeket** – illetve szükség esetén többlet tőkekövetelményt ír elő számukra – amelyeknél a szolgáltatásokból, tevékenységekből illetve üzleti modellekből vagy szervezeti mechanizmusokból fakadó, a szokásostól eltérő többlet kockázatok valamelyike fennáll, és hiányos belső kontrollrendszerrel párosul, ami összességében a prudens működést veszélyezteti.

A Felügyelet a szokásostól eltérő **többlet kockázatot generáló tevékenységnek** különösen az alábbi tevékenységeket tekinti:

- nagy tőkeáttételű ügyletekre vonatkozó szolgáltatás nyújtása vagy közvetítése,
- „high frequency trading” szolgáltatás nyújtása vagy közvetítése,
- befektetési hitel vagy halasztott pénzügyi teljesítés szolgáltatás,
- saját számlás kereskedés (saját számláról ügyfél javára végrehajtott ügyletek esetében).

A Felügyelet a szokásostól eltérő **többlet kockázatot generáló üzleti modellnek vagy szervezeti mechanizmusnak** különösen az alábbiakat tekinti:

- ügyfélszámlák felett az üzletkötő meghatalmazással rendelkezhet,
- az üzletkötők a megszokottnál magasabb limitekkel és/vagy hatáskörrel rendelkeznek,
- függő számlák, átvezetési számlák, technikai számlák megnyitása, vezetése (indokolatlanul, kontrollálatlanul),
- határon átnyúló szolgáltatások,
- fejlett derivatív eszközökkel való kereskedés, külföldi értékpapírok vásárlása,
- harmadik fél letétkezelők igénybevétele,
- a front office terület méretéhez képest nem biztosítanak elegendő anyagi vagy humán erőforrást a back office vagy az ellenőrzési terület számára,
- a kereskedési és a back office rendszerek fizikai és logikai elkülönítésének a hiánya,
- az intézmény tulajdonosi viszonyai nem teszik lehetővé a hatékony tulajdonosi kontroll működését,
- a Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat, vezetési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel,
- olyan csalás, visszaélés vagy működési probléma állt fent a közelmúltban, ami veszélyezteti a hosszú távú működést,
- az intézmény működésére várhatóan döntő hatással járó új típusú tevékenységbe kezd, vagy új piacokra tör be,
- az intézmény nem tart be alapvető, felügyeleti ajánlásokban és módszertani útmutatókban leírt eljárásokat, amelyek veszélyeztetik a prudens működését,
- nem áll rendelkezésére olyan vezetői, szakértői ismeret vagy technikai, informatikai feltétel, amely az általa végzett tevékenységhez, annak kockázataihoz feltétlenül szükséges lenne,
- az intézménnyel szembeni bizalom az ügyfelei vagy piaci partnerei részéről megromlott,
- az intézmény stratégiája a várható makrogazdasági és szektoron belüli körülmények, valamint az intézmény helyzete, gazdálkodása alapján nem tekinthető megalapozottnak,
- az intézmény által alkalmazott ICAAP minősége nem megfelelő.

A tőkekövetelmény meghatározásakor a Felügyelet figyelembe veszi a negyedéves monitoring eredményeket és felhasználja a helyszíni és nem helyszíni ellenőrzések során szerzett információkat is.

Amennyiben az intézmény a maga számára az ICAAP alkalmazása során magasabb tőkekövetelményt tart szükségesnek, és a Felügyelet ezen felül nem állapít meg többlet tőke követelményt, az intézmény által számított magasabb tőkekövetelményt tekinti a Felügyelet a 2. pillér tőkeszükségletének.

IX.1. Felügyeleti intézkedések

Felügyeleti intézkedések, ezen belül többlet tőke követelmény előírás szükségességének tipikus esetei a befektetési vállalkozások esetében az egyes kockázati kategóriáknak megfelelően

A Felügyelet az ICAAP témájában közzétett módszertani útmutatóval összhangban a felügyeleti intézkedés és a többlet tőkekövetelmény meghatározás szükségességét az alábbi kockázati kategóriáknak, illetve csoportoknak megfelelően vizsgálja:

I. Környezet

- Külső tényezők kockázata

II. Vállalatirányítás

- Tulajdonosi joggyakorlás
- Stratégiai kockázat
- Belső irányítás
- Belső kontroll rendszer

III. Piaci megjelenés

- Termékek és szolgáltatások
- Ügyfélkockázatok
- Engedély nélküli tevékenységek
- Inkorrekt piacbefolyásolás

IV. Üzleti folyamatok és tőke

- Hitelkockázat
- Kockázatos portfóliók
- Piaci kockázat
- Működési kockázat
- Nem kereskedési könyvi kamatláb-kockázat
- Likviditási kockázat
- Tőke és jövedelmezőség
- Koncentrációs kockázat (egyedi ügyfelek, földrajzi)
- Egyéb kockázatok

A hatályos magyar jogszabályok a SREP keretében előírható maximum többlet tőkekövetelményt az 1. pillér szerint kiszámított tőkekövetelmény alapján állapítják meg úgy, hogy a SREP tőkekövetelmény (az 1. pillér szerinti tőkekövetelmény és a SREP eljárásban előírt többlet tőkekövetelmény összege) legfeljebb a Bszt. 105.§ (2) bekezdésében meghatározott tőkekövetelmény kétszerese lehet.

A SREP tőkekövetelmény azoknál a befektetési vállalkozásoknál, amelyeknél az I. pilléres tőkekövetelményt a Bszt. 105. (1) bekezdés b) pontja határozza meg 8%-tól 16%-ig terjedő tőkemegfelelési mutató elérésének előírásaként, míg azoknál a befektetési vállalkozásoknál, amelyeknél az I. pilléres tőkekövetelményt a Bszt. 105. (1) bekezdés a) pontja határozza meg, a tevékenység megkezdéséhez szükséges induló tőke 100%-tól 200%-ig terjedő előírásaként kerül meghatározásra.

A befektetési vállalkozásoknál feltárt hiányosságok és a SREP keretében alkalmazandó felügyeleti lépések közötti kapcsolatot – a működési kockázatot nem tekintve – a 4. számú táblázat mutatja be, a tipikusan előforduló működési kockázat tevékenységenkénti megbontását az 5. számú táblázat mutatja be.

A táblázatokat és a hiányosságok kategóriába sorolását a Felügyelet kiinduló alapnak szánja, a gyakorlatban további szempontok is felmerülhetnek, és mérlegelésre kerülhetnek.

A feltárt hiányosságok és problémák a jelentőségük alapján három csoportba kerülnek besorolásra, az I. kategória a legsúlyosabb, a III. kategória az enyhébb hiányosságokat jelzi. Amennyiben az adott intézménynél csak III. kategóriába eső problémák kerülnek feltárássra, akkor a Felügyelet nem feltétlenül ír elő többlet tőkekövetelményt.

Amennyiben a SREP eljárás illetve az adatszolgáltatások vagy felügyeleti vizsgálatok során feltárt problémák túlnyomó részt III. kategóriába esnek a SREP tőkekövetelmény 8-10% TMM vagy 100-120% induló tőke, amennyiben a II. kategóriába esnek 8-12% TMM vagy 100-160% induló tőke, amennyiben az I. kategóriába esnek 8-16% TMM vagy 100-200% induló tőke.

Amennyiben az adott probléma vagy hiányosság megoldásra kerül, a Felügyelet azt a következő SREP keretében veszi figyelembe. Indokolt esetben, ha az intézmény piaci pozíciójában, üzleti tevékenységében, kockázati profiljában vagy kockázatkezelési rendszerében a belső tőkeszükségletet számottevően befolyásoló változások történnek, az intézmények kezdeményezhetik az előírt tőkearány évközi felülvizsgálatát, illetve a Felügyelet dönthet évközi SREP lefolytatásáról.

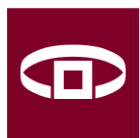

4. számú táblázat: A feltárt hiányosságokra adható felügyeleti válaszlépések

Kockázati kategória/kockázati elem	Feltárt hiányosság, probléma	Felügyeleti intézkedés	Probléma kategória	Elsődleges információforrások
I. Környezet				
1. Külső tényezők	1.1. Az átlagoshoz képest kockázatosabb körülmények közötti működés, makrogazdasági ciklusok negatív hatásai	Felhívás a tevékenység diverzifikációjára	II.	Adatszolgáltatás, kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
II. Vállalatirányítás				
1. Tulajdonosi joggyakorlás	1.1. Tulajdonosi kontroll hiánya, vagy gyengesége	Felhívás a tulajdonosi kontroll erősítésére	III.	Adatszolgáltatás, felügyeleti vizsgálat
2. Stratégiai kockázat	2.1. Az intézmény stratégiája nem megalapozott	Felhívás a stratégia megváltoztatására	II.	Felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatások
	2.3. Bizalom megromlása (reputációs kockázat)	A tevékenység fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	I.	Felügyeleti vizsgálat, piaci információk, kérdőív
3. Belső irányítás	3.1. Vezető állású személy képességeiben meglévő vagy szakértői hiányosságok	Felszólítás a hiányosságok megszüntetésére, oktatás, továbbképzés elrendelése	I.	Felügyeleti és egyéb szervezetek vizsgálatai, prudenciális megbeszélések tapasztalatai.
	3.2. Nem engedélyezési hatáskörbe tartozó vezetők végzettségével, szakmai gyakorlatával kapcsolatos problémák	Szakmai továbbképzésre felhívás	III.	Kérdőív, felügyeleti vizsgálatok
	3.3. Korábbi felügyeleti határozatok be nem tartása	Felügyeleti határozatok betartására kötelezés, bírság	I.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
	3.4. Felügyeleti ajánlások, módszertani útmutatók be nem tartása	Ajánlások, útmutatók betartására való figyelemfelhívás	II.	Felügyeleti vizsgálat
	3.5. Egyéb felügyeleti felhívás (pl. vezetői levél, vezetői körlevél) figyelmen kívül hagyása	A felügyeleti felhívások követésének szorosabb figyelemmel kísérése	II.	Felügyeleti vizsgálat, kérdőív

4. Belső kontroll rendszer	4.1. A Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat vezetési-ellenőrzési, kockázatkezelési vagy belső ellenőrzési problémát tár fel	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai
III. Piaci megjelenés				
1. Termékek és szolgáltatások	1.1. Az intézmény által nyújtott szolgáltatások és termékek elavultak, nem illeszkednek a piaci igényekhez	Felhívás termék és szolgáltatási kínálatának módosítására	III.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
	1.2. Új típusú tevékenységek, piacok	Új tevékenységek és piacok fokozottabb felügyeleti figyelemmel kísérése	III.	Adatszolgáltatás, Felügyeleti vizsgálat, kérdőív
2. Ügyfélkockázatok	2.1. Az intézmény ügyfélstruktúrája erősen koncentrált ágazat vagy termék szerint.	Felhívás ügyfélstruktúrájának módosítására	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
3. Engedély nélküli tevékenységek	3.1. A Felügyelet vagy egyéb külső vizsgálat engedély nélküli tevékenységet tár fel	Az engedély nélküli tevékenységek megszüntetésére kötelezés	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
4. Inkorrekt piacbefolyásolás	4.1. Az intézmény megengedhetetlen eszközöket alkalmaz akvizíciós, marketing és közzétételi politikájában.	Felhívás akvizíciós, marketing és közzétételi politikájának megváltoztatására.	II.	Felügyeleti és más szervek vizsgálati anyagai, adatszolgáltatás
IV. Üzleti folyamatok és tőke				
1. Hitelkockázat	1.1. Jelentős hitelezési kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Hitelezési veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Felügyeleti vizsgálat, adatszolgáltatás, Kérdőív
	1.2. Jelentős hiányosságok a hitelezési kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kockázatkezelési és ellenőrzési hiányosságok kijavítására kötelezés	I.	Felügyeleti vizsgálat, más szervezetektől kapott vizsgálati anyagok
2. Piaci kockázat	2.1. Jelentős piaci kockázatból jelentkező veszteségek az elmúlt 3 évben	Piaci kockázat veszteségek keletkezésének kivizsgálása	II.	Kérdőív
	2.2. Jelentős hiányosságok a piaci kockázat kezelési és ellenőrzési rendszerben	Kondíciók felülvizsgálatára való felhívás	III.	Felügyeleti vizsgálatok, kérdőív
4. Likviditási kockázat	4.1. Gyakori likviditási nehézségek	Likviditási kockázat kezelési technikák fejlesztésére felhívás	II.	Kérdőív, adatszolgáltatás, felügyeleti elemzés

5. számú táblázat: Tipikusan előforduló működési kockázatok tevékenységenkénti bontásban

Tevékenységek/Veszteségek	Működési kockázatok	Probléma kategória
<i>Megbízás felvétele és továbbítása, megbízás végrehajtása, portfóliókezelés</i>		
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	ügylet végrehajtása megbízás adása nélkül	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	megbízás felvétele nem megfelelően dokumentált módon (pl. hangrögzítés hiánya)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	megbízások felvételére vonatkozó előírások be nem tartása (előírt üzleti helyiségeken kívüli üzletkötés, mobil eszközök alkalmazása a belső szabályokban meghatározottaktól eltérő módon)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	dolgozói tévedés, hiba (ügyfélmegbízás hibás rögzítése, fat finger)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	fedezet nélküli ügyletkötések	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	téves allokáció	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	üggyfelek kereskedési aktivitása és a megfelelési tesztek esetleges ellentmondásainak feltárása, figyelmeztető jelzések hiánya	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	helytelen végrehajtás, hibás teljesítés (pl. duplikált végrehajtás, végrehajtás elmulasztása)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	kockázatos ügyletek korlátozásának hiánya, fokozott ellenőrzés hiánya (magas tőkeáttételes ügyletek)	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat vagy Belső csalás (amennyiben szándékos)	üzletkötői mulasztás, tájékoztatás hiányossága	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	személyes üzleti tevékenység szabályozásának hiánya (korlátok nélküli kereskedési lehetőség)	II.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	ügyfélszámlák fölött üzletkötő rendelkezhet meghatalmazással (kvázi portfóliókezelés)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	az ügyfelek és alkalmazottak közötti kapcsolat ellenőrzésének hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	kereskedési rendszerekben beállított limitek hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	üzletkötői limitek hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	limitek rendszeres felülvizsgálatának hiánya	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	programozott kereskedési rendszerek kontroll nélküli alkalmazása (robotok, algoritmusok (High-frequency Tradingnek (HFT), azaz magas frekvenciájú kereskedés)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	brókereknek biztosított túlzott hatáskör (Rogue trader)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	jogosultságok kezelése (üzleti terület back-office rendszerhez hozzáfér, ügyfeladatokhoz való jogosulatlan hozzáférés)	II.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	ügylet teljesülését követő monitoring hiánya (pl. üzleti terület készít teljesítési visszaigazolást)	II.
<i>Pénzügyi eszköz letéti őrzése és nyilvántartása, valamint az ehhez kapcsolódó ügyfélszámla vezetése, a letétkezelés, valamint az ehhez kapcsolódó értékpapírszámla vezetése, nyomdai úton előállított értékpapír esetében ennek nyilvántartása és az ügyfélszámla vezetése</i>		
Belső család	hamis egyenlegközlők, számlakivonatok, egyéb dokumentumok készítése az ügyfél részére	I.
Ügyfelek, termékek és üzleti gyakorlat	nem jutnak el a visszaigazolások az ügyfélhez (helyben maradónak kéri, üzletkötőn keresztül kapja meg)	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	rögzítési hiba, stornó tételek ellenőrzésének hiánya, nem megfelelő dokumentáltság	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	partnerkockázat - harmadik fél letétkezelővel szembeni magas kitettség, partnerkockázati limitek hiánya	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	Ügyfélszámlák (tartozások) kezelése, tartozást felhalmozó ügyfelek	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	Szegregációs hiányosságok	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az ügylet megkötését követően az ügylet adatai és bizonylatai nem jutnak el haladéktalanul a back-office területre	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	függő számlák, átvezetési számlák, technikai számlák megnyitása, vezetése (indokolatlanul, kontrollálatlanul)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	fiktív számlák megnyitásának lehetősége, fiktív számlák kiszűrésének hiánya (fiktív kliensszámlákat kreálva egymásra épülő pozíciók felvétele a viszonylag alacsony kereskedési limitet sokszorosan meghaladó értékben)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	határidők be nem tartása (pl. utalás, transzfer indításánál) informatikai leálláson kívül	I.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs kölcsönös megerősítés, visszaigazolás egymás felé az üzleti partnerekkel az ügylet részleteit illetően	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az elszámolás alapját képező bizonylatokat a back-office nem ellen jegyzi	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a front-office és back-office rendszerek között nem egyeztetnek	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	az üzletkötések napi egyeztetésének hiánya az ellenoldali partnerrel	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nyitott pozíciók és a hozzájuk tartozó fedezetek összhangjának hiánya (fedezet nem megalapozott, pozíciók nem pontos nyilvántartása)	I.
Sajátzámlás kereskedés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincsenek limitek meghatározva	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	limitek napi ellenőrzésének hiánya	II.
Kockázatkezelés, ellenőrzés		
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs megfelelő testület a működési kockázat kezelésére	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	ügynökök nem megfelelő ellenőrzése	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	fiókok tevékenységének nem megfelelő ellenőrzése	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nem tartják nyilván a veszteség eseményeket, az incidenseket nem elemzik (jelszósértések, egyéb visszaélések, fiktív dokumentumok előállítás)	III.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	a rendszerek behatolás és beavatkozás elleni védelmének nem megfelelő biztosítása	I.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	IT kockázat, rendszerhiba, rendszerleállás, megszakadt hálózati kapcsolat (pénzügyi tranzakciókat nem tudják időben indítani)	I.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	új informatikai fejlesztés élessé tétele nem megfelelő tesztelés után (fedezetszámítás, stb.)	II.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	éles és teszt rendszerek nem megfelelő elkülönítése (átjárás ne legyen)	II.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	kereskedési rendszer leállása, megakadó üzletmenet	I.
Üzletmenet fennakadása és rendszerhiba	zárt és manipulálhatatlan informatikai rendszer alkalmazásának hiánya	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	front office terület méretéhez képest nem biztosítanak megfelelő humán erőforrást az ellenőrzéshez	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	front office terület méretéhez képest nem biztosítanak megfelelő humán erőforrást a back-office területen	II.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	üzleti területet érintő nem megfelelő ellenőrzések gyakorisága (napi szintű kontroll hiánya)	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	üzleti terület működését nem ellenőrzik folyamatosan	I.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a kereskedési és back-office rendszerek fizikai és logikai elkülönítésének hiánya	I.

Tevékenységek/Veszteségkategória	Működési kockázatok	Probléma kategória
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	a hibás, módosított és érvénytelenített tranzakciók felülvizsgálatának hiánya (tranzakciók száma, gyakoriság, indokoltság, stb.)	III.
Végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés	nincs napi riport a szokatlan eseményekről (ügyletek visszavonása, kereskedési időn kívüli, vagy piaci ártól eltérő kereskedés adatai, elszámolási hibák)	II.
<i>Humán kockázatok kezelése</i>		
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	nincs olyan eszközrendszer amelyek alkalmazásával kiszűrhetők a potenciális munkavállalók közül azok, akik erkölcsileg, mentálisan veszélyeket hordoznak a cég számára	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	felvétel, kiválasztás során referenciák kérésnek hiánya	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	kereskedők és az üzleti partnerek kapcsolatára vonatkozó szakmai elvárások megfogalmazásának hiánya	III.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	kereskedők és kereskedési partnerek közötti kapcsolat felügyeletének, nyomonkövetésének hiánya	III.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	kilépés, áthelyezés nem megfelelő szabályozása	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	kötelező szabadságolás hiánya (egy bizonyos ideig más üzletkötőt tartsa a kapcsolatot az ügyféllel)	II.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	kötelező vizsgák hiánya (belső, külső)	III.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	veszteséget nem hárítják tovább a felelős személyre	III.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	ügyvezetésben nincs olyan szakember, aki átlátja a kereskedési tevékenységet	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	nem megfelelő javadalmazási politika alkalmazása (jutalékbevételek maximalizálására törekvés az ügyfél érdekei ellen hatnak)	I.
Munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság	nem megfelelően részletezett hatásköri szabályozás az üzleti területre (üzletkötések jellege, mérete, vállalható pozíciók nagysága előre meghatározott limiteken belül maradjon)	I.

Mellékletek

1. számú melléklet: Kockázatos portfóliók
2. számú melléklet: SREP áttekintő lap
3. számú melléklet: Kisintézményi kérdőív (hitelintézeti, befektetési vállalkozási)
4. számú melléklet: Közös döntés folyamata
5. számú melléklet: Integrációs tagsághoz kapcsolódó kockázatok megítélésének módszertana

Hivatkozások

Magyar jogszabályok

1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról
244/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet a kereskedési könyvben nyilvántartott pozíciók, kockázatvállalások, a devizaárfolyam kockázat és nagykockázatok fedezetéhez szükséges tőkekövetelmény megállapításának szabályairól és a kereskedési könyv vezetésének részletes szabályairól
196/2007. (VII. 30.) Kormányrendelet a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről
200/2007. (VII. 30.) Kormányrendelet a működési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről
131/2011. (VII. 18.) Kormányrendelet a javadalmazási politikának a hitelintézet és a befektetési vállalkozás mérete, tevékenységének jellege, köre és jogi formájából eredő sajátossága figyelembevételével történő alkalmazásáról
3/2012. (I. 12.) MNB rendeletet a jegybanki információs rendszerhez szolgáltatandó információk és az információt szolgáltatók köréről, a szolgáltatás módjáról és határidejéről szóló 14/2011. (X. 13.) MNB rendelet módosításáról

Európai Unió jogszabályok

- Az Európai Parlament és a Tanács 2006/48/EK irányelve (2006. június 14.) a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról
Az Európai Parlament és a Tanács 2006/49/EK irányelve (2006. június 14.) a befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőkemegfeleléséről
Az Európai Parlament és a Tanács 2009/111/EK irányelve (2009. szeptember 16.) a 2006/48/EK, a 2006/49/EK és a 2007/64/EK irányelvnek a központi hitelintézetek kapcsolt bankjai, egyes szavatoló tőkeelemek, nagykockázat-vállalások, felügyeleti szabályok és válságkezelés tekintetében történő módosításáról
Az Európai Parlament és a Tanács 2010/76/EU irányelve (2010. november 24.) a 2006/48/EK és a 2006/49/EK irányelvnek a kereskedési könyvre és az újra-értékpapírosításra vonatkozó tőkekövetelmények, továbbá a javadalmazási politikák felügyeleti felülvizsgálata tekintetében történő módosításáról

Egyéb hivatkozások

- Basel Committee of Banking Supervision [1999]: Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications. Bank for International Settlements
Basel Committee of Banking Supervision [2001a]: Operational Risk. Consultative Document. Bank for International Settlements
Basel Committee of Banking Supervision [2001b]: Pillar 3 (Market Discipline). Consultative Document. Bank for International Settlements
Basel Committee of Banking Supervision [2003]: Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk. Bank for International Settlements
Basel Committee of Banking Supervision [2005]: An Explanatory Note on the Basel II IRB Risk Weight Functions. Bank for International Settlements

- Basel Committee of Banking Supervision [2006]: Studies on credit risk concentration. Working Paper No. 15. Bank for International Settlements
- Basel Committee of Banking Supervision [2008a]: Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision. Bank for International Settlements
- Basel Committee of Banking Supervision [2008b]: Range of practices and issues in economic capital modelling. Bank for International Settlements
- Basel Committee of Banking Supervision [2009a]: Revisions to the Basel II market risk framework. Bank for International Settlements
- Basel Committee of Banking Supervision [2009b]: Principles for sound stress testing practices and supervision. Consultative Document, Bank for International Settlements
- Basel Committee of Banking Supervision [2010]: Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Bank for International Settlements
- Bank for International Settlements [2012]: Stress-testing macro stress testing: does it live up to the expectations? BIS Working Papers No. 369, Monetary and Economic Department
- Committee of European Banking Supervisors [2006a]: Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2 (CP03 revised). Guidelines 03
- Committee of European Banking Supervisors [2006b]: Guidelines on the implementation, validation and assessment of Advanced Measurement (AMA) and Internal Ratings Based (IRB) Approaches. CEBS Guidelines No. 10.
- Committee of European Banking Supervisors [2006c]: Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process.
- Committee of European Banking Supervisors [2009a]: Consultation Paper on Liquidity Buffers & Survival Periods (CP28)
- Committee of European Banking Supervisors [2010a]: Consultation Paper on Guidelines on Remuneration Policies and Practices (CP42)
- Committee of European Banking Supervisors [2010b]: Guidelines for the Joint Assessment of the Elements Covered by the Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) and the Joint Decision regarding the Capital Adequacy of Cross-Border Groups (GL39)
- Committee of European Banking Supervisors [2010c]: Guidelines to Article 122a of the Capital Requirements Directive
- Committee of European Banking Supervisors [2010d]: Guidelines on the management of operational risks in market-related activities.
- Committee of European Banking Supervisors [2010e]: CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process (GL31)
- Committee of European Banking Supervisors [2010f]: CESB Guidelines on Stress testing (GL32)
- Committee of European Banking Supervisors [2010g]: Position paper on the recognition of diversification benefits under Pillar 2
- Committee of European Banking Supervisors [2010h]: Guidelines on liquidity cost benefit allocation
- Committee of European Banking Supervisors [2010i]: Guidelines for the Operational Functioning of Supervisory Colleges (GL34)
- Credit Suisse Financial Products [1997]: Creditrisk+. A credit risk management framework. Technical document
- European Banking Authority [2011]: Guidelines on Internal Governance (GL44)
- European Banking Authority [2012]: EBA Guidelines on Advanced Measurement Approach (AMA) – Extensions and Changes (GL 45)
- Gordy, M. B., Lütkebohmert E. [2007]: Granularity adjustment for Basel II. Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Studies No 01/2007, Deutsche Bundesbank

- Gupton, G. M. – Finger, Ch. C. – Bhatia, M. [1997]: Credit Metrics. Technical document. JP Morgan & Co. Inc., New York
- Janecskó B. [2002]: Portfoliószemléletű hitelkockázat szimulációs meghatározása. Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002. július-augusztus
- Janecskó B. [2004]: A Bázel II. belső minősítésen alapuló módszerének közgazdasági-matematikai háttere és a granularitási korrekció elmélete. Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. március
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete [2008]: Tájékoztató a PSZÁF kockázatalapú felügyelési módszertanáról
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete [2010a]: A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP). Útmutató a felügyelt intézmények részére.
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete [2010b]: A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 6/2010. számú módszertani útmutatója a likviditási kockázat méréséről és kezeléséről
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete [2011]: A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 3/2011. (VIII. 04.) számú ajánlása a javadalmazási politika alkalmazásáról
- Wilson, T. [1997a]: Portfolio credit risk: Part I. Risk (September), 111 – 117.
- Wilson, T. [1997b]: Portfolio credit risk: Part II. Risk (October), 56 – 61.